

Keijo Koskinen & Ari Tarkiainen

Maaseudulle elinvoimaa yhteiskunnallisella yrittäjyydellä

SELVITYSRAPORTTI YHTEISKUNNALLISESTA
YRITYSTOIMINNASTA POHJOIS-KARJALASSA

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU

Maaseudulle elinvoimaa yhteiskunnallisella yrittäjyydellä

**SELVITYSRAPORTTI YHTEISKUNNALLISESTA
YRITYSTOIMINNASTA POHJOIS-KARJALASSA**

Keijo Koskinen & Ari Tarkiainen

Sisällys

1 Johdanto	6
2 Yhteiskunnalliset yritykset Euroopassa – käsite ja käytännöt	9
2.1 Euroopan Unionin määritelmät	9
2.2 Yhteiskunnallisiin yrityksiin liittyvä lainsäädäntö Euroopassa	12
2.3 Yhteiskunta, talous ja yhteiskunnallinen yrittäjyys - uusia avauksia	13
3 Suomalainen tulkinta yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä	17
3.1 Osuuskuntatoiminnan pitkä historia	17
3.2 Yhteiskunnalliset yritykset osana yhteisötaloutta ja yritys kenttää	19
3.3 Yhteisötalouden lainsäädännöllinen viitekehys suomessa	23
3.3.1 Yleishyödyllisyys verolainsäädännössä	23
3.3.2 Yhteiskunnallisen yrityksen toimintamalli ja yritysten rahoitustuki	25
3.3.3 Sosiaali- ja terveysjärjestöjen rahoitusjärjestelmä	26
3.3.4 Sosiaaliset yritykset – yhteiskunnallisen yrittäjyyden katoava muoto?	27
3.3.5 Julkiset hankinnat ja pienet palveluntarjoajat	28
3.3.6 Kunnallisten palvelujen yhtiöittäminen ja yhteiskunnallinen yritystoiminta	29
3.4 Yhteiskunnallisen yritystoiminnan kannustimet ja rajoitteet	30
4 Yhteiskunnallinen yritystoiminta Pohjois-Karjalassa	33
4.1 Tunnistautuneet yhteiskunnalliset yritykset ja osuuskuntatoiminta	33
4.2 Kylätoimija- ja asiantuntijahaastattelut	34
4.3 Pohjois-Karjalan kylät - kylätoimijakysely 2016	36
5 Yhteiskunnallisen yrittäjyyden haasteet ja toimintaympäristö vuonna 2017	41
6 Tulevaisuuden maaseutu -skenaarioita – Suomi ja Pohjois-Karjala	45
7 Maaseutu yhteiskunnallisten yritysten toimintaympäristönä – johtopäätöksiä ja suosituksia	49

Lähteet 54

Litteet

Liite 1. Kylissä tuotettavat palvelut.

Liite 2. Palvelujen kehittämistarpeet kylissä

Liite 3. Mahdollisia tulevaisuuskuvia maaseudulla v. 2030

Liite 4. Mahdollisia tulevaisuuskuvia Pohjois-Karjalan maaseudulla v. 2030

Liite 5. Asiantuntijahaastattelut

Julkaisusarja: C, Raportteja: 43

Julkaisusarjan vastaava toimittaja: Kari Tiainen

Kirjoittajat: Keijo Koskinen & Ari Tarkiainen

Graafinen suunnittelu ja taitto: Salla Anttila

© Tekijät ja Karelia-ammattikorkeakoulu

Tämän teoksen osittainenkin kopiointi on tekijänoikeuslain mukaisesti kielletty ilman nimenomaista lupaa.

ISBN 978-952-275-240-6 (painettu)

ISBN 978-952-275-241-3 (verkkajulkaisu)

ISSN- L 2323-6914

ISSN 2323-6914

Joensuu, LaserMedia Oy, 2017

Julkaisujen myynti ja jakelu:

Karelia-ammattikorkeakoulu – Julkaisutoiminta

julkaisut@karelia.fi

tahtijulkaisut.net

1 Johdanto

Elinvoimaa maaseudulle -hanke on ollut selvityshanke, jonka avulla on selvitetty maakunnan eri alueiden toimijoiden – kunnat, kylät, yksittäiset toimijat, yhteisöt, yritykset – kiinnostusta perustaa yhteiskunnallinen yritys.

Useat selvitykset ja tutkimukset ovat nostaneet esiin suuren haasteen harvaan asuttujen alueiden tulevaisuudesta. Yhtenä ratkaisuna siihen on nähty yhteiskunnalliset yritykset.

Tämän raportin tavoite on tuoda esiin yhteiskunnallisen yrittäjyyttä yhtenä yrittäjyyden vaihtoehtona sekä verkostoitumisen, että palvelujen tuottamisen näkökulmasta. Yhteiskunnallinen yrittäjyys ei ole täysin uusi asia ja siitä on olemassa monia esimerkkejä. Yksi hyvä esimerkki on Kainuun Nuotta ry.

Kainuun Nuotta -verkosto toimii yhteistyössä ympäristötoimen kanssa hoitamalla vesistöjä, vesistöjen kunnostuksia, korjaamalla vanhoja rakennuksia, retkeilyreittejä sekä järjestämällä jätevesineuvontaa. Verkosto koordinoi kylien ja alueiden kohtaamispaikkojen yhteistyötä. Kohtauspaikkatoiminnalla on kehitetty alueen elinvoimaisuutta, kulttuurista ymmärrystä ja mahdollistettu matalankynnyksen toimintaa, jossa toimijoita on saatettu yhteen.

Yksi kaikkein suurimpia maaseudulla elämisen erityispiirteitä on pitkät matkat taajamiin sekä huonot tietoliikenneyhteydet. Maaseudun kehittäminen ei synny itsestään vaan tarvitaan monialainen yhteistyöverkosto kylä-, kunta-, maakunta- ja valtakunnan tasolla.

Elinvoimaa maaseudulle -selvityshankkeen tavoitteet ovat olleet seuraavat:

- » Kartoittaa Pohjois-Karjalan alueen toimijoiden kiinnostus ja halu lähteä mukaan yhteiskunnalliseen yrittämiseen uutena toimintamuotona. Kartoitus koostuu kolmesta eri tiedontuottamisen osiosta.
- » Järjestää maakunnan eri osissa kuulemistilaisuuksia ja keskustelutilaisuuksia, joihin voivat osallistua alueen asukkaat, kuntapäätäjät ja virkamiehet, kyläaktiivit ja muut asianosaiset. Keskustelutilaisuuksien avulla kerrotaan hyvistä käytännöistä ja selvitetään yhteiskunnallisen yritystoiminnan mahdollisuuksia alueella. Tärkeintä tilaisuuksissa on erilaisten tahojen ja toimijoiden kuuleminen ja keskustelu. Tilaisuuksien avulla saadaan tarkempi kuva alueen asukkaiden, järjestöjen ja muiden toimijoiden näkemyksistä ja halukkuudesta lähteä mukaan yhteiskunnalliseen yrittämiseen. Tilaisuuksista tiedotetaan ja ne ovat avoimia kaikille.
- » Koota yhteen hankkeessa eri tavoin kerätty tieto selkeäksi ja ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi ja julkaista se loppuraporttina. Loppuraportti sisältää kuvauksen Pohjois-Karjalan tilanteesta suhteessa yhteiskunnalliseen yrittämiseen. Raporttiin kootaan ne toimijat ja tahot, jotka ovat kiinnostuneita asiasta. Raporttiin liitetään myös ehdotus toimenpiteistä, joilla yhteiskunnallisen yrittäjyys saisi sille sopiva roolin maakunnan tulevaisuudessa.
- » Loppuraportin lisäksi on tärkeää koota yhteen niiden toimijoiden verkostoa, joka tulevaisuudessa voisi edistää ja toteuttaa hankkeen lopputulemaa

”

Maaseudun kehittäminen ei synny itsestään vaan tarvitaan monialainen yhteistyöverkosto kylä-, kunta-, maakunta- ja valtakunnan tasolla.

”

Tämä raportti kokoaa yhteen yllä olevat toimenpiteet eli hankkeen kyselyn, lukuisten haastattelujen ja kolmen keskustelutilaisuuden annin sekä loppuseminaarin yhteydessä käytyjen keskustelujen tuottaman tiedon. Selvityshankkeen alkumetreillä kävi selväksi, että alkuperäinen ajatus selvittää yhteiskunnallista yrittäjyyttä sekä uusiutuvan energian ja kestävän kehityksen että hyvinvoinnin näkökulmasta jouduttiin rajaamaan. Useat energiapuolen toimijat eivät olleet kovinkaan innostuneita osallistumaan kyselyihin, vaan suurin osa näki maaseudun hyvinvointipalvelut ja kylien verkostoitumisen keskeisenä kysymyksenä.

Tätä voi selittää se, että uusiutuvien energiamuotojen kartoittamiseen keskittynyt NPA-hanke Secre tuotti aiheeseen liittyvää tietoa sangen laajasti. Lisäksi monelle toimijalle energiaosuuskunnan perustaminen ei ollut haasteellinen asia, koska osuuskuntia on ollut jo pitkään ja niiden toiminnassa ei nähty sellaisia haasteita kuin hyvinvointisektorilla.

Raportti lähtee käsitteiselvittelyistä, jossa käydään läpi eri tulkintoja ja erityisesti EU:n ja Suomen tulkintoja yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä ja sen lainsäädännöllisistä ja muista reunaehdoista. Sen jälkeen raportti tiivistää kyselyjen ja haastattelujen aineistot yhteen.

Lopuksi raportti piirtää kuvaa yhteiskunnallisen yrittäjyyden reunaehdoista Suomessa ja erityisesti Pohjois-Karjalassa rakentamalla neljä skenaariota tulevaisuudesta. Näiden skenaarioiden yhteyteen tehdään myös politiikkaehdotuksia yhteiskunnallisen yrittäjyyden kehittämiseksi maakunnassa.

Tämän julkaisun tuottamiseen ovat antaneet oman panoksensa aktiiviset kylätoimijat ja muut yhteiskunnalliseen kehittämistyöhön osallistuvat tahot eri puolella maakuntaa. Hankkeen vetäjien puolesta haluamme kiittää kaikkia kyselyimme vastanneita sekä haastatteluihin ja keskustelutilaisuuksiin osallistuneita henkilöitä arvokkaasta avustanne. Lisäksi haluamme lausua kiitoksemme julkaisun sisällön arviointiin osallistuneille asiantuntijoille oikeaan osuista ja hyödyllisistä vinkeistä, jotka helpottivat työtämme.

2 Yhteiskunnalliset yritykset Euroopassa – käsite ja käytännöt

2.1 EUROOPAN UNIONIN MÄÄRITELMÄT

EU:n laajassa yhteiskunnallisia yrityksiä koskevassa selvityksessä (EU 2015) yhteiskunnallisen yrityksen kriteerit on tiivistetty seuraavaan viiteen ehtoon: 1) organisaation tulee harjoittaa taloudellista toimintaa, 2) organisaatiolla tulee olla yhteiskunnallinen tavoite/päämäärä, 3) organisaation tulee säädellä voittonjakoa ja omaisuuseriään, 4) organisaation täytyy olla riippumaton valtiosta ja julkisesta sektorista sekä yksityisestä rahoituksesta, 5) organisaation tulee noudattaa kansanvaltaista päätöksentekoa ja avoimuutta.

Syyt siihen, miksi yhteiskunnallinen yrittäjyys on nousut hyvin korkealle Euroopassa komissionkin linjauksissa, ovat monenlaiset. Mainittu raportti nostaa esiin kolme päätekijää, joiden vuoksi yhteiskunnallinen yrittäjyyttä halutaan nostaa esiin uutena yrittäjyyden muotona. Ensimmäinen selitys palautuu kansalaisyhteiskuntaa ja siihen, että Euroopan komission legitimaatiopohja on kansalaisissa ja kansalaisyhteiskunnassa. Se tarkoittaa, että kaikenlainen kansalaislähtöinen toiminta on arvokasta ja tärkeää jo itsessään. Kansalaistoiminnan kautta on syntynyt uusia yhteiskunnallisesti painottuneita talouden muotoja kuten Reilu kauppa -järjestelmä. Reilun kaupan avulla halutaan turvata ja taata se, että viljelijät myös saavat tuotteistaan jotakin, eikä tuotto katoa välikäsiin kuten yllättävän usein tapahtuu. Reilun kaupan tuotteet ovat hiukan kal-

liimpia, mutta järjestelmä tarjoaa kuluttajalle keinon tukea kehitysmaiden viljelijöitä. EU haluaa, että kansalaislähtöinen innovatiivinen toiminta saisi yhteiskunnallisen yrittäjyyden kautta uudenlaista potkua.

Toisena selityksenä on, että järjestöjen ja yhdistysten toiminnassa niiden rahoitus muodostaa monessa maassa ison pullonkaulan. Suomalaisessa järjestelmässä on veikkaus- ja pelimonopolin avulla varmistettu se, että sangen laajasti on voitu varmistaa erilaisten järjestöjen toiminta. 1.1.2017 Fintoto Oy, Raha-automaattiyhdistys (RAY) ja Veikkaus Oy yhdistyivät yhdeksi valtion omistamaksi rahapeliyhtiöksi, jonka nimeksi tuli Veikkaus Oy. Raha-automaattiyhdistyksen toiminta organisoitiin uudelleen. Nyt sosiaali- ja terveysalan järjestöjen rahoituksesta vastaa Sosiaali- ja terveysministeriön alaisuuteen perustettu Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA.

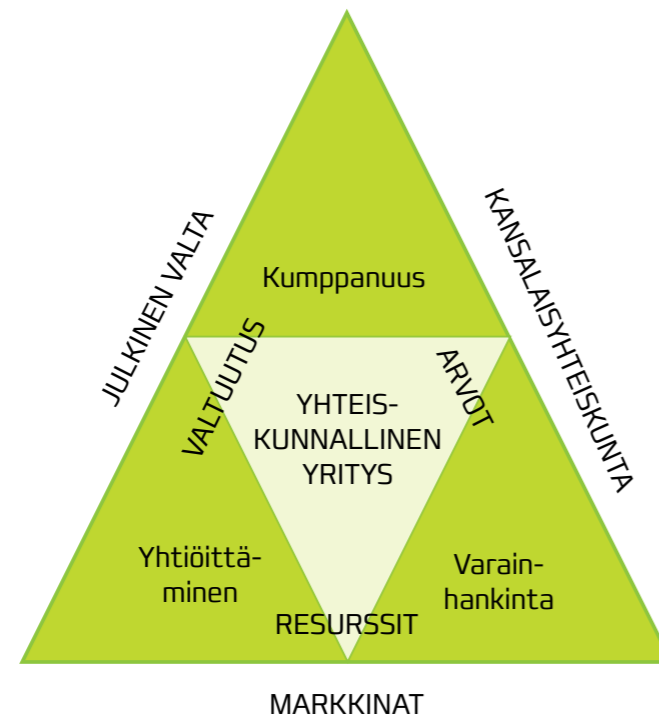
Yhdistykset ja järjestöt rahoittavat monissa Euroopan maissa toimintaansa joku suoraan tai epäsuorasti erilaisten varainhankintajärjestelyiden kautta. Suomalainen pelimonopeli on poikkeuksellinen ratkaisu, minkä vuoksi muissa maissa kolmannen sektorin rahoitusinstrumentit ovat erilaiset ja usein hyvin maakohtaiset. Suomessa kaupallisen elementin lisääminen järjestötoimintaan on osalle järjestöjä ja yhdistyksiä ollut ongelmallista ja jopa vastenmielistä eikä sitä suomalaisessa kontekstissa voi pitää itsestäänselvytenä. Usein varainhankinta tapahtuu

talkoiden ja muiden yhteisten toimintojen kautta ja yrittäjämäinen näkökulma on usein Suomessa hiukan vieras. Muualla Euroopassa näin ei ole.

Kolmas selitys yhteiskunnallisen yrittäjyyden nousuun on yhteydessä julkisen sektorin purkupolitiikkaan, jonka yksi sivuvaikutus on ollut valtion ja kuntien palvelujen yhtiöittäminen ja niiden toiminnan siirtäminen markkinoille ja yritysten toimintakentälle. Tämä piirre on ollut läsnä viime vuosina Suomessakin. Kuviossa 1. on havainnollistettu yhteiskunnallisen yrityksen liittymäpintoja suhteessa julkiseen valtaan, markkinoihin ja kansalaisyhteiskuntaan.

Yhteiskunnallisen yrityksen politiikkakehys on tällä hetkellä edennyt pisimmälle Britanniassa, jossa sille on rakennettu oma vahva infrastruktuuri. Lainsäädännöllisesti yhteiskunnallisia yrityksiä tarkastellaan yhtenä yritysmuotona siinä kuin muitakin yritysmuotoja. Oma lainsäädäntöä yhteiskunnallisille yrityksille ei Britanniassa sinänsä ole.

Yhteiskunnallista yrittäjyyttä tukeva infrastruktuuri voidaan EU:n raportin (EU 2015) mukaan jakaa kuuteen eri osa-alueeseen, joiden sisällöistä kansallinen poliittinen päätöksenteko kantaa vastaan. Näitä politiikkaloikoja ovat lainsäädäntöratkaisut, joilla tuetaan yhteiskunnallista yrittäjyyttä. Lisäksi politiikalla voidaan luoda yhteiskunnallista yrittäjyyttä tukevia rahoitusmarkkinoita, mutta ne ovat useassa Euroopan maassa sangen kehittymättömät. Yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen tulisi luoda myös selkeä niiden vaikuttavuuden arviointijärjestelmä sekä yhteistyö- ja verkostoitumismekanismit, jotka helpottavat yritysten yhteistyötä ja kanssakäymistä. Sen lisäksi joissakin maissa on luotu omat tuki-, ohjaus- ja neuvontajärjestelmät, jotka auttavat yrittäjiä yrityksen eri pulmissa. Joissakin maissa kuten Suomessa yhteiskunnalliselle yritykselle on luotu brändi/merkki, joka on tavallaan laatu-merkki, jonka saadakseen yrityksen on noudatettava toiminnassaan soveltuvia ehtoja. (EU 2015, xiv).

Kuvio 1. Yhteiskunnallinen yritys osana yhteiskuntaelämää

Kiinnostavaa on, että 29 maan joukosta 20 maalla on jonkinlainen määritelmä yhteiskunnallisesta yrityksestä, mutta kuudella näistä ei ole yrityksen hallintoon liittyviä rajoitteita. Yhdeksällä maalla ei ole minkäänlaista määritelmää yhteiskunnallisesta yrityksestä.

Yhteiskunnallisten yritysten tunnistaminen on käytännössä vaikeaa, sillä yhteiskunnalliset yritykset ovat monesti piilottautuneet nykyisten yritysmuotojen sisään, jolloin niitä voidaan löytää yhdistysten ja säätiöiden, osuuskuntien ja varsinaisten yritysten joukosta. Usein on jopa niin, että yritykset eivät tunnista olevansa yhteiskunnallisia yrityksiä ja osa niistä ei edes halua tunnustautua sellaiseksi.

Vain yhdeksällä maalla 29 maasta on tietoinen politiikkakehys yhteiskunnallisia yrityksiä varten. Kaikki nämä ennakkoehdot vaikuttavat suuresti siihen, miten kussakin maassa ollaan tietoisia yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä kuten myös siihen, millaiset elinmahdollisuudet niillä on perinteisten yritysten joukossa.

Yleisesti voidaan sanoa, että Euroopan komissio on pitkään nostanut esiin yhteisötalouden ja yhteiskunnallisten yritysten näkökulmaa. Viimeisin asiantuntijaryhmän raportti (EU 2016b) vuodelta haluaa aktivoida jäsenmaita yhteisötalouden ja yhteiskunnallisten yritysten kehittämiseen aiempaa voimakkaammin. Halutaan, että yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle luotaisiin todellisia edellytyksiä, koska niistä saadut kokemukset ovat hyvin myönteisiä. Yhteiskunnalliset yritykset ovat raportin mukaan rikastaneet yrittäjyyttä ja tuoneet yhteiskunnalliseen keskusteluun uusia ulottuvuuksia kuten kysymyksen läpinäkyvyydestä, demokratiasta, innovaatioista ja voiton jakamisesta yhteiseen hyvään.

Asiantuntijat pitävät yhteiskunnallista yrittäjyyttä merkittävänä uutena innovatiivisena yrittäjyyden muotona ja nostavat esiin kaiken kaikkiaan 13 suositusta, joiden avulla yhteiskunnallista yrittäjyyttä ja sen asemaa tulisi parantaa EU:n alueella.

Yleisemmin politiikan tasolla asiantuntijat nostavat esiin seuraavat politiikkasuositukset. Ensimmäiseksi yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä luotava selkeämpi ja syvällisempi käsitys- nykyinen tilanne on, että itse termi on moniselitteinen ja vaikeasti avautuva. Toiseksi poliittisten päättäjien on painokkaasti nostettava esiin paikalliset toimijat ja yhteisöt ja tuettava toimijoita yritystoiminnan aloittamisessa tai sen kehittämisessä. Kolmanneksi

raportti suosittelee, että yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle on saatava vahvempi asema poliittikalinjauksissa ja muutettava olemassa olevia käytäntöjä niin, että yhteiskunnallinen yrittäjyys tulee mahdolliseksi.

Yksi keskeisin ongelma Euroopan tasolla on, että rahoitusmarkkinat eivät ole kovinkaan kiinnostuneita yhteiskunnallisista yrityksistä. Syyt ovat monesti kunkin maan kulttuurisissa ja historiallisissa käytännöissä. Raportti vetoaa, että toimijoiden ja yrittäjien tulisi opeteltavaa keskustelemaan rahoittajien kanssa ja pyrkiä löytämään uusia rahoituslähteitä. Nykyisin tilanne kuitenkin on, että rahoitusmuotoja ei juurikaan ole ja tarvittaisiin uusia rahoituslähteitä. Suomessa Sitra on tehnyt useaan otteeseen aloitteita tilanteen korjaamiseksi. Raportti esittää myös, että jokaisessa maassa tulisi rakentaa laajempi ns. ekosysteemi yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle. Se tarkoittaa, että poliittisten päätöksentekijöiden tulisi katsoa asiaa laajasti ja monitasoisesti, jolloin voitaisiin luoda paremmin yhteiskunnallisen yrittäjyyden tunnistava ja sitä kehittävä ekosysteemi.

Kansainvälisyyttä ja EU-maiden keskinäistä verkottumista ajatellen raportti nostaa esiin joukon ehdotuksia, jotka ovat hyvin kiinnostavia. Ensimmäiseksi olennaista on varmistaa, että yhteiskunnallista yrittäjyyttä koskevaa tietoa ja tutkimusta lisätään ja mahdollistetaan tukimekanismien ja -mallien levittäminen globaalisti. Yhteistyön lisääminen ja EU:n kansainvälisten aktiivien tukeminen ja yhteiskunnallisen yritystoiminnan edistäminen EU:n ulkopuolisissa maissa.

Raportti sisältää paljon kiinnostavia näkökulmia ja kannanottoja yhteiskunnallisen yrittäjyyden teemaan, erityisesti sellaista, mikä Suomessa on jäänyt lapsipuolen asemaan. Raportin mukaan yhteiskunnallisten yritysten yhteydessä ollaan Eurooppa 2020 strategian ytimessä. Kun niitä tarkastellaan vasten rahoitusmarkkinoiden vaikeuksia, korkeaa työttömyyttä ja ympäristöhaasteita ne muodostavat aidosti syvässä mielessä uuden pohjan ja perustan liiketoiminnalle ylipäätään.

Yhteiskunnallisen yrittäjyyden hyödyt ovat asiantuntijoiden mukaan monenlaiset. Yhteiskunnallinen yrittäjyys voi olla uusi ja usein paikallinen keino luoda työpaikkoja ja edistää paikallista kehitystä ja hyvinvointia. Niiden avulla voidaan edistää osallisuutta ja vähentää köyhyyttä ja niitä voidaan käyttää maahanmuuttajien ja pakolaisten kotouttamisessa. Yhteiskunnallinen yrittäjyys painottaa

erityisesti paikallisuutta ja yhteisöllisyyttä ja siinä tarkastellaan asiaa lähietäisyydeltä ihmisten itsensä näkökulmasta. Myös sukupuolten tasa-arvoa voidaan tukea uudella tavalla yhteiskunnallisen yrittäjyyden kautta.

Yhteiskunnallinen yrittäjyys mahdollistaa myös uusien talouteen liittyvien näkökulmien kokeilun ja sisään tuonin perinteisten talousmallien sijaan. Tällaisia ovat nyt jo sellaiset näkökulmat kuten jakotalous, jota komissio¹ nimittää yhteistoiminnalliseksi taloudeksi.

Toinen talousmalli, joka on sangen lähellä yhteiskunnallisen yrittäjyyden perusajatuksia, on kiertotalous, jossa perinteiselle taloudelle ja hyödykekierrolle hahmotellaan kokonaan uusi ekosysteemi. Sitra on ajanut asiaa voimallisesti kiertotalouden ajatusta ja koonnut yhteen kiertotalouden tiekartan Suomelle (Sitra 2016).

2.2 YHTEISKUNNALLISIIN YRITYKSIIN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ EUROOPASSA

Yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä keskusteltaessa nousee usein esiin lainsäädäntö ja sen merkitys. Kiinnostavaa on, että Euroopan unionin jäsenmaita koskeva selvitysraportti (EU 2015) nostaa esiin sen, että Euroopassa ei ole yhteistä lainsäädännöllistä pohjaa yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle. Kussakin maassa on tavallaan oma kansallinen tulkinta itse käsitteestä ja myös kunkin maan oman lainsäädännön historiallinen konteksti vaihtelee hyvin paljon.

Osassa maita ei ole lainkaan erillistä lainsäädäntöä yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen liittyen ja toisissa maissa on erilaisia lakiin kirjattuja erillisiä yrityksiä koskevia toimintamuotoja ja –yksiköitä. Joissakin maissa on oma erillinen lainsäädäntö yhteiskunnallisista yrityksistä ja niiden toiminnoista.

Hieman yllättävää on, että vain viidellä maalla on yhteiskunnallisiin yrityksiin liittyvä erillinen oikeusmuotonsa.² 16 maan lainsäädäntö tunnistaa yhteiskunnallisen yrityksen ja eri mailla on toisistaan poikkeavia näkemyksiä, milloin on kyse yhteiskunnallisesta yrityksestä.

Ainoastaan Italiassa, Puolassa, Kreikassa ja Ranskassa on olemassa oma erityinen lainsäädäntö ja viiden maan lainsäädäntö tunnistaa yhteiskunnallisen yrityksen. Täl-

laisia maita ovat Kroatia, Tsekin tasavalta, Unkari, Portugalia, Espanja. Slovakiassa, Sloveniassa ja Espanjassa tällainen lainsäädäntö on, vaikka nekin ovat joissakin asetuksen tasoisia ja joissakin osa toista lakia. Iso-Britannian lainsäädäntö ei yksilöi yhteiskunnallista yritystä sinänsä, mutta se mahdollistaa, että yhteiskunnallinen yritys voidaan tunnista tietyntyyppisenä yritysmuotona.

Seitsemän maata - Belgia, Tanska, Italia, Suomi, Slovakia, Slovenia ja Liettua - tulkitsevat yhteiskunnallisen yrityksen läpileikkaavana yritysmuotona. Toisin sanoen sitä ei ole kiinnitetty tiettyyn yritysmuotoon, vaan yhteiskunnallinen yrittäjyys voi toimia kaikkien yritysmuotojen sisällä.

Useassa Euroopan maassa on kuitenkin organisoitu erilaisia tuki-, neuvonta- ja ohjauspalveluja yhteiskunnallisille yrityksille. Tällaisia maita ovat Belgia, Kroatia, Tanska, Saksa, Ranska, Italia, Luxemburg, Puola, Slovenia, Espanja, Ruotsi, Sveitsi ja Iso-Britannia. Ruotsissa tuki kohdentuu pääasiassa sosiaaliin yrityksiin, kun taas Belgiassa, Ranskassa, Luxemburgissa, Portugalissa ja Espanjassa tuki on selkeästi laajempaa.

Yhteiskunnallisille yrityksille ei useassa maassa ole julkista tukea, tämä koskee etenkin uusia jäsenmaita. Kiinnostava yksityiskohta on, että ainoastaan Suomessa ja Hollannissa on ollut mahdollisuus rakennerahastojen kautta kehittää yhteiskunnallista yrittäjyyttä 2010-luvun alussa.

Sangen yllättävää on myös, että ainoastaan Suomessa, Iso-Britanniassa, Luxemburgissa, Saksassa, Puolassa ja Tsekin tasavallassa on olemassa oma leima/merkki yhteiskunnalliselle yritykselle. Itävallassa tällainen on sosiaalisille yrityksille.

Kiinnostavaa on, että kaikissa EU-maissa on kuitenkin löydettävissä lukuisa joukko yrityksiä, jotka täyttävät yhteiskunnallisen yrityksen kriteerit. Yhtä kiinnostavaa on, että yhteiskunnallisen yrityksen kriteerit täyttäviä yrityksiä on jokaisessa maassa enemmän kuin niitä on virallisesti tunnustettu tai miten EU-tulkinta niitä tunnustaa. Esimerkiksi Suomessa on eräiden arvioiden mukaan 19 000 yritystä, vaikka EU-kriteerien mukaan niitä on 2

”

Euroopassa ei ole yhteistä lainsäädännöllistä pohjaa yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle

”

500. Britanniassa kansallinen arvio on 284 000 yritystä, kun EU-kriteerien niitä on ehkä 10 000 ja 70 000 välillä.

Se, mistä tämä johtuu, on yhtäältä selitettävissä yhteiskunnallisen yrittäjyyden politiikkalinjauksilla ja toisaalta sillä, että osa yrityksistä ei tunnista aika edes halua tunnustautua yhteiskunnalliseksi yritykseksi. Tämä epä-määräisyys lisää yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen liittyvä sekaannusta.

2.3 YHTEISKUNTA, TALOUS JA YHTEISKUNNALLINEN YRITTÄJYYS - UUSIA AVAUKSIA

Jos yhteiskunnallista yrittäjyyttä tarkastellaan eurooppalaisiin tulkintoihin nähden, huomataan nopeasti, että eurooppalaisessa tulkinnassa painottuu yhteisötalous ja sen uudet muodot. Suomessa yhteiskunnallinen yrittäjyys asemoituu hieman toisin ehkä perinteisen markkina-ajattelun kautta.³ Kiinnostavaksi suomalainen tulkinta muuttuu, jos se yhdistetään laajempaan taloudesta käytävään keskusteluun, joka on Suomessa viime vuosina aktivoitunut selkeästi.⁴

Asian tekee haasteelliseksi se, että kun puhutaan talouden uusista mahdollisuuksista (Toivanen & Venäläinen 2015) ja uusista käsitteistä, niiden suomentaminen ei ole

helppoa. Käsitteille ei ole suomenkielistä vastinetta, vaan joudutaan käyttämään englanninkielisiä termejä. Yksi tällainen käsite on ollut commons -käsite, jolla viitataan johonkin sellaiseen, minkä jaamme yhteisesti. Ydinkysymykset ovat mitä jaetaan, ketkä jakavat ja se, miten jaetaan. Kyse ei siis ole kakun jakamisesta, nollasummapelistä, jossa toisen etu on toisen haitta. Sen sijaan on kyse useille osapuolille mahdollisista yhtäaikaista oikeuksista, joiden sisältö ja laajuus vaihtelevat.

Yhteinen voidaan purkaa yhteisvarannoksi eli yhteiseksi resurssiksi. Se voidaan purkaa yhteisvauraudeksi. Voidaan ajatella, että valtion laissa takaamat universaalit palvelut ja sosiaalietuudet ovat perustaltaan yhteisiä.

Kun puhutaan jostakin yhteisestä, viitataan yhteiseen jaettuun vaurauteen, jolla on helposti romantisoiva sivumerkitys. Kuitenkin monen laajasti ihmiskuntaa koskevan ratkaisun löytymiseen ei riitä pelkästään markkina-ajattelun ajattelu ja sen ohjauskeinot. Hyvänä esimerkkinä tästä on ilmaston lämpeneminen.

Markkinatalouden erityispiirre on nykyään räätälöinti, eli kuluttajat ja tuottajat ovat yhdessä palvelukokonaisuudessa. Ei ole enää tavaratuotantoa ilman palveluja. Tämä siirtymä kohti palvelujen kautta hahmottuvaa taloutta on

¹ http://ec.europa.eu/growth/single-market/services/collaborative-economy_en

² Oikeudellisella muodolla yksilöidään juridisen henkilön oikeudellinen asema. Oikeudellisen muodon luokitus perustuu kaupparekisterin yhtiömuotoihin ja verolainsäädännön vaatimuksiin. Yritysten ja yhteisöjen oikeudellinen muoto on tallennettu Yritys- ja yhteisötietojärjestelmään (YTJ).

³ Lisätietoa: <https://kapitaali.com/solidaarisuustalouden-havainnollistamisesta/>

⁴ Lisätietoa: <http://maailmantalous.net/fi/abc/r>

keskeinen piirre nykyisessä taloudessa. Tätä kehitystä edistää laajemmin digitalisaatio eli tuotannon ja talouden siirtyminen digitaalisille alustoille hyvin laajasti.

Toinen hyvin selkeä siirtymä 1990-luvun laman myötä Suomessa perinteisestä hyvinvointimallista (welfare) vähitellen kohti työkyky-yhteiskuntaa (workfare), jolloin ”ilmaista” sosiaaliturvaa ei olisi tarjolla vaan siitä tulee vastikkeellista (Julkunen 2013). Pohjoismainen universalismiin pohjaava hyvinvointiyhteiskuntamalli on tälle vastakkainen, mutta tämän päivän politiikassa aiheesta käytävä keskustelu on hyvin laajaa. Se näkyy erityisesti työkulttuurin muutoksessa, jossa yhä useamman työ muuttuu pätäkätöläisyydeksi. Puhutaankin portfolio-sukupolvesta, jossa nuoret käyvät alituisesti kamppailua työpaikoista ja työuralla etenemisestä. Perinteinen vahvasti teollisuustyöhön rakentunut työelämä ja sen rakenteet eivät kovin hyvin kykene vastaamaan tähän muutokseen.

Solidaarisuustalous on noussut viime aikoina Suomesakin yhteiskunnalliseen keskusteluun. Solidaarisuustalouden idea on tiivistäen palauttaa talous takaisin ihmisille. Solidaarisuustalous on alun perin syntynyt 1990-luvun alussa Latinalaisessa Amerikassa ja Ranskassa, jossa ihmisten eriarvoisuus ja kilpailuun perustuva valtavirran talouskäsite halutaan asettaa kyseenalaiseksi. (Alhojärvi & al 2016) Solidaarisuustalous pyrkii tekemään näkyväksi kaikenlaiset talouden muodot. Talous ei ole vain markkinoilla tapahtuvaa toimintaa eikä siinä ole kyse vain hyödykkeen hintakilpailusta. Talous harkintaa, neuvottelua, päätöksiä ja sosiaalista kanssakäymistä. Solidaarisuustalous on myös sateenvarjokäsite, jolla yritetään koota yhteen erilaisten talouksien yhdistämiseksi.

Solidaarisuustalouden teoreetikko Paul Singer ja hänen kollegansa pitävät solidaarisuustalouden perusyksikköä tuotanto-osuuskuntaa, jossa työn ja pääoman välinen ero on ylitetty (Singer 2009) Solidaarisuustalous haluaa pysyä tavallaan käsitteellisesti avoimena, jolloin sille asetetut määritellyt eivät ole tyhjentyviä. Yleensä näkökulmaan yhdistetään itsehallinto, tasa-arvo, yhteistyö, demokratia, ekologisuus ja moninaisuus. Yleensä taloudellista ja poliittista ajattelua kuvaa sen pyrkimys yksinkertaistuuksiin, jossa ristiriidat ohitetaan. Solidaarisuustalouden kannattajat haluavat päinvastoin nostaa jatkuvaan keskusteluun ristiriidat ja moninaisuuden. Useimmat solidaarisuustalouden kannattajat ajavat myös radikaalin demokratian muuttoa ja kokeiluja.

Solidaarisuustalouden lähtökohta siis on, että nykyinen ymmärryksemme taloudesta ei kata kuin osan taloudellisesta toiminnasta, jos talous ymmärretään vain markkinoiksi ja työ palkkatyöksi. Naapuriapu, ystäväapu, talkoot, lahjat ja muut vaihdot eivät edellytä rahaa tai vaihdonvälinettä sinänsä. Kuitenkin erilaista tavaroiden ja tuotteiden vaihtoa tapahtuu ilman rahaa.

Ethan Miller (Miller 2010) esittänyt joukon kysymyksiä, joiden avulla voidaan hahmottaa talouden moninaisia tapoja ja etsiä vaihtoehtoisia näkökulmia yhdessä tekemiseen. Tärkeintä on hahmottaa ne tilat ja alustat, joilla talouden muodot nousevat esiin. On myös tärkeää hahmottaa taloudellista toimintaa laajemmassa kontekstissa, jolloin perheen sisällä tehtävä työ, hartiapankkirakentaminen, vapaaehtoistyö ja monet muut taloudellisen toiminnan muodot tulevat näkyviin. Myös se, miten tavaroiden ja palveluiden vaihto tapahtuu ja miten siitä sovitaan, on tärkeää. Myös kuluttamisessa voidaan nähdä laaja kirjo erilaisia strategioita kuten ekologinen kuluttaminen, erilaiset lähiruokapiirit ja eettinen kuluttaminen ylipäättään. Myös rahoitukseen voidaan löytää monenlaisia uusia ratkaisuja kuten kehitysmaiden mikrolainat ja erilaiset yhteisluotot ja osuuskunnalliset pankit.

Solidaarisuustalous voidaankin nähdä pyrkimyksenä siirtyä commons-talouteen, jolloin siinä olennaista on aiemmin mainittu yhteistäminen. Solidaarisuustaloutta voidaan pitää marginaalina yhteiskunnallisena liikkeenä, jonka tavoitteet ovat utopistisia. Olennaista kuitenkin on huomata, että se tuo näkyviin paljon sellaista, mikä voisi auttaa maaseudun ihmisiä ymmärtämään yhteiskunnallista yrittäjyyttä laajemmin ja syvemmin. Itse asiassa monet siinä esiin nousevista kysymyksistä ovat hyvin keskeisiä maaseudun elämäntapaan ja kulttuuriin yhdistyviä vanhoja käytäntöjä, jotka tulisi ottaa käyttöön uudelleen.

Solidaarisuustalous asettaa usklassisen talousteorian perusolettamukset kritiikkiin alle. Ensimmäinen perusolettamus on, että taloudellisen toiminnan selitys tyhjenee aina yksilöihin ja selitys lähtee yksilöistä rakenteisiin. Rakenteet ovat menneisyyden toimintojen tuloksia. Toinen perusolettamus valtavirta taloustieteessä on, että taloudellinen toiminta on omien etujen, mielihaluun ja preferenssien tyydyttämisen keino. Kolmas oletus on, että markkinat pyrkivät tasapainoon, jolloin kysyntä ja tarjonta kohtaavat luonnollisesti. Tämä prosessi on myös hinnanmuodostuksen perusmekanismi.

Viime aikoina on myös alettu puhua talouden neljännessä sektorista, mitä ei tule sekoittaa yhteiskuntatieteissä pitkää käytössä olleeseen neljäs sektori -termiin, jolla viitataan perheen ja lähiyhteisön muodostamaan omaan sektoriin. Talouden sektorit voidaan jakaa niin, että ensimmäinen sektori on yksityisen talouden sektori, jossa tavoite on tuottaa voittoa. Toinen sektori on sekatalous, jossa yksityinen sektori tuottaa voittoa, mutta julkinen sektori huolehtii voittoa tuottamattomista mutta välttämättömistä toiminnoista kuten koulutuksesta. Kolmas sektori viittaa tässä sosiaaliseen talouteen, joka vastaa tarpeisiin, joita yksityinen ja julkinen talous eivät tyydytä. Neljäs sektori viittaa virallisen talouden ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan kuten vapaaehtoistyöhön, vaihtokauppaan tai harmaaseen talouteen. Tämä jaottelu muistuttaa edellä olevaa solidaarisuustalouden näkökulmaa.

Keskustelu neljännessä sektorista muuttuu kiinnostavaksi, kun se yhdistetään perinteiseen kolmen sektorin jaotteluun ja muodostetaan uusi sektori julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin rajapinnoille. Tämä erityisesti Britanniassa kehitetty malli avaa erityisen hyvin yhteiskunnallisen yrittäjyyden moniulotteisuutta ja siihen kätkeytyviä mahdollisuuksia.

Sektoreita voidaan tarkastella kontrollin, hallinnon ja omistamisen kokonaisuudessa, jolloin tärkeää on tarkastella vapauden ja kontrollin viitekehityksessä. Kiinnostavaa jäsenyyksessä on, että julkinen valta on aina kontrolloija ja vartija, mikä on luonnollista. Yksityinen sektori peruuttaa itsenäisyyteen ja itsensä määräämiseen, sen ideaali on vapaus. Kun katsotaan, ketkä kontrolloivat eli harjoittavat valtaa, on julkisen sektorin valta ainakin Suomessa demokratian valtaa ja viime kädessä kansalaiset legitimoivat vallan. Yksityisellä sektorilla valtaa käyttäjät viime kädessä sijoittajat, jotka myös keräävät voitot samalla kun hallitsevat sen käyttöä. Kolmannella sektorilla valta on usein taustayhteisöllä, jota toimija edustaa ja usein siis kansalaisilla ja asukkailla. Omistajan ääntä käyttää usein joku muu, eli se, joka rahoittaa toiminnan.

⁵ Lisätietoa: http://www.forthsectordevelopment.org.uk/pages/business_services.html

⁶ Lisätietoa: http://www.forthsectordevelopment.org.uk/documents/New_BusPlanGuide.pdf

3 Suomalainen tulkinta yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä

3.1 OSUUSKUNTATOIMINNAN PITKÄ HISTORIA

Keskustelu yhteiskunnallinen yrittäjyydestä ei ole tarkkaan ottaen uutta, vaan se on hyvin vanhaa perua. 1800-luvun lopussa Suomen rantautui ajatus osuuskuntatoiminnasta ja suomalainen osuuskuntatoiminnan isänä pidetty Hannes Gebhardt perusti Pellervo-seuran vuonna 1899. Osuustoimintalaki säädettiin vuonna 1901, josta lähtien osuuskauppatoiminta jakautui kahteen haaraan, pellervolaiseen ja edistysmieliseen haaraan. Nämä linjaukset ovat ajan kuluessa hajonneet ja voisi tiivistäen sanoa, että niitä edustavat osuuskaupan alalla enää S-ryhmä ja Tradeka, joilla on paljon erilaista liiketoimintaa.

Osuustoimintaa ovat alusta alkaen luonnehtineet seuraavat linjaukset niin, että toiminta on

- » vapaaehtoista, avointa ja ilman syrjintää
- » demokraattista ja hallinto on toteutettu usein mies ja ääni- periaatteella
- » jäsenet osallistuvat pääoman kartuttamiseen ja hallintaan

- » osuuskunta ovat itsenäisiä ja riippumattomia
- » valistus, koulutus ja viestintä jäsenille, sidosryhmille ja yleisölle
- » keskinäinen yhteistyö osuuskuntien välillä
- » kestävän kehityksen ajatus toimintaa ohjaamassa?

Suurimpia osuustoiminnan harjoittajia ovat osuuskaupat ja osuuskunnat. Tosiasiassa osuuskunnat voivat olla hyvinkin erilaisia kuten kuluttajaosuuskuntia (osuuskaupat, puhelinosuuskunnat, sähköosuuskunnat, vesiosuuskunnat), palveluosuuskuntia (osuuspankit, luotto-osuuskunnat, keskinäiset vakuutusyhtiöt), tuottajaosuuskunnat (kotieläinjalostusosuuskunnat, liha- ja einosalan osuuskunnat, munapakkaamo-osuuskunnat, osuusmeijerit, vihanesosuuskunnat, metsäosuuskunnat), omistajaosuuskunnat (Itikka, Tradeka), työosuuskunnat, palvelu- ja asiantuntijaosuuskunnat, hankintaosuuskunnat, kehittämisosuuskunnat, kulttuuri-, kustannus- ja viestintäosuuskunnat, markkinointiosuuskunnat, matkailuosuuskunnat, sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialan osuuskunnat, energiaosuuskunnat. (Pellervo 2016)

⁷ Lisätietoa: https://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Osakeyhtio_ja_osuuskunta

”

Osuuskunta on yritysmuotona kokenut eräänlaisen uuden tulemisen. Osuuskunta sopii paitsi yhteisöllisten palvelujen tuottamisen viitekehyyksi myös yhteisöllisen yritystoiminnan organisoitumismuodoksi.

”

Määritelmällisesti osuuskunta on yritysmuoto, jonka tarkoituksena on taloudellisen toiminnan harjoittaminen jäsentensä tukemiseksi siten, että jäsenet käyttävät osuuskuntansa tarjoamia palveluita (OKL 2013). Osuuskuntalain mukaisessa toimintamallissa on sisäänrakennettuna vapaaehtoisuuteen perustuva avoin jäsenyys ja päätöksenteon demokraattisuus. Yritysmuotona osuuskunta vastaa hyvin yhteiskunnallisen yrityksen toimintamalliin liitettyihin tarkoitukseen, jossa kaupallisen toiminnan tarkoituksena ei ole liikevoiton maksimointi vaan yhteiskunnallisten vaikutusten tuottaminen. Perinteisiä osuuskunnan toimintamuotoja ovat erilaiset kuluttaja- ja tuottajaosuuskunnat. Kuluttajaosuuskuntien tarkoituksena on tarjota tuotteita ja palveluja jäsenilleen mahdollisimman laadukkaina ja edullisesti. Tyypillisiä kuluttajaosuuskuntia ovat esimerkiksi puhelinosuuskunnat sekä osuuskaupat. Tuottajaosuuskuntia on erityisesti maatalouden piirissä ja niiden pääasiallinen tehtävä on helpottaa maataloustuotteiden pääsyä markkinoille (HE 130/2014).

Osuuskunta on yritysmuotona kokenut eräänlaisen uuden tulemisen. Osuuskunta sopii paitsi yhteisöllisten palvelujen tuottamisen viitekehyyksi myös yhteisöllisen yritystoiminnan organisoitumismuodoksi. Osuuskuntatoiminnan uusia muotoja kutsutaan uusosuuskunniksi ja tähän kategoriaan lukeutuvat mm. erilaiset hankinta-, markkinointi ja työosuuskunnat. Hankintaosuuskuntien

tarkoituksena on hankkia jäsenille heidän kotitaloudestaan tai ammatissaan tarvitsemiaan tuotteita, tavaroita tai palveluita. Tällaisia osuuskuntia ovat esimerkiksi maataloustuottajien osto- tai koneosuuskunnat sekä vesi- ja energiaosuuskunnat. Markkinointiosuuskunnat puolestaan huolehtivat jäsentensä tuottamien tavaroiden tai palvelujen markkinoimisesta. Näiden osuuskuntien jäsenet ovat yleensä yrittäjiä (HE 130/2014). Työosuuskunta on tavallisesti työntekijöidensä omistama yritys, jonka henkilökäsenet tarjoavat sen kautta omaa työpanostaan asiakkaille. Työosuuskunta mahdollistaa yrittäjämäisen toiminnan ilman työttömyysturva-oikeuden menetystä silloin kun työosuuskuntaan kuuluu vähintään seitsemän jäsentä ja osuuskunta organisaationa toimii työnantajan roolissa. Varsinaisia työosuuskuntia ei pidä sekoittaa ”työsuoritus-ten markkinointiosuuskuntiin”, joiden kohdalla toimeksiannot solmitaan tilaajien ja tehtävän suorittajan välillä ja osuuskunta veloittaa jäseneltään työsuorituksen määrään sidotun osuuden toiminnallisten kulujen kattamiseksi (HE 130/2014).

Viimeisimmän lakiuudistuksen myötä osuuskuntia ohjaavaan lainsäädäntöön sisällytettiin samankaltaisia ohjeistuksia kuin mitkä aiemmin ovat koskeneet vain osakeyhtiöitä. Nykyisen lain mukaan osuuskuntien on mm. mahdollista määritellä säännöissään toiminnan tarkoitus toisin kuin mitä laissa on todettu. Tähän perustuen osuus-

kunta voi olla voittoa tavoitteleva yritys ja suuntautua toiminnallisesti pelkästään osuuskunnan ulkopuolisiin tahoihin (HE 130/2014). Osuuskunta voi ottaa itselleen myös roolin nk. ”holding-osuuskuntana” ja perustaa liike-toiminnan harjoittamista varten erillisen osakeyhtiön.

3.2 YHTEISKUNNALLISET YRITYKSET OSANA YHTEISÖTALOUTTA JA YRITYSKENTTÄÄ

Vuonna 2010 julkaistu TEM:n raportti yhteiskunnallisista yrityksistä on kiinnostava monella tapaa. Raportilla yritettiin saada laajempaa ja syvällisempää keskustelua yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä Suomessa. Raportin mallimaa oli Iso-Britannia, jossa vuodesta 2002 on luotu pohjaa yhteiskunnallisen yrityksen käsitteelle ja siihen liittyvälle toiminnalle. Tavoitteena tuolloin oli 1) tuottavuuden ja kilpailukyvyyn edistäminen, 2) vaurauden luominen kaikille, 3) yksityisten ja yhteisöjen avustaminen paikallisuuden kehittämiseksi, 4) uusien julkisten palvelujen tuotantotapojen etsiminen ja kehittäminen, 5) kaikki mukaan ottavan kansalaisyhteiskunnan kehittäminen (TEM 2010, 9).

Raportti sai aikaan suhteellisen laajan yhteiskunnallisen keskustelun, jossa yhteiskunnallinen yritys (YY)- käsitteenä sekoitettiin sosiaaliseen yritykseen. Iso-Britanniassa Blairin hallitus alkoi 1990-luvun lopussa suunnitella yhteiskunnallista yrittäjyyttä koskevaa politiikkaohjelmaa, jossa haluttiin 1) lisätä yrittäjyyttä, 2) uudistaa julkisia palveluja, 3) elvyttää taantuvia alueita ja 4) modernisoida perinteinen hyväntekeväisyystoiminta maassa (TEM 2010, 24).

Kiinnostavaa on, että raportti nostaa esiin yhteiskunnallisen yrittäjyyden vaihtoehtoa seuraavissa kysymyksissä: 1) julkisten palvelujen uudistus, 2) nuorten työllistymismahdollisuuksien parantaminen, 3) yhteiskunnallisten ja ympäristöhaasteiden ratkaiseminen, 4) talouden elvyttäminen, 5) yrittäjyyden lisääminen ja 6) taide-, kulttuuri- ja vapaa-ajan sektorin mahdollisuudet.

Käytännön ehdotuksen raportti esittää osuuskuntatoiminnan valjastamista yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen. Osuuskuntalainsäädäntö Suomessa mahdollistaa avoimen jäsenyyden ja siihen voi liittyä ja siitä erota vapaasti. Juridisesti osuuskunnan jäsenet eivät ole henkilökohtaisessa vastuussa osuuskunnan velvoitteista. Osuuskunta käyttää ylijäämän jäsenten tai toiminnan kehittämiseen. Osuuskuntaan tarvitaan kolme jäsentä eikä pääoman sijoitukselle ole vähimmäismäärää. Päätelmä on edelleen pätevä:

osuuskunta on kaikkein lähinnä yhteiskunnallisen yrityksen ajatusta ja se on ehkä kaikkein vaivattomin yhteiskunnallisen yrittäjyyden viitekehyyksi. Muitakin vaihtoehtoja on.

Ajatus yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä ei raportin myötä kuitenkaan juurikaan edennyt. 2010-luvun alussa asia oli sangen laajasti esillä, mutta kovinkaan paljon konkreettista ei tapahtunut. Hallitus teki myös päätöksen, että yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen ei tarvita omaa lainsäädäntöä vaan olemassa oleva lainsäädäntö riittää. Sen pohjalta alettiin valmistella yhteiskunnallisen yrityksen brändimerkkiä, josta vetovastuun otti Suomalaisen työn liitto.

Yhteiskunnallinen yritys -merkki julkistettiin vuonna 2011. Merkki viestii yrityksistä, joiden ensisijainen tavoite on ratkaista yhteiskunnallisia tai ympäristöongelmia ja tuottaa yhteiskunnallista hyvää. Merkin pääidea voidaan tiivistää kahteen asiaan. Yhteiskunnallisen yrityksen voitto tai ylijäämä käytetään pääosin sen toiminta-ajatuksen mukaisen yhteiskunnallisen tavoitteen toteuttamiseen. Yhteiskunnallinen yritys myös toimii avoimesti ja läpinäkyvästi pyrkien osoittamaan tuottamiaan yhteiskunnallisia vaikutuksia. Merkki on maksullinen ja sen suuruus määräytyy yrityksen liikevaihdon mukaan.

Ajatus yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä kuitenkin osittain katosi, kunnes se on aivan viime aikoina noussut uudelleen keskusteluun. Keskustelua on vauhdittanut käynnissä olevat suuret rakennemuutokset – sote-uudistus, uusi kunta ja uusi maakunta.

Aiemmin on arvioitu, että Suomessa yhteiskunnallisia yrityksiä olisi 3000-12000 ja näistä yhteiskunnallisiksi yrityksiksi itsensä mieltäviksi olisi vain 130. Etlan vuoden 2015 keväällä tekemän selvityksen mukaan yhteiskunnallisia yrityksiä oli huomattavasti enemmän eli 19 000 – 24 3000 yritystä (Kotiranta & Widgrén, 2015). Aiemmin arviointiin, että yhteiskunnallisissa yrityksissä työskentelisi 10 000-38 000 ihmistä. Etlan tutkimuksen mukaan yritykset työllistäisivät 125 700- 210 000 henkeä. Kyseisen selvityksen tulos on siis yllättävä, sillä monet todellisuudessa yhteiskunnallisena yrityksenä toimiva yritys ei itse tunnista kuuluvansa tähän kategoriaan.

Euroopan komission maaraportti (EU 2014) tiivistää Suomen tilanteen niin, että Suomessa ei ole kokonaisvaltaista kehystä yhteiskunnallisille yrityksille eikä myöskään niille sopivia rahoitusmarkkinoita. Suomesta puuttuu myös laajempi ymmärrys yhteiskunnallisen yrityksen ominais-

laadusta. Erityisesti ikäihmisten palveluille olisi raportin mukaan Suomessa sijaa yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle.

Suomalaisessa kontekstissa yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä puhutaan yleensä yhteisötalous-käsitteen alla. Käsite yhteisötalous yhdistetään yleensä termeihin yhteisvastuullisuus, kansalaislähtöisyys, paikallinen demokratia ja paikalliset taloudet sekä toimintaan, jossa työ ja hyvinvointi asetetaan taloudellisten intressien edelle. Käsitteellä viitataan taloudelliseen toimintaan, joka ei ole voittoa tavoittelevaa eikä julkista (Mattila 2012, 6). Yhteisötalouden käsite pitää sisällään ajatuksen yhteisöllisten palvelujen tuottamisesta ja se on tiettyssä mielessä laajempi viitekehys kuin perinteinen ”kolmas sektori”, jonka keskiössä ovat voittoa tavoittelemattomat yhdistykset (Mattila 2012, 7).

Yhteisötaloutta voidaan kuvata ”osuuskuntien, keskinäisten yhtiöiden, yhdistysten ja säätiöiden harjoittamaksi taloudelliseksi toiminnaksi, jonka tavoitteena on demokraattisen yhteistyön avulla edistää jäsenten ja ympäröivän yhteisön sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävää hyvinvointia” (Immonen 2006 Mattilan 2012, 8 mukaan). Yhteisötalouden toimijoiden vastuualuetta ovat perinteisesti olleet sellaiset yhteiskunnalliset toiminnot, joilla vallitsee eräänlainen julkisen sektorin palveluvaje tai jotka eivät muodosta vetovoimaista potentiaalia markkinaehtoisille toimijoille. Yhteiskunnalliset yritykset ovat osa yhteisötaloutta.

Euroopan komission selvityksessä on todettu, että yhteiskunnalliset yritykset eivät ole saaneet EU mais- sa niille kuuluvaa yhteiskunnallista painoarvoa koska ne ovat usein piilossa yhteiskunnan rakenteissa. Komission selvityksen mukaan yhteiskunnallisia yrityksiä löytyy mm. liiketoimintaa harjoittavien järjestöjen ja säätiöiden sekä osuuskuntatoimijoista piiristä. Yhteiskunnallisia yrityksiä on löydettävissä myös sellaisten liikeyritysten joukosta, jotka ovat asettaneet toiminnalleen selkeän yhteiskunnallisen tavoitteen (Euroopan komissio 2015, 13).

Työ- ja elinkeinoministeriön asettaman, yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallia pohtineen työryhmän raportissa (2011) on todettu yhteiskunnallisista yrityksistä, että kyse ei ole yritystoiminnan juridisesta muodosta vaan liiketoimintamallista, jonka välityksellä pyritään aikaansaamaan yhteiskunnallisia vaikutuksia. Termillä yhteiskunnalliset vaikutukset tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että ko. toimijat osallistuvat jossain roolissa yhteiskunnalliseen

palvelutuotantoon tai yhteiskunnallisten epäkohtien tai ympäristökysymysten ratkaisemiseen.

Yhteiskunnallisten vaikutusten tuottaminen liittyy yritystoiminnan viitekehyksessä läheisesti yhteiskunta- ja yritysvastuu -käsitteeseen. Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksessä (TEM 2011, 5) on todettu, että yhteiskunta- ja yritysvastuulla tarkoitetaan yritysten, julkisen hallinnon ja muiden työyhteisöjen vastuuta vaikutuksistaan ympäröivään yhteiskuntaan, ympäristöön ja sidosryhmiinsä. Yritysten taloudelliset vaikutukset liittyvät taloudellisten suoritteiden jakamiseen esimerkiksi työntekijäpalkkojen ja verojen maksun muodossa.

Sosiaalisten vaikutusten osalta yrityksen vastuullisuutta osoittavat esimerkiksi henkilöstön hyvinvointi sekä korkea asiakastyytyväisyys. Yrityksen ympäristövastuuseen puolestaan kuuluvat mm. materiaalien, energian ja veden säästeliäs käyttö sekä ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyvät toimenpiteet. Kuvaja (2011) nostaa selvityksessään esille käsitteen yrityksen yhteisövastuu. Tällä hän tarkoittaa yritysten toimintapolitiikkaa, joka pitää sisällään mm. pitkäjänteisen sitoutumisen yrityksen sijaintipaikkakuntaan ja sen kehittämiseen, henkilöstön hyvinvoinnin turvaamisen ja edistämisen, taloudellisen ja muunlaisen tuen osoittamisen (paikallisille) yleishyödyllisille järjestöille sekä osallistumisen paikallisen infrastruktuurin rakentamiseen (Kuvaja 2011, 77).

Lähtökohtaisesti kaikki lainsäädännön viitekehyksessä organisoitunut elinkeinotoiminta, joka työllistää ja tuottaa verotuloja julkiselle vallalle on vaikutuksiltaan yhteiskunnallista. Yhteiskunnallinen yritystoiminta eroaa muusta liiketoiminnasta siinä, että tarkoituksena ei ole voiton maksimointi ja sen jakaminen ensisijaisesti omistajille, vaan yhteiskunnallisten päämäärien saavuttaminen yritystoiminnan välityksellä.

Kuvajan (2011) mukaan järjestökentän yhteiskunta- ja yhteisövastuussa keskiössä on hallinnon ja talouden avoimuus ja läpinäkyvyys. Järjestöille on tärkeää viestiä julkisuuteen arvoistaan, toiminnallisista tavoitteistaan sekä toimintatavoistaan. Järjestöille ominainen sosiaalisen vastuun kanto ilmenee hänen mukaansa mm. pyrkimyksenä yhteisöllisyyden ja osallisuuden lisäämiseen sekä huono-osaisuuden ennaltaehkäisemiseen mm. vahvistamalla ihmisten omia voimavaroja. Järjestöt kantavat sosiaalista vastuutaan myös nostamalla esiin erilaisia yhteiskunnallisia ongelmia. Järjestötoimintaan liittyy myös kulttuurisen

vastuun ulottuvuus, jolla ymmärretään muun muassa moniarvoisuuden kunnioittamista ja edistämistä, osallistavaa toimintakulttuuria sekä vuorovaikutuksen vahvistamista eri kansalaisryhmien välillä (Kuvaja 2011, 21-22).

Suomessa suhtautuminen julkisomisteisiin yrityksiin yhteiskunnallisen yrityksen viitekehyksessä jakaa näkökantoja. Euroopan komission periaatteita noudattavan määritelmän kannalla on esimerkiksi Arvo-liitto, jonka lähtökohtana on, että yhteiskunnalliset yritykset ovat yksityisomisteisia toimijoita. Yhteiskunnallinen Yritys -merkkiä hakemuksesta myöntävä Suomalaisen Työn liitto ry puolestaan ei ole tämän kriteerin suhteen yhtä ehdoton, joten myös kuntien tai valtion omistamat yritykset tai voidaan luokitella yhteiskunnallisiksi yrityksiksi, mikäli merkin saamisen ehdoksi asetetut muut kriteerit täyttyvät. Tässä tulkinnassa liikutaan lähellä julkisoikeudellisen laitoksen -käsitettä, jolla tarkoitetaan missä tahansa juridisessa muodossa toimivaa oikeushenkilöä, joka on nimenomaisesti perustettu tyydyttämään sellaisia yleisen edun mukaisia tarpeita, joilla ei ole teollista tai kaupallista luonnetta (Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 1397/2016).

Julkisten hankintojen neuvontayksikön ohjeissa todetaan, että ”julkisoikeudelliset laitokset voivat olla muodollisesti valtiosta tai kunnista irrallisia oikeushenkilöitä, kuten osakeyhtiöitä, yhdistyksiä tai säätiöitä, joita kohtaan valtio, kunta tai muu hankintayksikkö harjoittaa määräysvaltaa valvonnan tai rahoituksen suhteen” (JHNY 2017). Hankintalainsäädännön viitekehyksessä julkisoikeudellisen laitoksen katsotaan olevan ao. hankintayksikön valvonnassa, mikäli hankintayksiköllä on mahdollisuus nimittää yli puolet laitoksen johto-, valvonta- tai hallintoelimen jäsenistä. Esimerkiksi kuntien elinkeinoyhtiöt ovat toimintamalliltaan julkisoikeudellisia laitoksia. Hankintalain mukainen julkisoikeudellinen laitos on asemansa vuoksi velvollinen noudattamaan hankintalakia kaikessa hankintatoiminnassaan.

Yhteiskunnallisten yritysten joukkoon voidaan lukea myös sellaiset rekisteröityneet yhdistykset sekä säätiöt, jotka toimivat markkinoilla toimintansa rahoittamiseksi (Kotiranta & Widgrén 2015, 21). Huomionarvoista on, että käsite ”yritys” ymmärretään tässä yhteydessä laaja-alaisesti. EU: n pk-yritysten määrittelyä koskevassa ohjeessa yrityksiksi katsotaan niiden oikeudellisesta muodosta

riippumatta kaikki yksiköt, jotka harjoittavat taloudellista toimintaa. Tällaisten toimijoiden piiriin luetaan yksiköt, jotka harjoittavat taloudellista toimintaa yksin tai perheen voimin, henkilöyhtiöt sekä taloudellista toimintaa säännöllisesti harjoittavat yhdistykset. Taloudellisella toiminnalla tarkoitetaan yleensä tuotteiden tai palveluiden myyntiä määrähintaan tietyillä tai määrämärkkinöillä (Euroopan komissio 2015, 9).

EU:n pk-yrityksiä koskevassa määritelmässä on myös tehty rajanvetoa julkisen omistuksen osalta seuraavasti:

Yritys ei ole pk-yritys, jos ainakin 25 % sen pääomasta tai äänimäärästä on suoraan tai epäsuorasti yhden tai useamman julkisen elimen yhdessä tai erikseen omistuksessa tai hallussa. Syynä tähän määräykseen on se, että julkinen omistus voi tuoda yritykselle tiettyjä, erityisesti rahoituksen liittyviä etuja muihin, yksityisen pääoman rahoittamiin yrityksiin nähden” (Euroopan komissio 2015, 19).

Tilastokeskuksen julkisia yrityksiä koskevassa määritelmässä puolestaan todetaan julkisen määräysvallan osalta seuraavaa:

Yritykset (pois lukien rahoituslaitokset) ja yritysmäiset yhteisöt, jotka ovat julkisyhteisöjen yksiköiden valvonnan alaisia ja joiden pääasiallinen toiminta on tavaroiden ja palvelujen tuottaminen markkinaehtoisesti. Yritys on jul-

kisen valvonnan alainen, jos julkiset yksiköt esimerkiksi omistavat vähintään 50 % osake- tai osuuspääomasta joko suoraan tai välillisesti, tai niillä on oikeus päättää yrityksen politiikasta ja nimittää johtajat (Tilastokeskus 2017).

Komission suositus siitä, että yhteiskunnallisten yritysten tulisi olla julkisen vallan kontrollista vapaita toimijoita ei välttämättä toteudu kaikkien suomalaisten osittain julkisomisteisten yritysten kohdalla.

Komission 2011 julkaisemassa yhteisötalouden aloitteessa (COM 2011 682) todetaan yhteiskunnallisille yrityksille olevan tyypillistä mm. se, että ne toimivat markkinoilla yrittäjämäisesti ja innovatiivisesti. Yritysmuoto ei EU linjauksen mukaan rajaa yhteiskunnallista yrittäjyyttä vaan yhteiskunnallisia yrityksiä voi toimia erilaisissa juridisissa muodoissa pitäen sisällään mm. julkiset osakeyhtiöt.

Yhteiskunnallista yritystoimintaa harjoitetaan myös Suomessa eri yritysmuotojen puitteissa. Perinteistä pienimuotoista osuuskuntatoimintaa voidaan pitää eräänlaisena kansallisena yhteiskunnallisen yrittäjyyden perusmuotona. Myös sellainen kansalaisjärjestöjen palvelutoiminta, joka resurssien osalta tukeutuu osittain järjestöjen harjoittamaan liiketoimintaan vastaa liiketoimintamallina yhteiskunnallista yrittäjyyttä. Yritysmuodoista toiminimi sekä henkilöyhtiöt eivät käytännössä sovellu yhteiskunnal-

lisen yrityksen juridiseksi muodoksi koska näissä toiminnan läpinäkyvyyden toteuttaminen ja yleisen ja yksityisen intressin erottaminen voi olla haasteellista.

Yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallin näkökulmasta juridista muotoa tärkeämpi kysymys on se, miten toiminta kanavoituu yhteiskunnallisiksi vaikutuksiksi. Toimijan käyttämä liiketoimintamalli määrittelee sen, miten yhteiskunnallinen arvo muodostuu ja miten se välittyy yhteiskuntaan. Kuviossa 2. on esitetty yhteiskunnallisten yritysten käyttämät vaikuttamisen kanavat. Osa yhteiskunnallisista yrityksistä tukeutuu johonkin yksittäiseen vaikutuskanavaan ja osalla on käytössään useita kanavia rinnakkain.

Yhteinen Yritys -hankkeen selvityksen mukaan (Pöyhönen ym. 2013, 7) eurooppalaisessa viitekehityksessä yhteiskunnallisen yritystoiminnan tehtäväkenttänä ovat olleet ratkaisujen hakeminen mm. seuraaviin yhteiskunnallisiin haasteisiin:

- » Vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työelämään integrointi
- » Koulutus ja kuntoutus
- » Henkilökohtaiset palvelut (esim. lastenhoitopalvelut, ikäihmisten palvelut, palvelut heikommassa asemassa oleville henkilöille, lähipalvelut]
- » Heikommin menestyneiden alueiden paikallinen kehittäminen (esim. syrjäseuduilla toimivat yhteiskunnalliset yritykset, lähiöiden ja kaupunginosien kehittämistä ja sosiaalista koheesiota tukevat yhteiskunnalliset yritykset]
- » Taantuvien alueiden tukeminen
- » Paikallisyhteisöjen kehittäminen
- » Ympäristönsuojelu
- » Vastuullinen kauppa kehitysmaiden kanssa.

3.3 YHTEISÖTALouden LAINSÄÄDÄNNÖLLINEN VIITEKEHYS SUOMESSA

3.3.1 Yleishyödyllisyys verolainsäädännössä
Lainsäädännössä yhteisöllä tarkoitetaan erilaisia yksityis- ja julkisoikeudellisia oikeushenkilöitä kuten eri yhtiömuotojen puitteissa liiketoimintaa harjoittavia toimijoita. Verohallinnon yleishyödyllisille yhteisöille antamassa verotusohjeessa (Verohallinto 25.11.2016) todetaan yhteisön yleishyödyllisyydestä seuraavaa:

Tuloverolain 22 §:n mukaan yhteisö on yleishyödyllinen, jos kaikki seuraavat kriteerit täyttyvät yhtäaikaaisesti:

1) se toimii yksinomaan ja välittömästi yleiseksi hyväksi aineellisessa, henkisessä, siveellisessä tai yhteiskunnallisessa mielessä

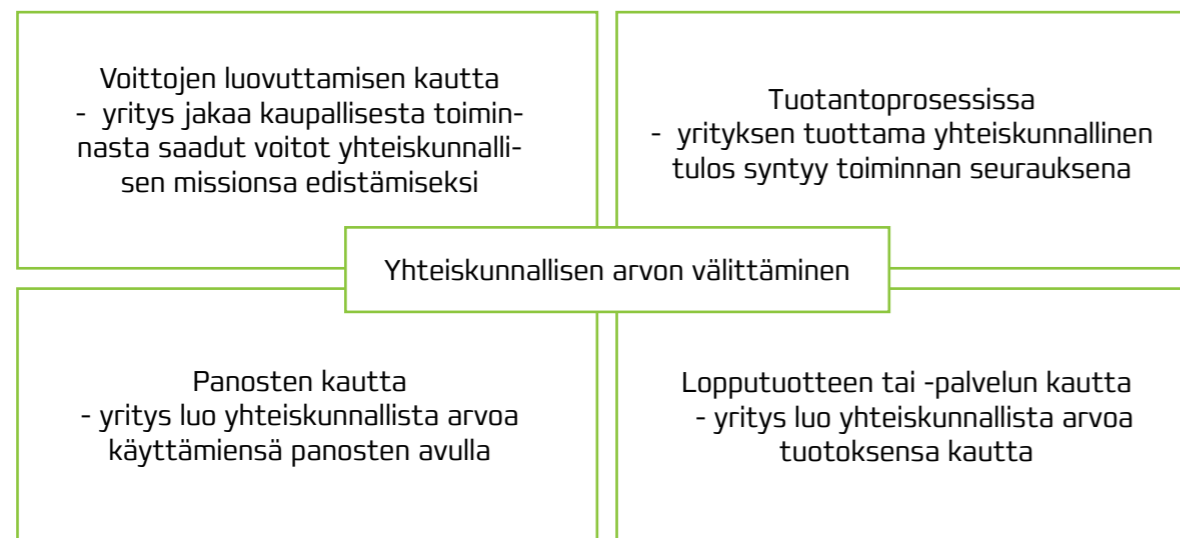
2) sen toiminta ei kohdistu vain rajoitettuihin henkilöpiireihin

3) se ei tuota toiminnallaan siihen osallisille taloudellista etua osinkona, voitto-osuutena taikka kohtuullista suurempana palkkana tai muuna hyvityksenä.

Verohallinnon ohjeessa korostetaan sitä, että mahdollinen yleishyödyllisyys arvioidaan tapauskohtaisesti ja että arviointi perustuu sääntöjen ohella myös tosiallisen toiminnan tarkasteluun. Yhteisön yleishyödyllisyys ei automaattisesti tarkoita verovapautta vaan tällaiset yhteisöt ovat verovelvollisia elinkeinotulostaan. Yleishyödyllisen yhteisön elinkeinotoimintana ei kuitenkaan pidetä ”tavanomaista” varainhankintaan liittyvää toimintaa kuten esimerkiksi arpajaisten tai myyjäisten järjestämistä. Esimerkkinä toiminnasta, jota myös voidaan verotuksellisesti pitää yleishyödyllisenä, laissa mainitaan mm. sosiaalisen toiminnan harjoittaminen. Verotusohjeissa todetaan kuitenkin, että pyrkimys sosiaalisen toiminnan harjoittamiseen ei itsessään tee yhteisöstä yleishyödyllistä, mikäli yhteisön tosiasiallinen toiminta muodostuu yksinomaan vaikkapa elinkeinona harjoitettavasta sosiaalialan palvelutoiminnasta. Yhteisön liiketoimintamallilla on näin ollen merkitystä verotuksellisesti.

Elinkeinotoiminnan tunnuspiirteinä verohallinto pitää muotoutuneeseen oikeuskäytäntöön tukeutuen seuraavia kriteereitä:

- » toiminnan kohdistuminen tavanomaisiin kauppatavaroihin tai suoritteisiin
- » toimiminen kilpailuolosuhteissa
- » toiminnan jatkuvuus / säännöllinen toistuvuus
- » käyvän markkinahinnan käyttäminen
- » toiminnan kohdistuminen rajoittamattomaan tai laajaan henkilöpiiriin
- » toiminnan laajuus / suuri liikevaihto
- » ansiotarkoitus / voiton tavoittelu
- » toiminnan järjestämiseen liittyvä riski
- » sitoutuneen pääoman suuri määrä
- » vieraan pääoman käyttö
- » toimintaan palkattu henkilökunta

Kuvio 2. Yhteiskunnallisten yritysten vaikutuskanavat. Lähde: Mukailen Kotiranta & Widgrén 2015

Verotuksellisesti yhteisön harjoittaman elinkeinotoiminnan tunnusmerkit todentuvat mm. siten, että yleishyödyllinen yhteisö toimii kilpailuolosuhteissa harjoittaen samanlaista toimintaa kuin muut elinkeinonharjoittajat. Verotusohjeissa mainitaan yhtenä esimerkkinä kilpailutettu sosiaalialan palvelu, jossa vastuun tietyn palvelun tuotannosta on saanut yhdistysmuotoinen toiminnanharjoittaja. Tällaisessa tilanteessa katsotaan, että palvelut eivät poikkea markkinoilla yleisesti elinkeinotoiminnan muodossa tarjottavista sosiaalialan palveluista, joten ko. yhdistyksen palvelunmyynti kunnalle on sen elinkeinotoimintaa. Tulkintaan ei vaikuta se, että kyseiset ulkoistetut palvelut kuuluisivat kunnan lakisääteisiin tehtäviin.

Pienemmät yleishyödylliset toimijat pyrkivät yleensä harjoittamaan liiketoimintaa suoraan perusorganisaation alla, mutta laajempi elinkeinotoiminnaksi katsottava liiketoiminta on yleensä yhtiöitetty. Tässä viitekehyksessä yleisimmin käytettyjä yhtiömuotoja ovat osuuskunta sekä osakeyhtiö. Osakeyhtiöiden toimintaa säätelee Osakeyhtiölaki (OYL 624/2006) ja osuuskuntien toimintaa vastaa Osuuskuntalaki. Osuuskuntalain viimeisin uudistus astui voimaan vuonna 2014 (OKL 421/2013). Verotusohjeissa on erikseen huomioitu lisäksi se, että kolmannen sektorin toimijoiden keskuudessa hyvin yleinen talkootyösuoritusten välityksellä suoritettu varainkeruu ei aina ole vapaata verotuksesta.

Tällainen toiminta voidaan tulkita yleishyödyllisen yhteisön veronalaiseksi elinkeinotoiminnaksi, mikäli toiminnan katsotaan olevan jatkuvaa tai toistuvaa ja kilpailevan samoilla markkinoilla toimivien yritysten kanssa. Myös esimerkiksi talkoopohjalta tuotetut kahvila- ja kioskipalvelut voidaan tapauksesta riippuen tulkita joko yhteisön veronalaiseksi elinkeinotoiminnaksi tai yleishyödylliseksi toiminnaksi. Tulkintaan vaikuttaa mm. toiminnan laajuus ja se miten kiinteästi tällainen palvelunmyynti liittyy tai ei liity yhteisön toiminta-ajatuksen toteuttamiseen. Julkisyhteisöiltä saadut toiminta- ja investointiavustukset ovat yleishyödylliselle yhteisölle verottomia, mikäli ne on saatu yleishyödyllistä toimintaa varten. Sitä vastoin elinkeinotoimintaan tai veronalaiseen kiinteistötoimintaan saadut avustukset ja mahdolliset työllistämistuet, katsotaan kyseisen tulolähteen veronalaiseksi tuloksi.

Yhteiskunnallisen yrityksen kriteerien näkökulmasta lainsäädännössä on myös selkeä linjaus yritysten voitonjakoperiaatteiden osalta. Mikäli yhteisön on joko yhtiöjär-

jestyksensä tai sääntöjensä mukaan mahdollista jakaa osinkoa tai muutoin varojaan, ei yhteisö voi olla yleishyödyllinen. Tulkinta on tämä vaikka ko. yhteisö ei käytännössä jakaisi varojaan. Yhteiskunnalliset yritykset, jotka käyttävät vain osan voittovaroistaan yhteiskunnallisten tarkoituserien toteuttamiseen, eivät tämän linjauksen perusteella ole verotuksellisesti yleishyödyllisiä.

Verohallinnon ohjeissa on myös katsottu, ettei yhteisö toimi TVL 22 §:ssä tarkoitettulla tavalla välittömästi yleiseksi hyväksi, jos sen toiminta muodostuu ainoastaan toisen yleishyödyllisen yhteisön toiminnan taloudellisesta tukemisesta. Esimerkiksi varojen ohjaaminen yleishyödylliseen käyttöön ei pääsääntöisesti tee tällaisen tukiyhteisön toiminnasta yleishyödyllistä ja varainhankinnasta verovapaata (Similä 2016, 13). Yleishyödyllisiä yhteisöjä koskee verotuksellisesti myös eräänlainen ”varallisuusluku” eli lain mukaan yleishyödyllisen yhteisön purkauessa sen varojen tulee kohdentua yleishyödylliseen tarkoitukseen.

Muunlaiset yleishyödyllisiä yhteisöjä koskevat verotuskäytännöt liittyvät mm. arvonlisäverotukseen, työllistämistukiin sekä kiinteistöverotukseen. Arvonlisäverolaissa (AVL 4§) on todettu, että tuloverolain säästöjen perusteella yleishyödylliseksi määritelty yhteisö on arvonlisäverovelvollinen vain, jos sen harjoittamasta toiminnasta saatua tuloa pidetään tuloverolain mukaan yhteisön veronalaisena elinkeinotulona. Muiden elinkeinonharjoittajien osalta arvonlisäverovelvollisuus määrittyy toiminnan laajuuden perusteella eli he ovat verovelvollisia, mikäli toiminnan yhteenlaskettu liikevaihto tilikauden aikana on yli 10 000 euroa. Arvonlisäverovelvollisuudella ei ole oleellista merkitystä kustannustekijänä, mikäli toiminnan harjoittaja on hakeutunut arvonlisäverovelvolliseksi ja liiketoiminnan harjoittamiseen liittyy samanaikaisesti myös vähennyskelpoisia veronalaisia hankintoja.

Lähtökohtaisesti arvonlisäverotonta toimintaa harjoittavien tahojen on mahdollista hakeutua vapaaehtoisesti verovelvolliseksi AVL 12 § nojalla, mikäli toimintaa harjoitetaan liiketoiminnan muodossa. Verovelvolliseksi voi hakeutua vaikka toiminnan liikevaihto alittaisi laissa määritellyn vähäisen toiminnan rajan (Similä 2016, 22). Eräät toiminnot on arvonlisäverolaissa erikseen säädetty arvonlisäverottomiksi. Yleishyödyllisten yhteisöjen kannalta merkittävimpiä näistä ovat terveyden- ja sairaanhoidon sekä sosiaalipalveluiden luovutus sekä koulutuspalvelut.

Näiden palveluiden myynnin verovapaus koskee kaikkia elinkeinonharjoittajia (Similä 2016, 21).

Yhteisön mahdollisella yleishyödyllisyydellä on merkitystä myös työllistämistuen hakutilanteessa. Lain mukaan yhteisön on mahdollista saada palkkatukea korotettuna silloin kun työtön työnhakija (pitkäaikaistyötön) palkataan muihin kuin elinkeinotoiminnaksi katsottaviin tehtäviin. Kiinteistöverolaissa (1992/654,3:13 a §) puolestaan on erikseen säädetty, että kunnanvaltuusto voi halutessaan huoventaa yleishyödyllisen yhteisön omistaman rakennuksen ja sen maapohjan kiinteistöveroprosenttia tai vapauttaa yhteisön kokonaan veron maksusta.

Tällä säädöksellä on merkitystä erityisesti kyläyhdistyksille, joille kylätalojen ylläpitokustannukset saattavat toisinaan muodostua haasteellisiksi. Myös kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen liittyvässä lainsäädännössä sivutaan yhteisöjen yleishyödyllisyys-kysymystä. Lain mukaan (189/2001 Laki kuntouttavasta työtoiminnasta, 6 §) kuntouttavan työtoiminnan järjestää kunta, joko omalla toimintanaan tai ulkoistettuna palveluna. Mikäli palvelu hankitaan kuntaorganisaation ulkopuoliselta palveluntuottajalta kysymykseen tulevat mm. kuntayhtymät tai rekisteröidyt yhdistykset yms. yhteisöt, mutta eivät yritykset.

Laki kieltää yksiselitteisesti kuntouttavan työtoiminnan hankkimisen yritykseltä. Sosiaal- ja terveysministeriön tulkinnan mukaan esimerkiksi yhdistys tai säätiö voidaan katsoa yritykseksi, mikäli ne harjoittavat elinkeinotoimintaa (STM, Kuntainfo 9/2014). Tällä perusteella esimerkiksi yhteiskunnallisen yrityksen toimintamalliin tukeutuvat yhteisöt eivät tule kysymykseen ko. palvelun tuottajina.

3.3.2 Yhteiskunnallisen yrityksen toimintamalli ja yritysten rahoitustuki

Yhteiskunnallisen yrityksen toimintamalliin tukeutuvat yhteisöt ovat periaatteessa oikeutettuja yrityksille tarkoitettuihin tukimuotoihin ja neuvontapalveluihin kuten muutkin toimijat. Yritystoiminnan valtionavustuksia koskevassa laissa (9/2014) viitataan Euroopan komission pk-yrityksen määritelmästä annettuun suositukseen (Euroopan unioni 2015), jonka mukaan yritykseksi katsotaan niiden oikeudellisesta muodosta riippumatta kaikki yksiköt, jotka harjoittavat taloudellista toimintaa. Suosituksessa nimetään erikseen yritykseksi sellaiset yhdistykset, jotka harjoittavat säännöllisesti taloudellista toimintaa. Tämän perusteella satunnaisesti taloudellista toimintaa harjoittavat yhdistysmuotoiset toimijat eivät ole oikeu-

tettuja valtioavustuksena myönnettävään yritystoiminnan kehittämistukeen. Sillä seikalla tukeutuuko yritys toiminnassaan yhteiskunnallisen yrityksen toimintamalliin ei ole tukikelpoisuuden näkökulmasta merkitystä.

Laissa on määritelty myöntämiskriteerit myös nk. yritysten toimintaympäristön kehittämisavustukselle. Avustuksen saajina mainitaan voittoa tavoittelemattomat julkiset ja yksityiset yhteisöt sekä säätiöt. Tuki on tarkoitettu hankkeille, joiden tarkoituksena on parantaa yritysten toimintaympäristöä tai yritystoiminnan yleisiä kehittämisedellytyksiä. Toimenpiteinä mainitaan mm. yritystoiminnan kannalta tarpeellisten selvitysten toteuttaminen, yritysten tarvitsemien palvelujen kehittäminen sekä yritysten välisen yhteistyön edistäminen. Lakiin liittyvässä asetuksessa (716/2014) on täsmennetty tukikelpoisten julkisten ja yksityisten yhteisöjen määritelmiä. Asetuksen mukaan tukikelpoisia julkisia yhteisöjä ovat kunnat, kuntayhtymät, yliopistot, ammattikorkeakoulut tai muut niihin verrattavat voittoa tavoittelemattomat tahot. Vastaavasti tukikelpoisia yksityisiä yhteisöjä ovat voittoa tavoittelemattomat yritykset, yhdistykset ja säätiöt. Lain perusteluissa (HE 174/2013) on todettu mm., että osakeyhtiön voittoa tavoittelemattomuus on todennettava osakeyhtiölain (624/2006) mukaisella yhtiöjärjestyksen määräyksellä. Mikäli tällainen määräys puuttuu yhtiö ei ole avustuskelpoinen. Muiden yritystoimijoiden osalta voittoa tavoittelemattomuutta arvioidaan niiden toiminnan luonteen perusteella. Yhteiskunnallinen yritys, joka tavoittelee liiketoiminnallista kestävyyttä ja toiminnan vaikuttavuutta voittovarojen välityksellä ei lähtökohtaisesti täytä tukikelpoisuuden ehtoja.

3.3.3 Sosiaali- ja terveysjärjestöjen rahoitusjärjestelmä

Veikkausvoittovarojen hallinnointi uudistui vuoden 2017 alusta kun Fintoto:n, RAY:n ja Veikkauksen rahapelitoiminat yhdistettiin uuteen Veikkaus-yhtiöön. Samalla sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuksista päättäväksi viranomaisiksi tuli Sosiaali- ja terveysministeriö. Avustusesitykset valmistelee Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA. Avustuskeskuksen tehtäviin kuuluu myös avustusten käytön valvonta ja maksatus.

STEA on määritellyt vuosille 2017-2019 kuusi järjestötoiminnan terveyttä ja hyvinvointia edistävää tavoitealuetta ja samalla avustustoiminnan painopistealuetta:

1. Järjestöjen toimintaedellytysten ja perusrahoituksen turvaamiseen
2. Terveiden ja toimintakyvyn edistämiseen
3. Yhteisöllisyyden ja osallistumismahdollisuuksien edistämiseen
4. Erityisryhmien asumisen tukemiseen
5. Kriisiauttamiseen ja arjen turvallisuuden edistämiseen
6. Työelämäosallisuuden vahvistamiseen

STEA:n harkinnanvaraisia valtionavustuksia voivat hakea yleishyödylliset yhdistykset ja säätiöt sekä yleishyödylliset osakeyhtiöt ja osuuskunnat, joiden toiminnan tavoitteena on terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen (www.stea.fi).

Valtionavustuksia koskevassa valtioneuvoston asetuksessa (1552/2016) on todettu avustuksen myöntämisen yleisistä perusteista mm. seuraavaa:

1) avustuksen myöntämistä on pidettävä tarpeellisenä avustuksen hakijan omat varat, hakijan määräysvallassa olevien taikka hakijaan taloudellisesti tai toiminnallisesti kiinteässä yhteydessä olevien yhteisöjen tai säätiöiden käytettävissä olevat varat ja avustettavasta toiminnasta saatavat tuotot huomioon ottaen

2) avustuksen myöntämistä on pidettävä tarpeellisenä avustuksen hakijan muun kuin avustettavan toiminnan laatu ja tuloksellisuus huomioon ottaen

3) haettaessa investointiavustusta tai hankeavustusta on esitetty riittävä selvitys hankkeen toiminnallisesta tai teknisestä suunnitelmasta sekä avustuksen saajan edellytyksistä rahoittaa hankkeen omarahoitusosuus ja käyttökulut

4) avustus kohdistuu avustustoiminnan linjausten mukaisiin tavoitealueisiin

Lähde: 1552/2016 Valtioneuvoston asetus valtionavustuksista yleishyödyllisille yhteisöille ja säätiöille terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen, www.finlex.fi

Pääperiaatteena valtionavustusten myöntämisessä on tietyn yhteiskunnallisesti hyödylliseksi arvioidun toiminnan mahdollistaminen ei tietyn tai tiettyjen järjestöjen tukeminen. Avustus myönnetään tarveharkinnan perusteella ja asetuksen perusteissa on todettu, että myös toiminnasta saatavilla tuotoilla on vaikutusta ratkaisuun. Valtiontalouden tarkastusvirasto on Valtionavustuslain oh-

jausvaikutusta arvioineessa raportissaan todennut, että avustuksen tarvetta tulisi arvioida hakijan rahoitusaseman perusteella. Suosituksena on, että avustusta ei tulisi myöntää toimintaan, jonka avustuksen hakija kykenisi toteuttamaan myös ilman avustusta. Poikkeuksena tästä yleisestä linjauksesta ovat tilanteet, joissa avustuksen myöntämisen voidaan katsoa edistävän avustuksen käytölle asetettuja yhteiskunnallisia vaikuttavuustavoitteita (Vuorinen, S. 2004, 34). Lainsäädäntö ei sisällä yksiselitteistä ohjeistusta, minkä laajuinen liiketoiminta voi johtaa valtionavun epäämiseen hakijayhteisöltä.

3.3.4 Sosiaaliset yritykset - yhteiskunnallisen yrittäjyyden katoava muoto?

Yhteiskunnallisille yrityksille ei ole Suomessa erityislainsäädäntöä eikä lainsäädäntöön perustuvaa määritelmää. Sitä vastoin nk. sosiaaliset yritykset on määritelty laissa (1351/2003 Laki sosiaalisista yrityksistä). Sosiaalista yritystä pidetään yhtenä yhteiskunnallisen yrityksen toimintamuotona (kuvio 3). Sosiaalisten yritysten toiminnan tarkoituksena on työllistää heikossa työmarkkina-asemassa olevia ja niiden on rekisteröidyttävä erityiseen sosiaalisten yritysten rekisteriin. Erona yhteiskunnallisten yritysten perusmuotoon on mm. se, että sosiaalisille yrityksille on määritelty laissa työllistämismuoto, mutta toisaalta yritysten voitonjakoa ei ole rajoitettu.

Sosiaalisten yritysten lukumäärä on viime vuosina laskenut voimakkaasti. Työ- ja elinkeinoministeriön sosiaalisten yritysten rekisterissä oli 26.8.2016 tilanteessa 39 yritystä. Tässä joukossa ei ollut pohjoiskarjalaisia toimijoita. Selityksenä sosiaalisen yritystoiminnan suosion hiipumiselle on mainittu mm. imagolliset ongelmat, palkkatukimäärärahojen yleinen niukkuus sekä tukiehtojen heikentyminen v. 2010 tehdyssä lainsäädännön uudistuksessa (312/2010 Laki julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta). Sittemmin kyseistä lakia on uudistettu useampaan kertaan (916/2012 Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta, muutokset 2014, 2015 ja 2016) ja tällä hetkellä sosiaalisilla yrityksillä on tietynlainen erityisasema palkkatukkeen perustuvassa työllistämistoiminnassa suhteessa muihin työnantajiin. Esimerkiksi osatyökykyisten henkilöiden palkkatukijakso on sosiaalisissa yrityksissä maksimissaan 36 kk ja muiden työnantajien kohdalla 24 kk. Sosiaaliset yritykset pystyvät myös tarjoamaan muita työnantajia pidemmän palkkatukijakson pitkäaikaistyöttömille. Toisaalta erityislain asettama velvoite työehtosopimusten mukaisen palkan maksamisesta osatyökykyisille on matalan tuottavuuden toimialoilla haasteellinen. Sosiaaliset yritykset ovat myös oikeutettuja TE-keskuksen myöntämään työllisyyspoliittiseen avustukseen, jolla tuetaan yritystoiminnan käynnistämistä ja vakiinnuttamista.

YHTEISKUNNALLINEN YRITYS = yritys, jonka liiketoiminnan tavoitteena on tuottaa yhteiskunnallista hyvää			
Sosiaalinen yritys	Työ- tai osuuskunta	Yleishyödyllinen yritys/yhteisö	Yhteisöedun yritys/yhteisö
- Tuloksena työtä vaikeasti työmarkkinoille pääseville	- Tuloksena työtä osuuskunnan jäsenille ja/tai palveluja asiakkaille	- Tuloksena yleishyödyllinen toiminta tai sen rahoittaminen	- Tuloksena yhteisön kehittyminen

Kuvio 3. Yhteiskunnallisten yritysten toimintamuodot. Lähde: Mukailen Jaana Merenmies 2009

Yhteiskunnallisille yrityksille asetettuihin yleisiin kriteereihin verrattuna sosiaalisen yrityksen yhteiskunnallinen tehtävä on selkeämmin määritelty. Yhteiskunnallisilta yrityksiltä vaadittu ”yhteiskunnallisen hyvän tuottaminen” jättää paljon tulkinnanvaraa sen suhteen, millaisia tuloksia toiminnalla tavoitellaan.

3.3.5 Julkiset hankinnat ja pienet palveluntarjoajat

Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016) velvoittaa valtion ja kunnat sekä muut hankintayksiköt kilpailuttamaan hankintansa ja käyttöoikeussopimuksensa voimassaolevien säädösten mukaan. Lain tarkoituksena on turvata pienemmille yrityksille ja muille yhteisöille tasapuoliset mahdollisuudet osallistua julkisten hankintojen tarjouskilpailuihin. Laissa on todettu mm., että taloudellisten näkökohtien ohella myös ympäristö- ja sosiaaliset kriteerit tulee huomioida toimittajien valinnassa.

Laissa tarkoitettuja hankintayksiköitä ovat valtion, kuntien ja kuntayhtymien viranomaiset, kirkolliset toimijat, valtion liikelaitokset sekä muut julkisoikeudelliset laitokset sekä mikä tahansa muu hankinnan tekijä silloin, kun se on saanut hankinnan tekemistä varten tukea yli puolet hankinnan arvosta joltain edellä mainitulta julkiselta toimijalta.

Kansalliset kynnysarvot määrittävät sen, minkä suuruusluokan palveluhankinnoissa hankintalain säädöksiä on noudatettava. Lain mukaan tavarahankinnoissa, palveluhankinnoissa ja suunnittelukilpailuissa raja on 60 000 euroa, tiettyjä sosiaali- ja terveystaloudellisia koskevissa hankinnoissa 400 000 euroa sekä tiettyjä erityisiä palveluja koskevissa hankinnoissa 300 000 euroa. Laissa tarkoitettuja Sote-palveluja ovat mm. kotiapupalvelut sekä kotipalvelut ja erityisiä palveluja puolestaan esimerkiksi ateriapalvelut sekä aterioiden kotiinkuljetuspalvelut.

Laissa on erikseen määritelty mm. perusteet, joiden nojalla ehdokas tai tarjoaja voidaan sulkea pois tarjouskilpailusta. Pakolliset poissulkemisperusteet liittyvät lähinnä rikollisen toiminnan harjoittamiseen tai muunlaiseen lakien noudattamatta jättämiseen. Esimerkiksi työlainsäädäntöön liittyvät rikkomukset voivat johtaa tarjouskilpailusta poissulkemiseen. Myös puutteellinen ammatillinen pätevyys voi aikaansaada poissulkemisen. Hankinnanvaraisia poissulkemisperusteita ovat mm. kilpailun vääristyminen sekä tarjoajan taloudellinen ja rahoituksellinen tilanne.

Hankintayksikkö voi halutessaan määritellä mm. vähimmäisliikevaihdon, johon ehdokkaan on yllettävä ollakseen oikeutettu osallistumaan tarjouskilpailuun. Lain mukaan ehdokkailta ja tarjoajilta vaadittava vuotuinen vähimmäisliikevaihto saa olla enintään kaksi kertaa hankintasopimuksen ennakkoidun arvon suuruinen.

Hankintalaissa on todettu, että hankintamenettely alaisista tarjouksista on valittava kokonaistaloudellisesti edullisin tarjous. Kokonaistaloudellisuuden arviointiperusteiksi laissa on nimetty halvin hinta, kustannustason edullisuus sekä paras hinta-laatusuhde. Sosiaali- ja terveystaloudellisten hankinnassa hankintayksiköt veloitetaan erikseen huomioimaan käyttäjien erityistarpeet ja heidän kuulemisensa. Näissä hankinnoissa huomioon otettavia seikkoja ovat mm. palvelujen laatu, toiminnan jatkuvuus, esteettömyys, kohtuuhintaisuus, saatavuus ja kattavuus, eri käyttäjäryhmien erityistarpeiden huomioiminen, käyttäjien osallistuminen ja vaikutusmahdollisuudet sekä innovointiin liittyvät tekijät. Asiakkaan edun niin vaatiessa hankintayksikön on mahdollista hankkia palvelu suorahankintana.

Hankintalain merkitys paikallisesti toimiville yrityksille ja yhteisöille riippuu maakunnallisen hankintayksikön sekä kotikunnan valitsemasta menettelytavasta. Mikäli palveluhankintojen toteutus suunnitellaan koko maakuntaa koskevaksi, on todennäköistä, että kansalliset hankintojen raja-arvot ylittyvät ja hankintalain mukainen menettely astuu voimaan. Yksittäisellä kunnalla on myös uuden Sotemallin viitekehysessä päätösvalta mm. palveluhankinnoissa, jotka liittyvät kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Kunnalla on tällöin mahdollisuus määritellä itse tarkoituksenmukaisista menettelytavoista näiden palvelujen järjestämiseksi. Palvelun tuottajaa koskettavia erityisiä ehtoja nousee esiin lähinnä Sote-alan erityislainsäädännön kautta (mm. 922/2011 Laki yksityisistä sosiaalipalveluista), joissa määritellään tarkasti millaiset toimijat tulevat kyseeseen tällaisten palvelujen tuottajina.

Säädökset sisältävät ohjeita mm. ammatillisista pätevyysvaatimuksista, henkilöstöstä sekä toimintaan tarvittavista tiloista. Yksityisen toimijan näkökulmasta asiaan liittyy myös muita taloudellisia vaikutuksia koska toimilupa- tai ilmoitusmenettely pitää sisällään erilaisia viranomaismaksuja. Esimerkiksi tehostettua palveluasumista tuottavalle yksityiselle toimijalle toiminnan käynnistäminen yhdessä toimintayksikössä maksoi vuonna 2016 yh-

”

Hankintalain merkitys paikallisesti toimiville yrityksille ja yhteisöille riippuu maakunnallisen hankintayksikön sekä kotikunnan valitsemasta menettelytavasta.

”

teensä 3 800 euroa (1524/2015 Valtioneuvoston asetus aluehallintovirastojen maksuista vuonna 2016). Toiminnan harjoittajille asetetut teknis-taloudelliset vaatimukset ohjaavat osaltaan siihen, että lähinnä isommat ja ammattimaisesti operoivat toimijat tulevat kysymykseen erilaisten sosiaalipalvelujen tuottajina.

3.3.6 Kunnallisten palvelujen yhtiöittäminen ja yhteiskunnallinen yritystoiminta

Kuntalain (KunL15:126 §) mukaan kuntaa koskee erityinen yhtiöittämisvelvollisuus, mikäli kunnan tehtävien järjestäminen aikaansaa tilanteen, jossa kunnallinen toimija operoi kilpailutilanteessa markkinoilla. Tällaisissa tilanteissa kunnan on annettava tehtävä osakeyhtiön, osuuskunnan, yhdistyksen tai säätiön hoidettavaksi. Hankintalain (1397/2016 Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista) säädökset eivät koske sellaisia kunnallisia liikelaitoksia ja markkinaehtoista toimintaa harjoittavia yksiköitä, jotka toimivat suoraan osana kuntaa tai kuntayhtymää. Sitä vastoin hankinnat nk. hankintayksikön sidosyksiköltä johtavat tiettyjen ehtojen täytyessä kilpailutusveloitteeseen.

Sidosyksiköllä tarkoitetaan hankintayksiköstä muodollisesti erillistä ja päätöksenteon kannalta itsenäistä yksikköä, mutta joissa hankintayksikkö tosiasiallisesti joko yksin tai yhdessä muiden hankintayksiköiden kanssa käyttää määräysvaltaa. Kilpailutusvelvollisuutta ei ole, mikäli hankintayksikön ulkopuolisten tahojen kanssa har-

joitettu liiketoiminta on määrältään vähäistä tai että nk. avoimuusilmoitukseen perustuen voidaan osoittaa, että sidosyksikön liiketoimintaa vastaavaa markkinaehtoista toimintaa ei ole tarjolla.

Kilpailulaissa (948/2011) on erikseen säädetty, että julkisen elinkeinotoiminnan toteutusmallit eivät saa vääristää kilpailua tai muodostua esteeksi terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun syntymiselle ja kehittymiselle. Poikkeuksena tästä ovat järjestelyt, jotka perustuvat lainsäädäntöön tai jotka liittyvät mm. kansalaisten yleiseen hyvinvointiin tai muun yleisen edun näkökulmasta merkitykselliseen toimintaan. Yhteiskunnallisen yritystoiminnan viitekehysessä julkisomisteisten yritysten osalta nousee esiin kysymys siitä, ovatko tällaiset julkiset toimijat itse asiassa osa julkista sektoria vaikka niiden toimintamalli saattaa joiltain osin muistuttaa yhteiskunnallisia yrityksiä?

Julkisomisteisille yrityksille on tyypillistä, että ne pysyvät operoimaan markkinoilla ilman todellista taloudellista riskiä. Ajatuksellisesti yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallissa taloudellisen kestävyuden perustana on markkinaehtoinen liiketoiminta, joten eräänlaisesta rajoittamattomasta valtiontakauksesta nauttivat toimijat ovat eriarvoisessa asemassa yksityisiin toimijoihin nähden.

Kuntalaissa on myös säädetty (KunL15:13 §), että kunnalla on mahdollisuus antaa kunnan asukkaiden hyvinvoinnin kannalta tarpeellisten palvelujen turvaamiseksi määräaikainen palveluvalvonta yksityiselle palveluntuottajalle. Menettelyn edellytyksenä on markkinoiden toimi-

mattomuus, joka on todennettava selvityksin. Palveluvalvoitemenettely liittyy nk. SGEI-palvelujen järjestämiseen, joilla tarkoitetaan taloudellisia palveluita, jotka ovat luonteeltaan yleishyödyllisiä, ja joiden tuottaminen halutaan turvata kaikissa olosuhteissa (Vahtera 2012).

Tällaisiin palveluihin lukeutuvat esimerkiksi liikenneyhteydet, energia- ja jätehuolto, sosiaali- ja terveyspalvelut, sosiaalinen asuntotuotanto sekä postipalvelut (Vahtera 2012). Valtiovallan viitekehityksessä eräs SGEI-palvelun sovellus on ollut ARA-järjestelmän puitteissa toteutettu sosiaalinen asuntotuotanto. Voimassa olevan EU-säännöksen mukaan kilpailusääntöjä ei sovelleta yrityksiin, jotka tuottavat yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyviä palveluja, mikäli kilpailusääntöjen soveltaminen estäisi yrityksiä hoitamasta niille uskottuja erityistehtäviä (HE 40/2013 vp).

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (YTR), Kuntaliitto sekä THL ovat julkaisseet seikkaperäisen ohjeen SGEI-palveluvalvoitemenettelyn toteuttamisesta (Kuntaliitto 2015). Ohjeessa nostetaan esille se näkökohta, että markkinoiden toimimattomuuteen liittyvät ongelmat kumuloiduvat monesti harvaan asutun maaseudun kohdalla. Vähäinen väestömäärä ja pitkät etäisyydet johtavat helposti tilanteeseen, jossa markkinaehtoista palvelutarjontaa ei välttämättä ole saatavissa. SGEI-järjestelyssä on pohjimmiltaan kyse kunnille tavanomaisesta ostopalvelujen hankintatoiminnasta, joten hankittava palvelu on rahoitettava verovaroin.

Oleellista on, että toimintamalli ohjaa kunnat pohtimaan millaiset palvelut kunnassa nähdään asukkaalle välttämättöminä peruspalveluina, joiden järjestämisen kunta ottaa vastuulleen. Palveluvalvoitemenettely tarjoaa mahdollisuuksia yhteiskunnallisen yrityksen toimintamalliin tukeutuville organisaatioille, koska tällöin toiminnan tavoitteena on palvelun järjestäminen yhteisölle eikä mahdollisimman suuren liiketoiminnallisen tuloksen saavuttaminen.

3.4 YHTEISKUNNALLISEN YRITYSTOIMINNAN KANNUSTIMET JA RAJOITTEET

Suomalainen kansalaisyhteiskunnan kenttä on hyvin heterogeeninen. Toimijoita löytyy valtakunnallisista järjestöistä paikallisiin kyläyhdistyksiin. Ammattimaisesti operoivat toimijat pystyvät hyödyntämään maksimaalisesti julkisen vallan tarjoamat rahoitusinstrumentit ja tarjolla olevat

muut toiminnan kehittämistä palvelevat resurssit. Monille vapaaehtoistyö-pohjalta ponnistavalle toimijalle jo pelkäänsä lainsäädännön muutoksista ajantasalla pysyminen saattaa muodostua haasteeksi. Lisäongelmia aiheuttaa se, että jotkut toimintaa ohjaavat säädökset ovat tulkinvaraisia ja toisaalta eri viranomaiset saattavat tulkita säädöksiä eri tavalla.

Monille järjestötoimijoille julkishallinnon myöntämät avustukset ovat edelleen keskeinen rahoituslähde vaikkakin julkisen tuen kaventuminen on ohjannut toimijoita laajentamaan varainhankintaansa myös markkinoiden suuntaan (Filatov 2013, 67). Pääsääntöisesti avustuskelpoisilta toimijoilta edellytetään yleishyödyllisyyttä, jonka statuksen saamisen eräänä edellytyksenä on se, että yhteisö ei harjoita merkittävässä laajuudessa elinkeinotoimintaa. Mikäli yhteisön harjoittama yleishyödyllinen toiminta on jäänyt vähäiseksi suhteessa harjoitettuun muuhun toimintaan, ei yhteisöä voida pääsääntöisesti pitää yleishyödyllisenä yhteisönä. Verolainsäädännössä ei kuitenkaan ole selkeää ohjetta siitä, missä laajuudessa yhteisöt voivat harjoittaa elinkeinotoimintaa vaarantamatta veroetujaan.

Oikeuskäytännössä on tulkittu, että vaikka tietyn yhteisön elinkeinotoiminta olisi mittakaavallisesti merkittävää suhteessa varsinaiseen toimintaan, tämä ei johda yleishyödyllisen aseman menetykseen mikäli ko. elinkeinotoiminnan katsotaan liittyvän läheisesti yhteisön yleishyödylliseen tarkoituksen toteuttamiseen (Similä 2016, 16). Yhteisöjen harjoittaman toiminnan yleishyödyllisyyden määrittely tehdään verohallinnossa tapauskohtaisesti, joten yhteisöjen on perusteltua varmistaa tulkinta etukäteen hakemalla verohallinnolta ennakkoratkaisu asiaan.

Joissain tapauksissa yleishyödyllisen toimijan statuksen menettämisen pelko saattaa ohjata järjestö-toimijoita pidättäytymään elinkeinotoiminnan harjoittamisesta tai välttämään sen laajentamista. Suuremmat toimijat ovat usein ratkaisseet ongelman yhtiöittämisellä elinkeinotoimintansa erillisen yhtiön alle Elinkeinooverolaissa määritellynä liiketoimintasiirtona (EVL 52 d §). Osaltaan kehitystä on vauhdittanut Raha-automaattiyhdistyksen (RAY, nyk. Veikkaus) tekemät rahoituslinjaukset, joiden perusteella järjestöt ovat pyrkineet varmistamaan tukikelpoisuutensa yhtiöittämisellä elinkeinotoiminnaksi tulkittavan toimintansa (Särkelä 2016, 301).

Suomalaisen elinkeinotoimintaa ohjaavan lainsäädännön keskeinen periaate on elinkeinon harjoittamisen vapauden ohella se, että erilaisilla liiketoimintamalleilla operoivat yritykset kilpailevat keskenään tasavertaisessa asemassa markkinoilla. Linjauksen taustalla vaikuttaa mm. EU:n kilpailulainsäädäntö, jonka keskeisenä periaatteena on turvata terve ja toimiva kilpailu sekä markkinoiden häiriöttömyys. Samaan kokonaisuuteen liittyy nk. kilpailuneutraliteetin periaate, jolla tarkoitetaan sitä, että julkisella ja yksityisellä elinkeinotoiminnalla tulee olla tasapuoliset mahdollisuudet toiminnan harjoittamiseen.

Kilpailulakiin (948/2011) tehtiin tätä periaatetta tukeva täydennys vuonna 2013 (2013/595, 4aL Kilpailun tasapuolisuuden turvaaminen julkisen ja yksityisen elinkeinotoiminnan välillä). Säädöksen myötä Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) voi puuttua sellaiseen menettelyyn tai toiminnan rakenteeseen, joka vääristää tai estää taikka on omiaan estämään tai vääristämään kilpailua. Tällä viitataan erityisesti sellaiseen toimintaan, jonka tuloksena julkinen toimija saa ylimääräistä kilpailuetua yksityisiin kansakilpailijoihinsa nähden (KKV 2017).

Kilpailijoiden tasapuoliseen kohteluun liittyy myös kysymys siitä, pitäisikö yleishyödyllisillä toimijoilla olla erityiskohtelu markkinaehtoisiin toimijoihin nähden? Kuten aiemmin on todettu, yleishyödylliset yhteisöt voivat olla tuloistaan joko kokonaan tai osittain verovapaita mikä jossain tilanteissa voidaan tulkita kilpailulliseksi eduksi.

Euroopan parlamentin yhteisötalouden kehittämistä koskevassa julkilausumassa (2009) todetaan, että yhteisötalouden toimijoihin ei pitäisi kohdentaa samoja kilpailulainsäädännöllisiä menettelytapoja kuin markkinaehtoisesti toimiviin yrityksiin. Sama näkökohta on nostettu esille Oikeusministeriön yleishyödyllisten yhteisöjen verotuksen kehittämistarpeita koskeneessa selvityksessä. Selvityksessä todetaan mm., että merkittävä osa kolmannen sektorin toiminnasta tapahtuu sellaisilla yhteiskuntaelämän alueilla, joilla ei ole olemassa relevantteja kilpailtuja markkinoita. Tällaisessa tilanteessa ei voida tai ei ole perusteltua tukeutua EU:n kilpailulainsäädäntöön oikeudellisten linjausten perustana (Similä 2012, 20).

Särkelä (2016) nostaa tutkimuksessaan esille eroavaisuudet Euroopan Unionin ja Suomen lähtökohdissa, kun arvioidaan avoimen kilpailun merkitystä esimerkiksi haja-asutusalueiden sosiaali- ja terveyspalvelujen saatuuden turvaamisessa. Hänen mukaansa Euroopan unionin

yleishyödyllisiä palveluja koskevan sääntely perustuu sille ajatukselle, että markkinoiden häiriötön toiminta varmistaa sen, että ihmiset saavat tarvitsemansa yleishyödylliset palvelut edullisesti. Suomalaisessa kontekstissa lähtötilanne on erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluissa hänen mukaansa täysin päinvastainen eli se, että julkinen järjestämisvastuu on keino varmistaa näiden palvelujen saatavuus haja-asutusalueilla (Särkelä 2016, 288). Kilpailulainsäädännölliset linjaukset eivät kaikilta osin tunnista haja-asutusalueiden erityisiä olosuhteita. Pihlaja on tutkimuksessaan kiteyttänyt ongelmatiikan seuraavasti (Pihlaja 2010, 52):

Miten kilpailuneutraliteetin vaatimusta tulkitaan Suomessa sellaisilla alueilla, joilla kilpailu ja markkinat eivät pitkästä välimatkoista ja pienestä väestöpohjasta johtuen toimi ja palvelujen tuottaminen ilman julkista tukea ei ole mahdollista?

Erään ratkaisun haja-asutusalueiden palvelujen järjestämiselle tarjoaa palveluvalvoitemenettely, johon kunnat ovat oikeutettuja. Palveluvalvoitemenettely mahdollistaa palveluhankinnan tietyiltä palveluntarjoajalta, mikäli järjestelyn käyttöönotto on perusteltavissa markkinapuutteella. Järjestelmä koskee yhteiskunnan kannalta tarpeellisia ja yleishyödyllisiä SGEI-palveluita, joiden tuottajina myös yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallilla operoivat yritykset voisivat tulla kysymykseen. Maaseudun kylissä toimivat, rahoitusresursseiltaan pienet ja vapaaehtoistyö-malliin tukeutuvat yhdistykset saattavat kokea elinkeinotoiminnan käynnistämisen liian haasteelliseksi. Nykyisen lainsäädännön mukaan yhdistykset ja muut vastaavat yhteisöt ovat tiettyjen ehtojen täyttyessä oikeutettuja jopa 100 %:n palkkatukeen palkatessaan työttömän työnhakijan palvelukseensa (2012/916 Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta, 7L 9§). Tämä tukitaso on kuitenkin mahdollinen ainoastaan silloin, kun työtön työnhakija palkataan muihin kuin elinkeinotoiminnaksi katsottaviin tehtäviin.

Yhdistyksen näkökulmasta pohdintaa aiheuttaa se, että mikäli päätettäisiin tavoitella toimintaresurssien laajentamista ei-yleishyödyllisen elinkeinotoiminnan välityksellä, miten rahoitetaan toimintaan osallistuvien henkilöiden palkkojen maksu? Elinkeinoiminnan harjoittajien työllistämistukeen perustuvassa toimintamallissa palkkakustannusten omarahoitusvaatimus olisi helposti vähintään 50 %.

4 Yhteiskunnallinen yritystoiminta Pohjois-Karjalassa

4.1 TUNNISTAUTUNEET YHTEISKUNNALLISET YRITYKSET JA OSUUKUNTATOIMINTA

Tarkkaa tietoa yhteiskunnallisen yritystoiminnan laajuudesta Pohjois-Karjalassa ei ole saatavissa. Todennäköisimmin tällaisia toimijoita löytyy osuuskuntien piiristä. Kaupparekisterin tietojen mukaan Suomessa oli vuoden 2016 lopussa 4 315 osuuskuntaa (PRH, kaupparekisteri). Pellervo-Seura ry:n ylläpitämään osuuskuntarekisteriin on kirjattu noin 3 000 osuuskuntaa (Pellervo Seura ry, 2017). Tässä rekisterissä erilaiset osuuskuntatoimijat on jaoteltu yhdeksään eri luokkaan: Energiaosuuskunnat, hankintaosuuskunnat, kehittämisosuuskunnat, kulttuuri-, kustannus- ja viestintäosuuskunnat, markkinointiosuuskunnat, matkailuosuuskunnat, sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialan osuuskunnat, työ-, palvelu- ja asiantuntijaosuuskunnat sekä muut osuuskunnat.

Rekisteri ei ole kattava mutta kertoo osuuskuntatoiminnan suuruusluokan. Pohjoiskarjalaisia toimijoita osuuskuntarekisterissä oli vuoden 2016 lopussa 147 kappaletta. Joukossa oli mm. yhdeksän energiaosuuskuntaa, kymmenen pestipalvelu / työosuuskuntaa sekä kuusi kylien kehittämistoimintaan liittyvää osuuskuntaa. Sote- ja hyvinvointialan osuuskuntatoimijoita rekisterissä oli koko maassa alle sata, joista yksi oli rekisteröity Pohjois-

Karjalaan. Jossain muodossa kotipalveluja tarjosi Pohjois-Karjalassa kymmenkunta osuuskuntatoimijaa.

Osuuskuntatoimijoiden lukumäärä ei sinällään ole suoraan rinnasteinen yhteiskunnallisen yritystoiminnan yleisyyteen maakunnassa. Osa toimijoista voi harjoittaa yleishyödyllistä toimintaa olematta silti varsinaisen yhteiskunnallisen yrityksen toimintamalliin tukeutuvia toimijoita voidaan arvioida olevan maakunnassa vähintään 100-150. Tunnistautuneita eli rekisteröityneitä tai muulla tavoin julkisesti arvopohjansa ilmaiseita yhteiskunnallisia yrityksiä maakunnassa oli vuoden 2016 lopussa neljä.

Selityksiä tunnistautuneiden yhteiskunnallisen yritysten lukumäärän vähäisyyteen voidaan löytää Elinvoimaa maaseudulle -hankkeen toteuttamista toimijahaastatteluilta. Haastatteluissa esiin nousseita seikkoja, joiden vuoksi toimijat eivät olleet tunnistautuneet yhteiskunnallisiksi yrityksiksi olivat:

- » yhteiskunnallinen yritys on käsitteenä tuntematon
- » yhteiskunnallisen yrityksen imagosta ei ole omalle (liike-)toiminnalle hyötyä
- » yhteiskunnallisen yrityksen nimikkeestä pitää maksaa
- » yhteiskunnallisen yrityksen merkkiä oli haettu, mutta yritys ei täyttänyt kaikkia vaadittuja kriteereitä

Yhteiskunnallisen yrityksen julkisesti tunnustettu status ei itsessään voi olla yhteisön toiminnan päämäärä tai toiminnan tuloksellisuuden ilmentymä. Haastattelujen perusteella on kuitenkin pääteltävissä, osa yhteiskuntavastuulliseen arvopohjaan tukeutuvista yrityksistä ja muista yhteisöistä ei välttämättä tiedosta toimivansa yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallilla. Osalle toimijoista julkinen profiloituminen yhteiskunnallisena yrityksenä on yhdentekevää koska tällaisen imagon ei koeta tuottavan toiminnalle lisäarvoa. Toisaalta monet yritykset ja yhteisöt ovat perinteisesti tuoneet vastuullisuuttaan esille korostamalla olevansa yhteiskunnalliseen hyvään pyrkiviä ja liiketoiminnallista voittoa tavoittelemattomia toimijoita.

Esimerkiksi useissa kolmatta sektoria edustavissa yhteisöissä varoja pyritään keräämään juuri ja juuri sen verran, että toimintaan liittyvät kulut saadaan katettua ja työsuoritukset tehdään pääsääntöisesti vapaaehtoistyönä. Voidaan myös olettaa, että osa toimijoista ei halua profiloitua yritystoiminnan harjoittajana, jotta identiteetti yleishyödyllisenä toimijana ei vaarantuisi.

Sosiaali- ja terveysalalla osuuskunta-muotoisia toimijoita on vähän, mikä selittynee sillä, että sektori on tiukasti säädeltyä ja perinteisesti kuulunut joko suoraan julkisen vallan vastuualueelle tai suurten markkinaehtoisesti toimivien yhtiöiden toimintakenttään. Hoivapalvelujen tuottamiseen erikoistuneita toimijoita Pellervon osuuskuntarekisteriin on kirjattu koko maassa alle 40. Tässä joukossa on mukana toimijoita, jotka ovat käynnistäneet toiminnan osuuskuntapohjalta, mutta yritystoiminnan laajentuessa muuttaneet yhtiömuodoksi osakeyhtiön. Toteutumassa oleva Sote- ja maakuntauudistus sekä kuntien linjaukset koskien uuden kunnan palvelujen järjestämisestä vaikuttavat ratkaisevasti siihen, syntykö yhteiskunnalliselle yritystoiminnalle uusia markkinoita tässä eräänlaisessa julkisen palvelutuotannon murrosvaiheessa.

4.2 KYLÄTOIMIJA- JA ASIANTUNTIJA-HAASTATTELUT

Hankkeen selvitystyön yhteydessä haastateltiin eri intressiryhmien edustajia tarkemman kuvan saamiseksi siitä, mitkä tekijät vaikuttavat yhteiskunnallisen yritystoiminnan toimintaedellytyksiin Suomessa ja Pohjois-Karjalassa. Haastattelujen kohteiksi valittiin sekä tunnistauneita yhteiskunnallisia yrityksiä että sellaisia toimijoita, joiden liiketoimintamalliin liittyi vahva yhteiskunta- tai yhteisö-

vastuullinen ulottuvuus. Joukossa oli vapaaehtoistyöhön tukeutuvia toimijoita (kyläyhdistykset), järjestötoimijoita (työttömien yhdistykset, Martta-järjestö) sekä elinkeinotoimintaa harjoittavia kylätoimijoita ja yrityksiä (kyläosuuskunnat, maakunnallinen kumppanuusverkosto, työpajatuotteiden verkkokauppa, matkailukeskus, bioenergian tuottaja). Edellisten lisäksi haastateltiin kahta yhteisötalouden asiantuntijaa.

Yhteensä haastatteluja tehtiin 16. Pyrkimyksenä oli muodostaa kuva siitä, miksi tietyt toimijat olivat valinneet liiketoiminnan harjoittamisen lähtökohdaksi yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallin ja toisaalta miksi toiset toimijat olivat todenneet tämän toimintamallin itselleen sopimattomaksi.

Eri toimijoilla oli hieman erilainen käsitys mitä termillä yhteiskunnallinen yrittäjyys tarkoitetaan. Yhteiskunnallisen yrityksen ominaispiirteinä nostettiin esille mm. arvoluhtoisuus, paikallisuus, eettisyys, toiminnan vapaaehtoistyön luonne (palkattomuus), avoimuus, tasa-arvoisuus sekä yhteisöllisten palvelujen tuottaminen. Keskusteluissa todettiin lisäksi, että myös toimintatapa on tärkeä kriteeri, koska yksinomaan liiketoimintalähtöinen toimintatapa ei istu yhteiskunnallisten yritysten arvomaailmaan. Oleellista on, että organisaation toiminnan kautta syntyvä liikevoitto ei päädy pelkästään yksityiseen käyttöön.

Rajanvedosta sosiaalisten yritysten ja yhteiskunnallisten yritysten välillä todettiin, että sosiaalisilla yrityksillä näkökulma on työttömän tai osatyökykyisen etu, kun puolestaan yhteiskunnallisen yrityksen näkökulmana on yhteiskunnallinen hyöty. Esille nousi myös sellainen näkemys, että yhteiskunnallisiksi yrityksiksi ei pitäisi hyväksyä ”Oyj” -toimijoita tai pörssiyrityksiä, joilta puuttuu alueidentiteetti. Esitettiin mm., että yhteiskunnallinen yritys -merkin myöntämiskriteereissä pitäisi arvioida voittovarojen kohdentamisen rinnalla myös toiminnan alueellista (paikallista) vaikuttavuutta. Toisaalta esille nostettiin se näkökohta, että toimijoiden voittovarojen käyttöä ohjaava kriteeri on kaikkein tärkein, koska siinä konkretisoituu toimijoiden yhteiskunnallinen vaikuttavuus.

Asiantuntijahaastatteluissa nostettiin esille lisäksi se, että poliittisen päätöksenteon viitekehyksessä suhtautuminen yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen riippuu kulloises-takin valtopoliittisesta asetelmasta. Eri puoluepoliittisissa ryhmittymissä yhteiskunnallinen yrittäjyys nähdään joko uhkana tai mahdollisuutena. Teemaan liittyvä strateginen

kehittämistyö on ollut tästä johtuen ”soutamista ja huopaamista”. Yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä ei ole käyty Suomessa syvällistä yhteiskunnallista keskustelua ja toistaiseksi näkyvin aikaansaannos kehitystyöstä on ollut yhteiskunnallinen yritys-merkin perustaminen.

Yhdistys- ja järjestötoimintaan liittyvistä haasteista kysyttäessä esille nousi mm. se näkökohta, että pienillä kyläyhdistyksillä on jonkinlainen ”krooninen vaje” kaikkinaisista resursseista ja että vapaaehtoistyönä asioita hoitavat kyläaktiivit alkavat uupua työtaakkansa alle. Perinteinen toimintamalli ei houkuttele nuorempia ikäpolvia, ja joissain kylissä on ryhdytty supistamaan toimintoja, jotta vastuullisten työtaakkaa on saatu helpotettua.

Tällaisessa viitekehyksessä uusien liiketoimintamahdollisuuksien pohtiminen saattaa ymmärrettävästi vaikuttaa epäjohtomukaiselta. Maakunnallisen kumppanuusverkoston toimintaa johtavan haastateltavan mukaan kylätoimijoilla on periaatteessa käytössään kolme eri vaihtoa hankkia taloudellisia resursseja toimintansa tueksi. Järjestöt (kolmas sektori yleisesti) voivat harjoittaa elinkeinotoimintaa suoraan oman organisaationsa puitteissa yleishyödyllisen toiminnan rinnalla. Toinen vaihtoehto on, että järjestöt perustavat elinkeinotoimintaa varten joko perusmuotoisen yrityksen tai yhteiskunnallisen yrityksen.

On myös mahdollista, että järjestö (esimerkiksi kyläyhteisö) hakeutuu osakkaaksi johonkin olemassa olevaan organisaatioon (nk. yritysosakkuus-malli). Järjestöjen liiketoiminnallisia valmiuksia toisaalta myös epäiltiin sen vuoksi, että avustusvetoisen toimintakulttuurin myötä niiltä puuttuu kykyä mukautua markkinoiden asettamiin kilpailullisiin vaatimuksiin. Järjestösektorilla nousi esiin merkityksellisenä asiana myös se, että järjestöjen työllistämistoiminta on supistunut rajallisten määrärahojen ja tiettyjen lainsäädännöllisten uudistusten vaikutuksesta. Toimijoiden piirissä oli myös tehty linjauksia organisaatioiden yleishyödyllisen statuksen suhteen.

Eräässä järjestössä painopisteeksi oli valittu elinkeinotoiminnan harjoittaminen ja toisessa päädytty siihen, että on kokonaistaloudellisesti järkevintä olla yhtiöittävä toimintaa, jotta organisaation yleishyödyllinen asema ei vaarannu. Tässä tapauksessa oli vaihtoehtolaskelmiin perustuen tehty johtopäätös, jonka mukaisesti yleishyödyllinen yhteisö ei voi tai sen ei ole taloudellisesti kannattavaa toimia elinkeinon harjoittajana.

Haastattelujen perusteella on todettavissa, että joissain tapauksissa esteen yhteisön toiminnan kehittämiseksi saattavat muodostaa viranomaissuhteet. Jotkut toimijat kokivat yhteistyösuhteen kotikuntansa kanssa joiltain

”

Yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä ei ole käyty Suomessa syvällistä yhteiskunnallista keskustelua ja toistaiseksi näkyvin aikaansaannos kehitystyöstä on ollut yhteiskunnallinen yritys-merkin perustaminen.

”

osin toimimattomaksi tai sellaiseksi, että se ei heidän näkemyksensä mukaan perustunut aitoon kumppanuuteen. Haastattelussa sivuttiin kuntayhteistyöhön liittyen myös julkisten palvelujen ulkoistamiskysymystä ja yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallin soveltuvuutta hajautetun palvelutuotannon olosuhteisiin.

Markkinoiden toimivuuden näkökulmasta pidettiin jonkinlaisena ongelmana sitä, että jotkut kunnat ovat siirtäneet omalle vastuulleen kuuluvia sote-palveluja esimerkiksi säätiöiden alle, jonka jälkeen näiden palvelujen ylläpitoon on haettu Raha-automaattiyhdistyksen avustuksia. Tällä tavoin toteutettu palvelujen ulkoistus johtaa toisinaan epäterveeseen ilmiöön eli sekä tilaajan että tuottajan puolella istuvat saman kunnan virkamiehet. Tämän vuoksi yksityisten markkinaehtoisten toimijoiden voi olla vaikeaa pärjätä palvelujen tuottamista koskevissa kilpailutuksissa.

Toimijoiden kohtaamat haasteet ovat moninaisia ja erilaiset toimintaympäristöön liittyvät erityispiirteet ovat ohjanneet toimijoita hakemaan niihin paikallisia ratkaisuja. Eräs keskeinen menestystekijä, ja tai toisaalta tietyissä tilanteissa toimintaa ratkaisevasti rajoittava tekijä on kolmannen sektorin toimijoiden ja kunnan välinen kumppanuussuhde. Ilman avointa ja rakentavaa vuoropuhelua ja tasavertaisuuteen perustuvaa yhteistyösuhdetta oman kotikunnan kanssa paikallisten toimijoiden on hyvin vaikeaa ottaa vastuuta yhteisönsä elinvoimaisuuden ylläpidosta.

4.3 POHJOIS-KARJALAN KYLÄT - KYLÄTOIMIJAKYSELY 2016

Osana Elinvoimaa maaseudulle -hankkeen tiedonkeruuta toteutettiin Pohjois-Karjalan kylä- ja asukasyhdistystoimijoille suunnattu sähköinen kysely. Kysely toteutettiin hankkeen ja Pohjois-Karjalan kylät ry:n yhteistyönä siten, että kyselyn perusjoukon muodostivat Pohjois-Karjalan kylät ry:n ylläpitämään KYLÄTIETO -rekisteriin [kylät.fi] merkityt kylien ja asukasyhdistysten yhteyshenkilöt. Webropol-alustalla toteutetun sähköisen kyselyn vastauslinkki lähetettiin kaikkiaan 355 henkilölle, jotka osittain edustivat samoja taustayhteisöjä. Kylätieto-rekisterin mukaan Pohjois-Karjalassa on nykyisin noin 240 kylätoimikuntaa, kyläyhdistystä tai taajamayhdistystä [Pohjois-Karjalan kylät ry, 2017]. Kyselyyn vastasi 71 eri henkilöä ja vastaajat edustivat 61 eri yhteisöä. Varsinaisilta kyläyhdistyksiltä saatiin 50 vastausta. Vastauksia saatiin kaikista maakunnan kunnista [tilanne v. 2016, taulukko 1].

Taulukko 1. Kylätoimijakyselyyn vastanneiden yhteisöjen kotipaikat

Yhteisön kotipaikka		N = 61	
Ilomantsi	3	Nurmes	6
Joensuu	10	Outokumpu	2
Juuka	6	Polvijärvi	5
Kitee	3	Rääkkylä	3
Kontiolahti	7	Tohmajärvi	2
Lieksa	6	Valtimo	2
Liperi	6		

Vastaajilta tiedusteltiin, millaisia palveluja kylässä [yhteisössä] tuotetaan ja mikä taho vastaa näiden tuottamisesta. Liitteen 1. taulukosta on todettavissa, että tyypillisimpiä palveluja kylissä ovat kylätalot sekä muut kokoontumistilat, vuokrattavat taukotilat, uimaranta sekä virkistysreitit. Tässä aineistossa kyläyhdistykset tuottivat itse lähes 40 % palveluista. Noin kolmanneksessa kylistä harjoitettiin yhteisöllistä osuustoimintaa. Usein osuuskuntatoiminta liittyi vesi- ja jätehuoltoon tai lähienergian tuotantoon hakeosuuskuntien muodossa. Muutamissa kylissä myös kylätaloja ylläpidetään osuuskuntamuotoisesti. Noin kolmanneksessa yhteisöistä oli käyttänyt palvelujen tuottamisessa apuna työllistettyä työvoimaa. Tyypillisiä tehtäväalueita työllistämistoiminnassa ovat olleet kylätalkkari- ja muu kotiaputoiminta, erilaiset rakennushankkeet sekä ympäristönhoitoon liittyvät tehtävät.

Vastaajilta tiedusteltiin avoimella kysymyksellä näkemyksiä oman yhteisönsä palvelujen kehittämistarpeista. Vastausten yhteenveto on esitetty liitteessä 2. Kehittämistarpeissa korostuivat erityisesti erilaiset ikääntyneiden kotona asumista ja asumisviihtyvyyttä tukevien palvelujen parantaminen. Myös erilaiset kylän yhteisöllisyyttä kehittävät toiminnot nähtiin tärkeiksi kehittämiskohteiksi. Myös infrastruktuurin kehittämiskohteissa korostui kylän yleistä asumisviihtyvyyttä tukevien palvelujen tärkeys. Kyläläisten kokoontumistilojen ohella haluttiin huolehtia kyläläisten virkistyspalveluista sekä kylämiljööstä.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan oman yhteisön mahdollisuuksia osallistua yhteisön tarvitsemien palvelujen tuotantoon. Yleisellä tasolla noin kolmanneksella vastaajista (N=48) ei pitänyt tätä lainkaan mahdollisena. Perusteluina mainittiin mm. se, että kyläaktiivien omat resurssit eivät riitä lisävastuun ottamiseen ja että ilman rahallista korvausta [ulkopuolisia] tekijöitä ei saada.

Kehittämisoptimismien rinnalla kyselyn palautteessa nousi esiin tietynlainen väsymys tai toivottomuuden tunne yhteisten asioiden edistämisen lopputuloksen suhteen. Kyselyyn vastanneiden lisäksi muutamilta kyläyhteisöiltä tuli yhteydenotto, jonka viestinä oli, että "ei kannata enää kysellä" koska kehittämistoimenpiteille ei nähty olevan tarvetta kylän elinvoiman hiivuttua. Yhteisöjen kehittämistarpeita koskevan kysymyksen yhteydessä esitettiin saman sisältöisiä viestejä esimerkkinä seuraavat:

"Kylässä on asukkaita n.80 henkeä, keski-ikä on korkea ja lapsia ei ole syntynyt 16 vuoteen yhtään. Kylän asukkaat iäkkäitä, omissa oloissa viihtyviä vanhuksia. Työssäkäyvä väki (on) väsynyt työn jälkeen ulkopuolisiin harrastuksiin/toimintoihin, kylän talkooväki koostuu muualta tulleisiin eläkeläisiin ja niitäkin on vain muutama..."

"Ilman uusia asukkaita myös yksityisten ja kunnan tuottamat palvelut kutistuvat. Palvelujen vähenemiseen kyläisten tuottamat palvelut on laihaa lohtu..."

"Vuosi vuodelta kylän väkimäärä vähenee ja ikääntyy. Palvelut haetaan muualta. Kylä on passiivinen kunnes tapahtuu jotain, minkä vuoksi "herätään" (esim. kyläkoulun lakkautus tmv.). Kylällä on kourallinen aktiivisia kylän hyväksi toimijoita, mutta nekin ovat vuosi vuodelta vähenevässä. Kyläläisten aktivoiminen on mahdotonta. Yhteisöllisyys ei ole tässä kylässä voimakasta. Kehitettävää maaseudun puolesta olisi, mutta kenelle?"

Vastaajilta tiedusteltiin, millaisia kokemuksia heidän edustamallaan yhteisöllä oli yhteistyöstä oman kotikunnan kanssa. Kysymykseen vastasi noin kolmanneksella (N=22) kaikista vastaajista. Tyypillisiä yhteistyömuotoja olivat:

- » liikuntapaikkojen hoito
- » ympäristönhoito & virkistysreittien hoito
- » kylätalkkarin / kyläavustajan palvelut

Osa kylistä on tehnyt yhteistyötä kotikunnan kanssa myös sosiaalipalvelujen järjestämisen puitteissa kuten vanhusten tuetun asumisen järjestämisessä, vanhusten

kotiapalveluissa, päiväkotipalveluissa sekä lasten iltapäiväkerhotoiminnassa.

Kyselyssä haluttiin myös selvittää, millainen kiinnostus kylissä ylipäättään on osallistua kunnalliseen palvelutuotantoon. Samalla vastaajia pyydettiin arvioimaan tekijöitä, jotka voisivat rajoittaa tai muodostaa esteen kuntayhteistyön laajentamiselle. Vastaajien (N=58) viesti oli hyvin yksiselitteinen eli vaikka kylissä olisi myönteinen tahtotila laajentaa yhteistyötä kunnan kanssa, niin siihen tarvittavia henkilöresursseja ei ole käytettävissä. Toisaalta asiaan liittyy myös periaatteellinen kysymys siitä, miten kunnat näkevät roolinsa ja velvollisuutensa kunnallisten palvelujen järjestäjänä. Eräs vastaaja kuvaa tätä jossain määrin ristiriitaista tilannetta seuraavasti:

”... kyläyhdistys toimii tyystin vapaaehtoisvoimin. Ei ole mahdollisuutta eikä tarvetta tuottaa mitään sellaisia palveluja, jotka vaatisivat jatkuvaa toimimista tai mahdollisesti palkattua henkilöstöä. Yhdistyksen toiminnan tarkoitus on sääntöjenkin mukaan alueen asukkaiden viihtyvyyteen ja harrastustoimintaan tähtäävää. Ei muuhun palvelujen tuottamiseen. Enkä muutoinkaan kannata tätä nykyistä suuntausta, jossa yhä enemmän esim. kuntien palveluja pykätään yhdistysten ja muiden kolmannen sektorin toimijoiden vastuulle eivätkä kunnat itse vastaa omista velvoitteistaan. Perinteinen yhdistystoiminta ja yhdessä tekeminen on unohtunut...”

Kylien vastuuhenkilöiltä tiedusteltiin myös millaisista teemoista he kokevat tarvitsevänsä lisää tietoa tai lisäkoulutusta. Vastauksissa (N=24) nousivat esille mm. kylien elinkeinotoiminnan edistämiseen liittyvät kysymykset. Lisätietoa kaivattiin esimerkiksi kylätoimintaan liittyvistä toimivista liiketoimintamalleista sekä yrityksen perustamisasioista. Neuvonta-apua kaivattiin hanketoiminnan suunnitteluun ja käynnistämiseen sekä kyläyhdistyksen toimintaa tukevien rahoitusvaihtoehtojen selvittämiseen. Lisätietoa kaivattiin mm. yhdistysten mahdollisuuksista saada työllistämistukea käyttöönsä.

Kyselyn vapaamuotoisessa palautteessa vastaajat saivat esittää näkemyksensä siitä, kuinka kyliin liittyvää kehittämistoimintaa heidän mielestään pitäisi viedä eteenpäin. Vastausten perusteella kylätoiminnassa kaivataan erityisesti käyttöön sellaisia toimintamalleja, joilla eri asukasryhmiä saataisiin innostettua osallistumaan yhteiseksi hyväksi tarkoitettuun toimintaan ja ottamaan vastuuta oman kotikylänsä kehittämisestä. Sellaiseen hankevetoi-

seen kehittämiseen, jossa kylätoimijat ovat eräänlaisen ulkoisen kohderyhmän eikä kumppanin roolissa suhtaudutaan jossain määrin kriittisesti. Alla pitkän linjan kylätoimijan näkemys asiasta:

”Kylissä ollaan kyllästyneitä palavereihin, suunnittelu-kokouksiin, koulutuksiin, kartoituksiin yms. Ovat pettyneitä suunnitelmiin, joiden toteutuminen on kaukana. Ei ole asetettu selkeitä tavoitteita, kuka tekee ja mitä? Konkreettiset aikaansaannokset puuttuvat. Kokevat omat työt tärkeimmiksi. Tämä koetaan myös järjestäjien keskuudessa ongelmaksi, nuoremmat eivät lähde edes enää mukaan. Tulee vain töitä, palaverieja, eikä mitään saada aikaan! Näin myös oma aktiivisuuteni on joskus vaakalaudalla, toimijat ovat kyllästettyjä hankkeilla ja palaverilla. Suurissa hankkeissa pitäisi osa kuluista korvata myös ruohonjuuritasolla/ paikallisille kehittäjille. Tässä mietintä: kohtaako hanke oikeasti ne paikalliset toimijat, miten saadaan aikaan toteutuksia, voiko hankerahoituksessa huomioda paikallisille toimijoille aiheutuneet kulut? Nämä kysymykset nousevat kylätoimijoiden keskuudessa usein esille...”

Kylien ulkopuolisten kehittäjäorganisaatioiden kykyyn tunnistaa ja sisäistää kylien ongelmat ei välttämättä täysin luoteta. Perusongelman monen toimijan kohdalla muodostaa se, että harjoitetusta toiminnasta ei synny riittävästi taloudellisia tuotteita, jotka voitaisiin kohdentaa mm. avainhenkilöiden tai heitä avustavien työntekijöiden palkkaukseen. Erilaiset hankkeet tarjoavat kylätoimijoille tilapäisesti lisäresursseja toiminnan tueksi, mutta kestävä vaikutusta on vaikea synnyttää, ellei hankkeen välityksellä saada luotua rakenteita jotka synnyttävät tulo-rahoitusta organisaatiolle.

Ristiriita syntyy siitä, että vapaaehtoistyö nähdään yleensä arvokkaaksi vain silloin, kun sitä tehdään joko täysin tai lähes ilman rahallista korvausta. Haasteena näyttää olevan kestävien liiketoimintamallien löytäminen koska paikallismarkkinat ovat yksinkertaisesti liian pienet. Toimintaympäristö on jokaisella kylällä yksilöllinen, joten yleispätevää keinoa markkinoiden kehittämiseksi ei ole suoraan löydettävissä. Perusvaihtoehtoina tulevat kysymykseen markkinoiden hakeminen oman kylän ulkopuolelta, markkinaehtoisen palveluntuottajasuhteen rakentaminen kunnan kanssa tai maksavien asiakkaiden ”houkuttelu” paikanpäälle esimerkiksi matkailuun liittyviä palveluja kehittämällä.

”

... vaikka kylissä olisi myönteinen tahtotila laajentaa yhteistyötä kunnan kanssa, niin siihen tarvittavia henkilöresursseja ei ole käytettävissä.

”

5 Yhteiskunnallisen yrittäjyyden haasteet ja toimintaympäristö vuonna 2017

Merkittävin ero EU-linjauksiin on se, että Suomessa julkisen sektorin osallistumista ja toisinaan hallitsevaa roolia yhteiskunnallisten yritysten omistajina ei pidetä erityisenä ongelmana. Suomalaisen Työn Liiton myöntämän yhteiskunnallinen yritys-merkin haltijoina on mm. kunnan tai valtion omistamia yrityksiä. Yhteiskunnallinen yritys-merkin kriteereissä ei myöskään ole erityisesti huomioitu toimijoiden paikallisuuden merkitystä yhteiskunnallisen hyvän tuottamisen lisäarvona. Monille vahvasti arvopohjaan nojaaville paikallisille toimijoille merkin kautta hankittu julkinen tunnustaminen yhteiskunnalliseksi yritykseksi on todennäköisesti toisarvoinen seikka arjen toiminnasta syntyviin yhteiskunnallisiin vaikutuksiin verrattuna. Hyvän tuottajalle voi riittää se, että hän on itse tietoinen toimintansa tuloksista.

Yhteiskunnallisen yrittäjyyden tekeminen laajemmin näkyväksi yhteiskunnallisena voimavarana edellyttäisi lainsäädännössä tunnustettua ja tunnistettua erityisasemaa kuten on tilanne sosiaalisten yritysten kohdalla. Sosiaalisia yrityksiä koskevan lainsäädännön osalta pohdinnan arvoista on se, onko alle 50 yrityksen joukkoa tarkoituk-

senmukaista ohjata erityislaille vai pitäisikö lain kattavuutta laajentaa sovittamalla sen viitekehykseen myös muut yhteiskunnalliseksi yrityksiksi tunnistautuneet toimijat?

Rajanveto yleishyödyllisen ja elinkeinotoiminnan välillä on monissa tapauksissa hankalaa. Verohallinnon ohjeessa (Verohallinto 2016) todetaan, että mikäli yhteisö harjoittaa toimintaansa palkatulla henkilökunnalla, kattaa toiminnasta aiheutuneet kulut suoritteiden myynnistä kertyvillä tuotoilla ja tarjoamalla vastaavia tuotteita tai palveluita kuin samoilla markkinoilla toimivat elinkeinotoimintaa harjoittavat yritykset, kysymys on yhteisön yritys muodosta riippumatta lähtökohtaisesti elinkeinotoiminnasta.

Esimerkkinä yleishyödyllisen ja toisaalta elinkeinotoiminnan rajapintaan sijoittuvasta toiminnasta käy matalan kynnyksen sosiaalipalvelujen tuotanto. Mikäli esimerkiksi nuorten yhteiskunnallisen syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävä toimija tukeutuu toiminnassaan "laitosmaiseen" toimintamalliin, joka pitää sisällään omistuskiihteistön sekä palkattua henkilöstöä, toiminta sisältää elinkeinotoiminnan tunnuspiirteitä. Mikäli vastaavaa toimintaa harjoitetaan osin vapaaehtoistyövetoisesti ja vuokrakiinteistöön tukeu-

tuen toiminta todennäköisesti täyttää yleishyödyllisyyden kriteerit.

Oikeusministeriön yhteydessä toimiva Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANE on selvityksessään (Similä 2016) nostanut esille mm. kysymyksen yleishyödyllisten yhteisöjen elinkeinotoiminnan rajanvedosta oikeudellisesti. Selvityksessä todetaan, että tuloverolain uudistuksen yhteydessä on oikeusvarmuuden ja ennakoitavuuden lisäämiseksi luotava avoimemmat kriteerit sille, millaista toimintaa pidetään yhdistyksen varsinaisena toimintana ja mitä yhdistyksen veronalaisena elinkeinotoimintana. Edelleen suositukseksi on, että lainsäädäntöön on saatava selkeät ohjeet siitä, kuinka laajaa elinkeinotoimintaa tietty yhteisö voi harjoittaa menettämättä yleishyödyllistä statustaan (Similä 2016, 20).

Yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallin näkökulmasta lainsäädännön selkiyttäminen tältä osin on tarpeen, koska yhteiskunnallisten yritysten liiketoimintamalliin voi sisältyä sekä yleishyödylliseksi tulkittavaa toimintaa että markkinaehtoista liiketoimintaa. Selkeämpi rajanveito auttaisi esimerkiksi järjestötoimijoita määrittämään millaisessa tilanteessa on tarkoituksenmukaista eriyttää elinkeinotoiminta oman yhtiörakenteen alle. Tällaisella järjestelyllä pyritään suojautumaan veroseuraamuksilta koska erillisestä yhtiöstä saatava osinkotulo on lähtökohdaisesti yleishyödyllisen yhteisön verotuksessa nk. henkilökohtaisen tulolähteen tuloa (varsinaisen toiminnan tulot) ja siten verosta vapaata (Similä 2016, 15).

Selvityksessä nostetaan esille yhteisötoimijoiden näkökulmasta merkittävä taloudellinen riski, joka aiheutuu siitä, että pääsääntöisesti verolinjaukset tehdään jälkikäteen. Nykyisessä järjestelmässä tilanne saattaa muodostua sellaiseksi, että yhteisö saa vasta vuosien toiminnan jälkeen verotarkastuksessa tiedon verovelvollisuudestaan, jolloin veroseuraamukset saattavat vaarantaa toiminnan jatkon (Similä 2016, 19).

Lainsäädännöllä on toisaalta pyritty estämään sellaisten tilanteiden syntyminen (paikallis-) markkinoilla, jossa yhteiskunnallista missiotaan toteuttavat yritykset saisivat erityisiä kilpailullisia etuja käyttöönsä mm. julkisen vallan tukien tai verotuksellisten etujen välityksellä. Esimerkiksi laissa julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 2012/916 on todettu (7L3§) palkkatuen myöntämisen yleisenä edellytyksenä olevan sen, että palkkatuki ei saa vääristää muiden samoja tuotteita tai palveluja tarjoavien

välisiä kilpailua. Tämän reunaehdon pakottavuus riippuu paikallisesti mm. siitä, miten toimintaan liittyvä markkina-alue määritellään ja millainen on todellinen kilpailutilanne kohdemarkkinassa. Tulkinnan tekevät käytännössä TE-keskukset.

Samaan markkinoiden toimivuuden suojaan liittyy mm. säädös (7L9 §), jossa rajataan tietyille yhteisöille myönnettävän 100 %:n palkkatuen määrä sellaisiin työttömän työnhakijan tehtäviin, jotka eivät liity ko. yhteisön harjoittamaan elinkeinotoimintaan. Paikallisesti tietyillä elinkeinoelämän sektoreilla yhteiskunnalliseen hyvään tähtäävä ja julkista tukea saava ”yhteisötaloudellinen liiketoiminta” voi aiheuttaa kilpailullista haittaa markkinaehtoisesti toimiville yrityksille. Pohdinnan arvoista on, miten mahdollisen kilpailullisen haitan laajuus määritetään ja miten sen yhteiskunnalliset vaikutukset arvioidaan suhteessa yhteiskunnalliseen hyvään tähtäävien toimijoiden tuottamiin hyötyihin?

Parhaat edellytykset menestyä yhteiskunnallisella yrityksellä on silloin, kun yritys on integroitunut toimintaympäristöönsä sellaisten kumppanuussuhteiden välityksellä, että sen toiminnan ei nähdä muodostavan kilpailullista uhkaa muille toimijoille. Eräänä mahdollisuutena oman markkinatilan löytämiselle ovat nk. SGEI-palvelujen eli yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämättöminä pidettävien yleishyödyllisten palvelujen tuottamiseen osallistuminen. Tällaisia palveluja ovat esimerkiksi sosiaalisten tarpeiden täyttämiseksi tuotetut palvelut, joissa on kyse terveydenhuollosta, pitkäaikaishoidosta, lastenhoidosta, työmarkkinoille pääsystä ja paluusta, sosiaalisesta asuntotuotannosta sekä muita heikommassa asemassa olevien ryhmien hoidosta ja osallisuudesta (Filatov 2012, 91).

Nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa välityömarkkinoiden toiminnan kehittäminen tulee nousemaan entistä näkyvämmiin esille keskeisenä keinona taittaa nuorten ikäluokkien syrjäytymiskehitys. Oletus siitä, että eri syistä työkykynsä osittain menettäneet tai muutoin vaikeasti työllistyvät henkilöt sijoittuisivat jouhevasti avoimille työmarkkinoille ”perusmuotoisen” eli suhteellisen lyhyen palkkatukijakson jälkeen, on osoittautunut epärealistiseksi. Todennäköisempää on, että tätä yhteiskunnallista ongelmaa ei kyetä ratkaisemaan ilman pysyviä välityömarkkinarakenteita, joiden perustan muodostavat erilaiset yhteisötalouden organisaatiot.

Filatov (2012) on kiinnittänyt selvityksessään huomiota siihen, että yhteiskunnallisten resurssien kohdenta-

minen nykyisen kaltaiseen välityömarkkinatyöhön ei ole perusteltua, koska osatyökykyisten ja muiden vaikeasti työllistyvien ryhmien siirtymistä välityömarkkinoilta avoimelle sektorille ei tapahdu tavoitteiden mukaisessa laajuudessa (Filatov 2013, 29). Selvityksen mukaan tähän lopputulokseen on osaltaan vaikuttanut mm. se, että pienillä resursseilla toimivat järjestöt (yhdistykset) pyrittävät perustoimintaansa palkkatuetun henkilöstön välityksellä. Käytännössä vain osa toimijoista kykenee tarjoamaan tukityöllistetyille varsinaista siirtymätöitä. Siirtymätöillä tarkoitetaan tässä sellaista työtä, jossa tuella palkatun on mahdollisuus parantaa osaamistaan ja ammattitaito-

aan avoimia työmarkkinoita vastaavissa tehtävissä (Filatov 2013, 37,42).

Yhteiskunnallisestiärkevintä olisi edesauttaa sellaisten rakenteiden syntymistä, joissa yhdistyy tukityöllistettyjen näkökulmasta mielekäs, omaa osaamista kehittävä työ ja toisaalta paikallisen elinkeinoelämän kehittymistä tai yhteiskunnallisen palveluverkon toimintaa tukeva yleishyödyllinen yritystoiminta. Tällaisen toimintamallin rakentaminen edellyttää järjestötoimijoilta kykyä tarkastella toimintansa kehittämismahdollisuuksia elinkeinotoiminnan viitekehityksessä ja samalla kykyä verkostoitua markkinaehtoisesti toimivien yritysten kanssa.

”

Yhteiskunnallisestiärkevintä olisi edesauttaa sellaisten rakenteiden syntymistä, joissa yhdistyy tukityöllistettyjen näkökulmasta mielekäs, omaa osaamista kehittävä työ ja toisaalta paikallisen elinkeinoelämän kehittymistä tai yhteiskunnallisen palveluverkon toimintaa tukeva yleishyödyllinen yritystoiminta.

”

6 Tulevaisuuden maaseutu -skenaarioita – Suomi ja Pohjois-Karjala

Turun yliopiston Tulevaisuuden Tutkimuskeskus on hahmotellut tutkimuksessaan (Kuhmonen & Kuhmonen 2014) vaihtoehtoisia tulevaisuudenkuvia maaseutualueille alueiden käytön näkökulmasta. Tutkimuksessa maaseudun kehitys on kytketty luonnonvarojen käyttöön, jonka nähdään muodostavan perustan maaseutuyhteisöjen aineelliselle hyvinvoinnille. Tutkimuksessa esitettyjen tulevaisuuskuvioiden toteutumisen nähdään riippuvan siitä, miten luonnonvarojen käyttöä ja arvonmuodostusta kontrolloidaan tai ohjataan, joko tietoisien politiikkatoimien välityksellä tai toisaalta markkinavoimien ehdoilla (Kuhmonen & Kuhmonen 2014, 40). Tulevaisuuden kuvien rakentamisessa on hyödynnetty tulevaisuusverstas-menetelmää eli asiantuntijoiden muodostamat avorihet ovat arvioineet eri muutostekijöiden kehitystä.

Liitteessä 3 on esitetty kooste tutkimuksessa esiin nostetuista tulevaisuuskuvioiden aiheista ja prosessikuvauksista. Prosessikuvaukset osoittavat, miten kunkin tekijän ensisijaisesti ohjaama tulevaisuus syntyy edettäessä nykyhetkestä kohti vuotta 2030. Taulukossa makrotasolla tarkoitetaan tekijöitä, joiden vaikutus kanavoituu politiikan ja markkinoiden kautta ja mikrotasolla puolestaan

tekijöitä, jotka määrittävät toimijoiden käyttäytymisen ja valintojen kautta (Kuhmonen & Kuhmonen 2014, 11;35).

Esitetyt kansalliset tulevaisuudenkuvat ovat jossain määrin värityneet tutkimusajankohtana pinnalla olleen alueellisen kehittämisspolitiikkalinjauksen vaikutuksesta. Nykytilanteessa alueellisen kehittämisspolitiikan painopiste on siirtynyt suurkunta-ajattelusta vahvoja maakuntia korostavaan aluekehitysmalliin. Tutkimuksessa muistutetaan, että maaseutu uudistuu ja muuttuu jatkuvasti sekä sisä- että ulkosyntyisten muutostekijöiden vaikutuksesta. Osittain muutosprosessit synnyttävät myös ristiriitoja koska perusasetelma maaseudun kehittämisspolitiikkalinjauksen kohdalla on se, että kansakunnan taajamaenemistö pyrkii ohjaamaan kansakunnan maaseutuvähemmistöä (Kuhmonen & Kuhmonen 2014, 8). Asetelma on poliittisesti jännittynyt myös akselilla eteläisen suomen suurkaupungit vastaan muu Suomi.

Tutkimuksessa todetaan myös, että alueiden- ja maankäyttöön liittyvä politiikkalinjaukset vaikuttavat keskeisesti siihen, millaiseksi maaseudun kilpailukyky muodostuu tulevaisuudessa liiketoiminta- ja asumisympäristönä. Maankäytön suunnittelu vaikuttaa kokonaisvaltaisesti

maaseutualueiden yhdyskuntarakenteeseen mukaan lukien väestön toimeentulo, vapaa-ajan käyttö ja yleinen viihtyvyys [Kuhmonen & Kuhmonen 2014, 8]. Seuraavaksi on arvioitu miten erilaiset yhteiskunnalliset muutosvoimat voivat vaikuttaa maaseutualueiden kehitykseen Pohjois-Karjalassa.

Jotta Pohjois-Karjalan maakunnan erityislaatu harvaan asuttuna alueena voitaisiin tarkastella mahdollisimman tasapuolisesti ja totuudenmukaisesti, on tärkeää hahmottaa maakunnassa oleva maaseutualueiden ekosysteemi. On toisin sanoen tärkeää asettaa perinteisen tulevaisuusajattelun kehikoon sekä toimijat että ne rakenteet, joissa toiminta tapahtuu. Pohjois-Karjala on väestökehitykseltään ollut tappiollinen jo pitkään ja lisäksi maakunta on väestöltään nopeasti ikääntyvä.

Toinen selkeä maakunnan sisäistä muuttoa koskeva kehityskulku on ollut kylien kuoleminen ja asukkaiden siirtyminen taajamiin. Maaseudun asuttamisen kannalta tämä kehitys on ratkaiseva, sillä kylät, joissa keski-ikä nousee, eivät kovin pitkään ole elinkelpoisia.

Suomessa on tällä hetkellä menossa suuria hallintoon ja päätöksentekoon liittyviä rakenneuudistuksia - maakuntauudistus ja sote-uudistus, joiden molempien vaikutukset ovat merkittävät sekä demokratian että maaseudun asuttamisen näkökulmasta. Erityisesti kiinnostavaa on, millainen on uusi kunta, ja millaisiin asioihin sen oletetaan keskittyvän.

Hieman yksinkertaistaen voi sanoa, että perinteisesti kunnat ja kaupungit ovat yleensä hahmottaneet itsensä hyvinvoinnin ja elinvoimaisuuden akseleilla. Tämä jaottelu pätee tietysti edelleen, vaikka kuntien päätettävissä olevista asioista suuri osa siirtyy maakuntahallinnon päätöksenteon piiriin. Osa kunnista on jo nyt ilmoittanut keskeiseksi tehtäväkseen elinvoimaisuuden varmistamisen ja sen kehittämisen. Onkin tärkeää, miten harvaan asuttujen alueiden kunnissa tämä ymmärretään. Kunnat siis keskittyvät sivistykseen ja kouluverkkoon sekä kuntien infrastruktuuriin kuten kaavoituksen ja elinkeinotoiminnan keittämiseen.

Kun Pohjois-Karjalan maakuntaa tarkastellaan elinvoimaisuuden ja asumisen näkökulmasta, joudutaan toteamaan, että suurimmat haasteet maakunnassa liittyvät elinvoimaisuuteen. On pohdittava sitä, miten elinvoimaisuus vaikuttaa ja miten kauas sen vaikutukset ulottuvat.

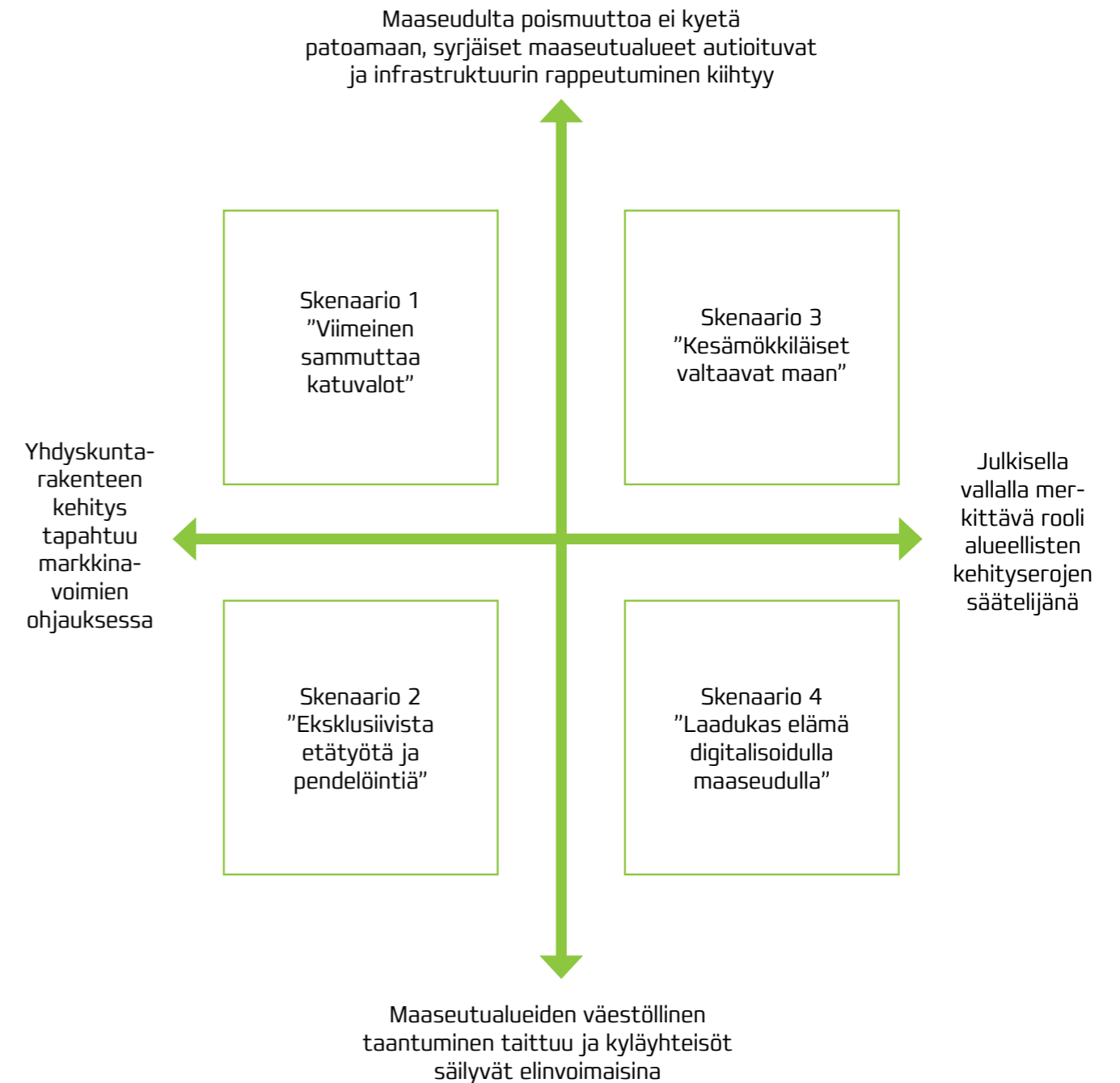
Monet maaseutututkijat ovat esittäneet erilaisia vaikutuskehiä, joiden piiriin kuuluminen lisää elinvoimaisuutta

ja vaikuttaa houkuttelevuuteen. Pohjois-Karjalassa vaikutuskehät riippuvat taajamien koosta. Joensuun seudun vaikutukset ulottuvat 70 kilometrin säteelle työpaikkoina ja muina vaikutuksina. Pienempien keskusten kuten Piehisen Karjalan ja Keski-Karjalan vaikutusalue on luonnollisesti pienempi.

Liitteessä 4 on esitetty mahdollisia vaihtoehtoisia tulevaisuuskuvia, joita Pohjois-Karjalan maaseutualueet saattavat joutua kohtaamaan lähitulevaisuudessa. Kuvauksilla on pyritty hahmottamaan millaisissa toimintaympäristöissä yhteiskunnallinen yritystoiminta voi nousta pinnalle ja hakea kasvualustaa. Kuviossa 5 on havainnollistettu maakunnallisten tulevaisuuskuvioiden pohdinnan viitekehystä.

Yhteiskunnallisen yrittäjyyden kehittymismahdollisuuksien näkökulmasta yksi merkityksellinen ulottuvuus on yhteiskuntakehityksen ohjautuminen joko julkisen vallan politiikkatoimenpiteiden vaikutuksesta tai markkinoiden toiminnan ohjauksessa. Toisena ulottuvuutena tarkastelussa on huomioitu maaseudun väestökehitys koska sen kautta pitkälti määrittyy, onko yhteiskunnallisille yrityksille löydettävissä markkinoita tulevaisuuden maaseudulta. Esitetyt tulevaisuuskuvat eivät ole ennusteita tulevaisuudesta vaan eräänlaisia kehitystarinoita, jotka tiettyjen reuna-ehdojen puitteissa voivat joiltain osin toteutua.

Liitteen 4 taulukon tarkastelussa muutostekijöiden joukko on rajattu suppeaksi. Tarkastelussa ei ole erikseen huomioitu esimerkiksi väestöryhmien arvoihin, asenteisiin ja elämäntapaan liittyvien eroavaisuuksien merkitystä maaseutualueiden kehitykselle. Asuinpaikan valinta on monille lähinnä varallisuus tai mukavuuskysymys, mutta osallisuus ja rooli omassa asuinyhteisössä on riippuvainen myös yksilötason arvomaailmasta. Maaseudulla viihtymiseen vaikuttaa osaltaan myös infrastruktuurin toimivuus. Maaseudun kehittymisedellytykset ovat riippuvaisia tietoverkkojen ohella myös paikallisesta liikennejärjestelmästä. Julkisen vallan politiikkalinjaukset vaikuttavat mm. siihen miten tiestön kunnostusmäärärahoja kohdennetaan keskeisten pääteiden verkoston ja toisaalta alemman tieverkon välillä. Mahdollistaako maaseudun tieverkosto tulevaisuudessa logistiikkaketjujen toiminnan siten, että paikallisesti tuotetut tavarat pääsevät maailmanmarkkinoille tai onko maailmankansalaisten mahdollista saapua lomaviihtoon maaseudulla sijaitseviin lomakohteisiin? Maaseudun[-kin] elinvoiman ylläpidolle on keskeistä ihmis-, tavara- ja informaatiovirtojen sujuva liikkuvuus liikenne- ja tietoverkoissa.

Kuvio 4. Maaseudun tulevaisuuskuvioiden viitekehys

7 Maaseutu yhteiskunnallisten yritysten toimintaympäristönä – johtopäätöksiä ja suosituksia

Pitkän linjan maaseutututkija Ritva Pihlaja on pitkään pohtinut ja jäsentänyt maaseudun palvelujen ja niiden kehittämisen reunaehtoja sekä kylien elinvoimaisuuden, osallisuuden ja demokratian näkökulmasta. Pihlajan lista on vuodelta 2010, mutta siinä nostetut kysymykset ovat vieläkin erittäin ajankohtaisia. Ajankohitaiseksi ne tulevat juuri nyt, kun elämme suurten rakennemuutosten keskellä. Pihlaja listaa asiat seuraavasti:

- » Kuntien jatkettava järjestöjen monipuolista tukemista
- » Kuntien ja järjestöjen yhteistyötä ja tiedonkulkua on parannettava
- » Kuntien on laadittava järjestöstrategia
- » Kunnissa on luotava menetelmiä vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi
- » Valtiovallan on huomioitava järjestötoiminnan erityispiirteet

- » Valtiovallan on määriteltävä yhteisötaloutta koskevat käsitteet ja lainsäädäntö
- » Järjestöjen taloudelliset toimintaedellytykset on turvattava
- » Järjestöjen mahdollisuuksia työllistää on parannettava
- » Järjestöjen toiminnan ja palvelujen rahoitukseen on kehitettävä uusia ratkaisuja
- » Vapaaehtoistyön ja palkatun työn rajanvetoja on tarkennettava
- » Palvelutehtävien koulutus- ja pätevyysvaatimuksista on sovittava
- » On määriteltävä, miten erotetaan toisistaan elinkeinotoiminta/yleishyödyllinen toiminta sekä taloudellinen toiminta/ei-taloudellinen toiminta
- » On määriteltävä, miten järjestetään ja rahoitetaan ne yhteiskunnan kannalta tärkeät palvelut, joiden tuottaminen markkinaehtoisesti ei ole mahdollista sekä luotava tätä koskeva lainsäädäntö

Jos sitten tarkastellaan yhteiskunnallista yrittäjyyttä ja sen roolia maaseudun kehittämisessä, voidaan havaita, että yhteiskunnallinen yrittäjyys ei ole ollut siinä tärkeässä roolissa. Siihen on monta syytä.

Yhteiskunnallinen yrittäjyys ja sen edistäminen maaseudun viitekehityksessä ei ole ollut valtapoliittisten pohdintojen ytimessä vaan sen kehittämismahdollisuudet ovat kytköksissä yleisiin yhteiskunnallisiin pyrkimyksiin ylläpitää maaseutualueiden elinvoimaisuutta. Poliitiikkaohjelmassa elinkeinotoiminnan kehittämistavoitteet on yleensä kytketty yritystoiminnan toimintamahdollisuuksien turvaamiseen yleisesti eikä yhteiskunnallisille yrityksille ole osoitettu erityistä huomiota tai erityisiä kohdennettuja toimenpiteitä.

Kuviossa 5 on arvioitu SWOT-analyysikehikossa pohjois-karjalaisen maaseudun yhdyskuntarakenteen heikkouksia ja toisaalta vahvuuksia yhteiskunnallisen yritystoiminnan näkökulmasta. Arvion pohjana ovat aiemmin esitetyt vaihtoehdot tulevaisuuskuvat. On huomioitava, että yhteiskunnallisen yrityksen -käsite jossain määrin hämärtää tulkintaa koska maaseudun viitekehityksessä yhteiskunnallisessa yrittäjyydessä on pohjimmiltaan kyse perinteisen ja maaseutuyhteisöille tyypillisen osuuskuntatoiminnan uudenlaisesta muodosta. Tarkastelussa on myös hahmoteltu keskeisiä politiikkatoimenpiteitä, joiden välityksellä toimintaympäristöön liittyviä heikkouksia voidaan poistaa tai lieventää niiden vaikutusta.

Maaseutualueiden kehitys ohjautuu Pohjois-Karjalassa sekä valtakunnan että aluetasolla tehtyjen politiikkalinjausten ja toisaalta globaalien talouden muutosvoimien yhteisvaikutuksessa. Osittain kehityskulkuun liitetään tällä hetkellä vääjäämättömyyden mielikuva. Työikäisiä ja elämässään eteenpäin pyrkiviä ihmisiä ei voi pakottaa jäämään maaseudulle elämään ilman työtä ja turvattua toimeentuloa. Sama asia koskee nuoria ikäluokkia – mitä virikkeitä autioitua ja ikääntyneiden ihmisten asuttama maaseutu ilman julkisia ja yksityisiä palveluja voi tarjota heille? Yhteiskunnallisen yrittäjyyden kehittämismahdollisuudet maaseudun viitekehityksessä ovat sidoksissa siihen, että maaseutualueisiin ihmisten elinpiirinä liittyy sellaisia koko yhteisöä koskettavia ongelmakohtia, joiden poistaminen tai haitallisen vaikutuksen lieventäminen vaatii yhteisöltä yhteisiä ponnistuksia ja organisoitumista yritysmuotoisen toiminnan puitteissa.

Pohjois-Karjalan maaseutualueita koskevia kehittämispoliittisia linjauksia ja tavoitteita on esitelty mm. Maakuntaohjelmassa (Pohjois-Karjalan strategia 2030, Pohjois-Karjalan maakuntaliitto, 2010), Pohjois-Karjalan maaseudun kehittämissuunnitelmassa vuosille 2014-2020 (Pohjois-Karjalan ELY-keskus, 2013), Pohjois-Karjalan kyläohjelmassa 2014 (Pohjois-Karjalan kylät ry, 2012) sekä seudullisissa Leader-strategioissa. Eri strategioissa tiedostetaan, että julkisen vallan, kansalaisyhteiskunnan sekä markkinoiden toimijoiden välinen yhteistyö on välttämätöntä tai vähintäänkin toivottavaa etsittäessä uusia ratkaisuja maaseutualueiden palvelutuotannon nykyisiin ja tuleviin haasteisiin.

Kylät, joilla on vahva kehitysuskko ja pyrkimys vaikuttaa yhteisön elinvoiman vahvistamiseen tarvitsevat tukea pyrkimyksiinsä. Pohjois-Karjalan kunnissa on tehty avauksia, joilla tähdätään kunnan ja järjestötoimijoiden välisen yhteistyön tiivistämiseen ja uusien toimintatapojen kehittämiseen. Tämän kaltainen toiminta on välttämätön edellytys maaseutualueiden elinvoiman säilyttämiselle. Alla olevat toimenpide-ehdotukset on tehty tiedostaen, että osassa kuntia yhteistyötä kylätoimijoiden kanssa tehdään jo ainakin osittain samojen periaatteiden pohjalta. Esitykset kohdentuvat yhteiskunnallisille yrityksille suotuisan toimintaympäristön rakentamiseen – toimijat itse määrittelevät sen millainen toimintamalli ja organisaatiomuoto parhaiten sopii kunkin yhteisön tarpeisiin.

VAHVUUDET

- » Toisista välittämisen ja yhteisöllisyyden kulttuuri maaseudun ”kantaväestön” piirissä
- » Toiminnan arvolähtöisyys - maaseudulla yhteisiä asioita edistetään muutenkin kuin palkkion toivossa
- » Maaseutuyhteisöjen avoimuus - ”kaikki tietävät kaikkien asiat”
- » Maaseudun toimijat ovat oppineet hakemaan luovia ratkaisuja niukkojen resurssien olosuhteissa
- » Kunnan positiivinen asennoituminen yhteisöllisyyteen sekä kansalaisyhteiskuntaan ja riittävien resurssien osoittaminen kylien kehittämiseen
- » Järjestöyhteistyön perinne maakunnassa
- » Kuntien välisen yhteistyön tiivistyminen mm. Siun Soten viitekehityksessä
- » Leader-rahoituksen tarjoamat mahdollisuudet uusien toimintamallien kehittämisessä

MAASEUTU YHTEISKUNNALLISEN YRITYKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ POHJOIS-KARJALASSA

MAHDOLLISUUDET

- » Yhteiskunnallinen murrosvaihe; eri sektoreihin kohdistuvat rakenteelliset muutospaineet pakottavat hakemaan uusia ja innovatiivisia ratkaisuja yhteiskunnallisten toimintojen järjestämiseen; tarvetta yhdyskuntien toimintakulttuurin muutokseen vahvistaa kestävyyttä korostava alueellinen kehittämisspolitiikka
- » Sote- ja maakuntauudistus luovat kuntatalouteen pelivaraa ja lisäresursseja kohdennetaan myös haja-asutusalueiden kehittämiseen; kylien toiminnan osittaista elinkeinoistamista ryhdytään tukemaan suorilla palveluhankinnoilla
- » Kuluttajien piirissä yleistyneet kestävyyttä ja paikallisuutta korostavat asenteet säteilevät maaseudulle siten, että erilaiset yksityiset ja yhteisölliset luomu- ja lähiruuan sekä lähienergian tuotantoa harjoittavat toimijat saavat lisää markkinoita. Lähienergian tuotantoedellytyksiä tukee ilmastomuutoksen hillintään tähtäävä energiapolitiikka
- » Pidemmällä aikavälillä digitalisaatio ja sen luomat uudet palvelumallit mahdollistavat ikääntyneen väestön kotona asumisen mikä ylläpitää erilaisten kotipalvelujen kysyntää
- » Kunnan strategiset linjaukset sekä kaavoituspolitiikka tukee uusmuuton kohdentumista kaupunkien läheiselle maaseudulle
- » Arvojen muutos ohjaa uusmuuttoa kaupunkien lähialueiden ohella myös harvaan asutulle maaseudulle. Tulokkaat rakentavat tulevaisuuttaan omavaraistalouden ja pienimuotoisen ekologista ja kestävästä elämäntapaa mukailevan yhteisötaloudellisen yritystoiminnan yhdistelmänä

HEIKKOUEDET

- » Yhteisten asioiden hoidosta vastaavien henkilöiden ikääntyminen nuorempien ikäluokkien poismuuton seurauksena; käytettävissä olevat resurssit eivät mahdollista järjestäytyneen toiminnan laajentamista tai yhteisön pieni väestömäärää tekee toiminnan laajentamisen tarpeettomaksi
- » Asujaimiston elämäntavallinen eriytyminen muodostaa esteen yhteisön elinvoiman kehittämiseksi kyläorganisaation puitteissa
- » Kylätoiminnan vetäjien puutteellinen liiketoimintaosaaminen estää uusien näkökulmien ja innovaatioiden tuomisen kylän kehittämistoimintaan
- » Perinteisten elinkeinojen hiipuminen kannattavuusongelmien ja sukupolven vaihdosten epäonnistumisen seurauksena
- » Kunnan ja kylätoimijoiden välisen kumppanuussuhteen yksipuolisuus ja strategisen ajattelun ohuus

UHAT

- » Globaalien talouden ehdoilla tapahtuvaan yhdyskuntarakenteen keskittymiskehitykseen ei puututa julkisen vallan politiikkatoimenpiteillä
- » Valtakunnan tason alueelliseen kehitykseen vaikuttavat ja suurten keskusten kasvua tukevat politiikkalinjaukset kiihdyttävät yhdyskuntarakenteen keskittymiskehitystä; harvaan asuttu maaseutu tyhjenee, väestö keskittyy kaupunkialueille ja kuntien keskustaajamiin; maaseudun elinkeinot säilyvät elinkelpoisina vain maakunnan kaupunkikeskusten vaikutuspiirissä
- » Kaupungistumisprosessi jättää varjoon maaseutualueita koskevat ja sen elinvoimaisuuden turvaavat perusinfrastruktuuri-investoinnit
- » Yleishyödyllisiä toimijoita ja muita yhteisötaloudellista yritystoimintaa harjoittavia toimijoita koskettavaan lainsäädäntöön ei tehdä toiminnan harjoittamista helpottavia uudistuksia; olemassa olevan lainsäädännön tulkinnat ja oikeuskäytäntö tukevat markkinaehtoisien toiminnan ja vapaan kilpailun etusijaisuutta yhteiskunnallisista arvoista ponnistavan elinkeinotoiminnan menestymismahdollisuuksien sijasta
- » Kunta pitäytyy perinteisessä virkamiesvetoisessa, sektoriatjatteluun perustuvassa organisaatorakenteessa ja siloutuneessa palvelujen järjestämismallissa; kolmannen sektorin potentiaalia ei tunnusteta ja sen osallisuutta kunnallisten palvelujen tuotantoon ei edistetä; vuorovaikutteisen kumppanuuden rakentamiseen kolmannen sektorin kanssa ei pyritä vaan yhteistyösuhde perustuu pelkästään toiminta-avustuspohjaiseen ja vapaaehtoistyövetoiseen malliin, jossa toimijoiden työpanoksen taloudellista arvoa ei tunnusteta

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

1. Kyläyhdistyksille ja muille kylän yhteisöllistä toimintaa keskeisesti tukeville kolmannen sektorin toimijoille kohdennetun kunnan myöntämän tuen kehittäminen
2. Kylätalotoiminnan kehittäminen ja kylätalojen ylläpidon helpottaminen
 - » Kylien kokoontumistiloina toimivien kiinteistöjen vapautus kiinteistöverosta
 - » Kunnan hallinnassa olevien ja kokoontumistiloiksi sopivien kiinteistöjen myyntihintojen tai vuokratason määrittely kylätoimintaa tukevien periaatteiden pohjalta
3. Neuvonta-apu kyläsuunnitelmien laadintaan tai niiden päivitykseen
 - » Kyläyhdistyksille mahdollistettava tarpeen mukaan se, että toimijoilla on käytettävissä asiantuntija-apua kyläsuunnitelmien kehittämisstrategisten linjausten syventämiseen. Toiminnan jatkuvuuden turvaaminen ja kehittäminen edellyttää kykyä tarkastella muutostekijöitä omaa kylää laajemmassa viitekehityksessä ja kykyä rakentaa tavoitteellisesti kylän kumppanuusverkostoa myös perinteisen kylätoiminnan ulkopuolella
 - » Prosessin tukemiseksi kylätoimijat tarvitsevat lisää tietoa ja opastusta kyliin liittyvien liiketoiminta-/palvelutuotantomahdollisuuksien arviointiin mm. siten, että heille itselleen tehdään mahdolliseksi päästä tutustumaan erilaisiin hyvien käytänteiden esimerkki-kohteisiin paikan päällä
4. Kumppanuusajattelun kehittäminen kuntaorganisaatioissa
 - » Kunnissa tarvitaan kumppanuusajattelun syventämistä siten, että kyläorganisaatioiden valmiuksia kehittää osaamistaan ryhdytään tukemaan tavoitteellisesti. Toiminnan avustaminen alkuun ei välttämättä riitä vaan kylätoimijoita tulee tarvittaessa ”valmentaa” palvelutuotannon kumppanuuteen. Kumppanuusajatteluun ei toisaalta kuulu se, että erilaiset kylätoimijoille ulkoistetut tehtävät ja toimeksiannot pyritään tietoisesti toteuttamaan pelkästään vapaaehtoistyösuoritteilla. Toiminta-avustusten sijaan yhteisöjen avustamisen muotona tulee suosia kumppanuus-avustuksia. Kylille on annettava mahdollisuus kartuttaa resurssejaan, joita voidaan kohdentaa oman yhteisön elinvoimaisuuden kehittämiseen

5. Maaseutuyhteisöjen perinteisen osuuskuntatoiminnan elvyttäminen

- » Eri kehittämisorganisaatioiden toiminnan kautta on varmistettava, että maaseudun kylätoimijoilla on riittävä osaaminen kylien palvelutuotannon liiketoiminnallistamiseen. Tähän liittyen lisäpanostuksia tarvitaan erityisesti osuuskuntatoiminnan harjoittamiseen liittyvään koulutukseen
- » Osana osuuskuntatoimijuuteen liittyvää valmennusta kylätoimijoiden valmiuksia osallistua kunnallisten palveluhankintojen kilpailutuksiin on parannettava

Toimijahaastattelussa nousi esille myös se, että kylien kehittämisorganisaatiot kaipaavat tuekseen jonkinlaista seudullista tai maakunnallista yhteistoimintaorganisaatiota, joka voisi ottaa vastuulleen useamman kyläorganisaation hallinnolliset kysymykset. Yksi hyvä esimerkki tällaisesta yhteistoimintaorganisaatiosta on Kainuun Nuotta ry, jonka toiminta muodostaa tavallaan konsernin, jossa on erilaisia yritysmuotoja rinnakkain.

Kainuun Nuotta -verkosto toimii yhteistyössä ympäristötoimen kanssa hoitamalla vesistöjä, vesistöjen kunnostuksia, korjaamalla vanhoja rakennuksia, retkeilyreittejä sekä järjestämällä jätevesineuvontaa. Verkosto koordinoi kylien ja alueiden kohtaamispaikkojen yhteistyötä. Kohtauspaikkatoiminnalla on kehitetty alueen elinvoimaisuutta, kulttuurista ymmärrystä ja mahdollistettu matalan kynnyksen toimintaa, jossa toimijoita on saatettu yhteen.

Kainuun Nuotta järjestää myös osuuskuntakoulutusta ja tiedottaa verkkolehden kautta omasta toiminnastaan. Yhdistys on myös aloittanut Kajaanissa yhdessä muiden toimijoiden kanssa välityömarkkinoiden kehittämishankkeen, jossa etsitään uudenlaisia työllistymistä edistäviä toimintatapoja. Kainuun Nuotta on myös nostanut esiin maaseudun palvelutoiminnan.

Yksi suurimpia maaseudulla asumisen erityispiirteistä on pitkät matkat taajamiin sekä huonot tietoliikennetydet. Maaseudun kehittäminen ei synny itsestään vaan tarvitaan monialainen yhteistyöverkosto kylä-, kunta-, maakunta- ja valtakuntatasolla.

Tämän raportin keskeinen teema on ollut yhteiskunnallisen yrittäjyyden mahdollisuus harvaan asutun maaseudun yhtenä elinvoimaisuuden ajurina. Siirtyä yhteiskunnallisen yrittämisen ympäristöön edellyttää

kyläyhteisöiltä vastuunottoa, omatoimisuutta ja aktiivisuutta sekä uudenlaista ajattelua. Nykyisen yhteiskunta-kehityksen valossa näyttää siltä, että yhteiskunnallinen yrittäjyys tarjoaa toimivan vaihtoehdon erityisesti isompien taajamien vaikutuspiirissä. Yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle on maakunnassa tarjolla rahoitusta ja tukea. Yhteiskunnalliset yritykset voivat olla uusi toimintamuoto Pohjois-Karjalassa kylien elävänä pitämisessä ja ne voivat luoda yhteisöllisyyttä, tuoda uusia yrittäjyyden näkökulmia maaseudulle, ja luoda työnteon mahdollisuuksia harvaan asutuilla alueilla.

”

kylien kehittämisorganisaatiot kaipaavat tuekseen jonkinlaista seudullista tai maakunnallista yhteistoimintaorganisaatiota, joka voisi ottaa vastuulleen useamman kyläorganisaation hallinnolliset kysymykset

”

Lähteet

- Alhojärvi, T., Ryyänen, S., Toivakainen, N., Wekken van der, R. [2016] Solidaarisuus talous. Teoksessa Jakonen, M., & Silvasti, T. 2016. Uuden talouden muodot. Helsinki: Into.
- EU. 2015. A map of social enterprises and their eco-systems in Europe. Synthesis report, European union. <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12987&langId=en>
- EU. [2016a] KOMMISSION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE, EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN KOMITEALLE Yhteistyötaloutta koskeva eurooppalainen toimintasuunnitelma. <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/16881/attachments/2/translations/ fi/renditions/pdf>
- EU. 2016b. Social enterprises and the social economy going forward. A call for action from the Commission Expert Group on Social Entrepreneurship [GECE] OCTOBER 2016.
- Euroopan komissio. 2011. Social Business Initiative. Creating a favourable climate for social enterprises, key stakeholders in the social economy and innovation. COM(2011) 682 final. http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/docs/COM2011_682_en.pdf
- Euroopan komissio. 2015. Käyttöopas – PK yrityksen määrittelmä. Euroopan unioni 2015. <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/15582/attachments/1/translations/ fi/renditions/native>
- Euroopan parlamentti. 2009. Social Economy. European Parliament resolution of 19 February 2009 on Social Economy [2008/2250(INI)]. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0062+0+DOC+XML+V0//EN>
- Filatov, T. 2013. Selvitystyö välityömarkkinoiden mahdollisuuksista tukea vaikeasti työllistyvien työelämään osallistumista ja työmarkkinoille pääsyä. TEM raportteja 7/2013. [https://tem.fi/documents/1410877/2872337/Selvitysty%C3%B6+v%C3%A4lity%C3%A4ly%C3%A4ly%C3%A4ly%C3%A4ly%C3%A4ly%C3%A4ly%2012013.pdf](https://tem.fi/documents/1410877/2872337/Selvitysty%C3%B6+v%C3%A4lity%C3%A4ly%C3%A4ly%C3%A4ly%C3%A4ly%C3%A4ly%C3%A4ly%C3%A4ly%2012013.pdf)
- Julkisten hankintojen neuvontayksikkö [JHNY]. 2017. <http://www.hankinnat.fi/fi/mika-julkinen-hankinta/hankintayksikot>
- Julkunen, R. 2013. Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigman muutoksena. Teoksessa Kaikki työuralle! Työttömien aktiivipolitiikka Suomessa. Vappu Karjalainen & Elsa Keskitalo (toim.) Helsinki: TH.
- Kilpailu- ja kuluttajavirasto KKV. 2017. Tietoa ja ohjeita kilpailuasiant. <https://www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/kilpailuasiant/>
- Kotiranta, A. & Widgrén, J. 2015. Esiselvitys yhteiskunnallisesta yrittämisestä Katsaus yhteiskunnallisiin yrityksiin ja vaikuttavuusinvestoimiseen Suomessa. ETLA Raportit No 46. <https://www.etla.fi/wp-content/uploads/ETLA-Raportit-Reports-46.pdf>
- Kuhmonen, T. & Kuhmonen, I. 2014. Maaseudun alueidenkäytön tulevaisuuskuva. Turun yliopisto Tulevaisuuden Tutkimuskeskus, TUTU-julkaisu 1/2014. https://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/julkaisut/tutu-julkaisut/Documents/Tutu_2014-1.pdf
- Kuntaliitto, Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR & THL. 2015. Palveluvalvonta maaseudulla - SGEI palvelujen järjestämisen työkaluna. Kuntaliiton paino 2015. <http://tem.fi/documents/1410877/2853018/SGEI-s%C3%A4%C3%A4ntelyn+k%C3%A4ytt%C3%B6+Suomessa/d3de658c-1b60-4201-94a4-a500deeb66c9>
- Kuvaja, S. 2011. Tehdään yhdessä hyvää. Järjestöjen ja yritysten yhteistyö terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi. RAY Avustustoiminnan raportteja 25. https://kampanjat.ray.fi/legacy/files/emmi_mediabank/RAY_raportti25.pdf
- Mattila, A. Kansalaisjärjestöt työllistäjänä yhteisötaloudessa. Kunta-alan kehittämissäätiön verkkojulkaisu. <http://kaks.fi/wp-content/uploads/2012/06/Mattila.pdf>
- Merenmies, J. 2009. Seminaariesitelmä 14.10.2009 pidetyssä vaikuttajatapaamisessa ”Yhteisö talous ja yhteiskuntavastuullinen yrittäjyys – keinoja työllisyydenhoitoon”. http://www.lykky.fi/docs/materiaalit/merenmies_jaana.pdf
- Miller, E. 2010. Solidarity economy: key concepts and Issues. Teoksessa Kwano, E., Masterson, T., Teller-Ellsberg, J. (toim.) Solidarity economy I: Building alternatives for people and planet. Amherst, MA: Center for popular economics.
- Patentti- ja rekisterihallitus kaupparekisteri [2017] Tilastoja. <https://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/yritystenlkm/lkm.html>
- Pellervo. 2016. Osuuskunnan perustamisopas <http://perustajanopas.pellervo.fi/wp-content/uploads/sites/6/2016/04/Osuuskunnan-perustajan-opas-print.pdf>
- Pellervo. 2017. Osuuskuntarekisteri. <http://pellervo.fi/osuuskuntarekisteri/>
- Pihlaja, R. 2010. Kolmas sektori maaseutukunnissa. Helsingin yliopisto, RURALIA-instituutti. Julkaisu 19. <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Julkaisuja19.pdf>
- Pohjois-Karjalan kylät ry. 2016. Kylätieto Pohjois-Karjala. <https://kylat.fi/kylat>
- Pöyhönen E., Hänninen E., Merenmies J., Lilja I., Kostilainen H. & Mankki J. 2010. Sosiaaliset ja yhteiskunnalliset yritykset uuden talouden edelläkävijöitä? Yhteinen Yritys –hanke. Työ- ja elinkeinoministeriö. http://www.valkky.fi/tiedostot/YY-raportti_110210_0.pdf
- Similä, J. 2016. Yleishyödyllisten yhteisöjen verotus. Oikeusministeriö. Selvityksiä ja ohjeita 27/2016. http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1466064720001/Files/OMS0_27_2016_Yleishyodyll_yhteisojen_verotus34.pdf
- Singer, P. 2009. The recent rebirth of the solidarity economy in Brazil Teoksessa Santos, B.S. Another production is possible. Beyond the capitalist canon. London: Verso, 3-43]
- Sitra. 2016. Kierrolla kärkeen – Suomen tiekartta kiertotalouteen 2016-2025. Sitran selvityksiä 117 <https://media.sitra.fi/2017/02/27175308/Selvityksia117-3.pdf>
- Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA [2017] Avustusten haku. <http://www.stea.fi/avustusten-haku>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2014. STM Kuntainfo 9/2014. http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/ordnande-av-arbetsverksamhet-i-rehabiliteringssyfte-och-andringar-i-lagen-om-arbetsverksamhet-i-rehabiliteringssyfte-som-trader-i-kraft-1-1-2015
- Särkelä, R. 2016. Järjestöt julkisen kumppanista markkinoiden puristukseen. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen muutos sosiaalipalvelujen tuottajana vuosina 1990–2010. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 40. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/j_rjest_t_julkisen_kumppanista_ma
- TEM. 2010. Yhteiskunnallinen yritys – ratkaisu 2000-luvun haasteisiin :työ- elinkeinoministeriön julkaisu 22/2010 <https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Yhteiskunnallinen+yrityksen+toimintamallin+kehitt%C3%A4minen+17022011.pdf>
- TEM. 2011. Yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallin kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 4/2011. http://www.josek.fi/fi/document.cfm?doc=show&doc_id=205
- Tilastokeskus. 2017. Tietoa tilastoista. Käsitteet. http://www.stat.fi/meta/kas/julkinen_yritys.html
- Työ- ja elinkeinoministeriö. Aluekehittämisspäätös 2016–2019 Alueiden kilpailukyky ja ihmisten sujuva arki. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Alueiden kehittäminen 28/2016. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75108>
- Työ- ja elinkeinoministeriö. Suomen Aluekehittämissstrategia 2020. <http://tietopankki.cnet.fi/download.php?id=981&attach=1>
- Vahtera, E. 2012. Esitelmä valtioneuvoston ajankohtaispäivässä 15.11.2012. http://www.ptcs.fi/uploads/files/376_eeva-vahtera.pdf
- Verohallinto. 2016. Verotusohje yleishyödyllisille yhteisöille. Verohallinto 25.11.2016. [https://www.vero.fi/fi/ FI/ Syventavat_veroohjeet/Verohallinnon_ohjeet/Verotusohje_yleishyodyllisille_yhteisoil\[41421\]](https://www.vero.fi/fi/ FI/ Syventavat_veroohjeet/Verohallinnon_ohjeet/Verotusohje_yleishyodyllisille_yhteisoil[41421])
- Vuorinen, S. 2004. Valtionavustuslain ohjausvaikutus. Valtiontalouden tarkastusvirasto. Tarkastuskertomus 88/2004. https://www.vtv.fi/files/263/882004Valtionavustuslain_ohjausvaikutus_NETTI_.pdf
- Ympäristöministeriö, Työ- ja elinkeinoministeriö, Liikenne- ja viestintäministeriö & Maa- ja metsätalousministeriö. 2015. Uusiutumiskykyinen ja mahdollistava Suomi Aluerakenteen ja liikennejärjestelmän kehityskuva 2050. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155054/ALLI_Uusiutumiskykyinen%20ja%20mahdollistava%20Suomi_Aluerakenteen%20ja%20liikennej%C3%A4rjestelm%C3%A4n%20kehityskuva%202050.pdf?sequence=1

Liite 1. Kylissä tuotettavat palvelut.

LAINSÄÄDÄNTÖ

Arvonlisäverolaki [1993/1501], www.finlex.fi

Hallituksen esitys eduskunnalle osuuskunnan ylijäämänjaon verotusta koskevien säännösten muuttamiseksi (HE 130/2014), www.finlex.fi

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi valtionavustuksesta yritystoiminnan kehittämiseksi ja julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain 12 luvun 10 §:n ja 14 luvun 1 §:n muuttamisesta (HE 174/2013), www.finlex.fi

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kilpailulain ja oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa annetun lain 4 ja 16 §:n muuttamisesta (HE 40/2013 vp), www.finlex.fi

Kiinteistöverolaki [1992/654], www.finlex.fi

Kilpailulaki [948/2011], www.finlex.fi

Kuntalaki [410/2015], www.finlex.fi

Laki elinkeinotulon verottamisesta [1968/360], www.finlex.fi

Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista [1397/2016], www.finlex.fi

Laki julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta [312/2010], www.finlex.fi

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta [916/2012], www.finlex.fi

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta [189/2001], www.finlex.fi

Laki sosiaalisista yrityksistä [1351/2003], www.finlex.fi

Laki valtionavustuksesta yritystoiminnan kehittämiseksi [9/2014], www.finlex.fi

Laki yksityisistä sosiaalipalveluista [922/2011], www.finlex.fi

Osuuskuntalaki [OKL 421/2013], www.finlex.fi

Osakeyhtiölaki [OYL 624/2006], www.finlex.fi

Tuloverolaki [1992/1535], www.finlex.fi

Valtioneuvoston asetus aluehallintovirastojen maksuista vuonna 2016 [1524/2015], www.finlex.fi

Valtioneuvoston asetus valtionavustuksista yleishyödyllisille yhteisöille ja säätiöille terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen [1552/2016], www.finlex.fi

Valtioneuvoston asetus valtionavustuksesta yritystoiminnan kehittämiseksi [716/2014], www.finlex.fi

Palvelu	Palvelun tuottaa kylä-yhdistys	Palvelun tuottaa muu kyläsä toimiva yhdistys	Palvelun tuottaa kyläläisten perustama osuuskunta	Palvelun tuottaa kyläläisten perustama muu yritys	Palvelun tuottaa jokin muu taho	Yht
Kylätalo tai muu kokoontumistila	26	13	3	0	5	47
Vuokrattava sauna, kota tms.	16	13	1	0	6	36
Kyläkauppa	0	0	0	0	7	7
Kesäkioski	2	2	0	0	3	7
Nuorisotilat	1	3	1	0	5	10
Kesäteatteri	0	8	0	0	3	11
Tanssilava	2	3	0	1	4	10
Kyläkirjasto	3	1	1	0	4	9
Kuntosali	5	4	0	0	3	12
Kylätalkkari	2	0	0	1	8	11
Kotiapu (siivous yms.)	0	0	0	0	5	5
Vanhusten päivätoiminta tms.	2	0	0	0	4	6
Hoivakoti tai tuetun asumisen yksikkö	0	0	1	0	5	6
Päiväkoti tai lasten iltapäiväkerho	2	3	0	0	4	9
Vesihuolto tai jätehuolto	2	1	7	0	10	20
Kylän tietoverkko ja siihen liittyvät palvelut	1	0	1	0	8	10
Hakeosuuskunta	0	0	3	0	2	5
Tuulivoimala	1	0	0	0	2	3
Vesivoimalaitos	0	0	0	0	3	3
Muu lähienergian tuotanto	0	0	0	0	4	4
Maisemanhoito tai muu ympäristöhoitotyö	6	4	0	0	4	14
Virkistysreittien ylläpito	14	1	1	0	9	25
Perinnerakennusten ylläpito	5	5	0	0	3	13
Uimarannan tai liikunta-alueiden ylläpito	25	1	0	0	6	32
Jokin muu palvelu	7	1	0	0	3	11
Yhteensä	122	63	19	2	120	326

Liite 2. Palvelujen kehittämistarpeet kylissä (N = 50)

YLEISEEN HYVINVOINTIIN LIITTYVÄT PALVELUJEN KEHITTÄMISTARPEET	maininnat
Kylätalkkaritoiminnan kehittäminen	9
Ikääntyneille tarkoitettujen virkistystoiminnan kehittäminen	6
Ikääntyneiden kotona asumisen tukeminen yleisesti sisältäen esim. hoivapalvelut	5
Liikuntapalvelujen kehittäminen	5
Kylän yhteisten tapahtumien kehittäminen	5
Lapsille ja nuorille tarkoitettujen toiminnan kehittäminen	4
Kesäkahvila- / kioskitoiminnan kehittäminen	3
Yhteisen kokoontumistilan järjestäminen kyläläisille	3
Nuorisotilojen järjestäminen	2
Lasten päivähoidon kehittäminen	1
Lääkäripalvelujen kehittäminen	1
Kauppapalvelujen kehittäminen	1
ASUMISVIIHTYVYYTEEN JA INFRASTRUKTUURIIN LIITTYVÄT KEHITTÄMISTARPEET	maininnat
Kylän virkistyspalvelujen kehittäminen (taukotilat, reitit)	6
Kylätalon / yhteisen kokoontumistilan kunnostaminen	5
Ympäristön / maisemanhoito	3
Vesihuollon / jätevesihuollon kehittäminen	2
Tietoliikenneyhteyksien kehittäminen	2
Tiestö, katuvalot yms. kunnostaminen	1
MUUT KEHITTÄMISKOHTTEET	maininnat
Kylätoiminnan tukiverkoston kehittäminen kuntaorganisaatiossa / kunnallisten neuvontapalveluiden tehostaminen	2
Kylän markkinoinnin tehostaminen / uusien asukkaiden houkuttelevuus	2
Kunnan toimenpiteet kylän yleisten liiketoimintaedellytysten parantamiseksi	1
Digipalvelujen käyttöön liittyvän neuvonnan kehittäminen	1
Liikkuvien kyläpalvelujen kehittäminen	1
Nuorten saaminen mukaan yhteisön kehittämistoimintaan	1
Kylän sisäisen tiedotuksen parantaminen	1

Liite 3. Mahdollisia tulevaisuuskuvia maaseudulla v. 2030 (Mukaillen Kuhmonen & Kuhmonen 2014)

MARKKINAT JA POLITIIKKA (makrotaso)			
Keskittyminen, kaupungistuminen		Aluekehityksen eriytyminen	
<p>Myönteinen kehityskulku</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vahvat keskuksat pitävät yllä seutujen kilpailukykyä ja säteilevät elinvoimaa maaseudulle ruuan, palveluiden, energian ja vapaa-ajan palveluiden kysynnän muodossa sekä tarjoavat palveluita ja työpaikkoja maaseudulle -Kakkosasumisen myötä saatavalle maaseudun rauhalle ja hiljaisuudelle on kysyntää, palvelut ostetaan paikallisilta 	<p>Negatiivinen kehityskulku</p> <ul style="list-style-type: none"> - Veronmaksajat muuttavat kaupunkiin, jolloin maaseudun väestörakenne ja palvelut heikkenevät ja infrastruktuuri rapistuu - Päätöksenteko etäännyy - Maaseutu ei kiinnosta urbaaneja ihmisiä - Kaupunkilaiset omistavat maaseutua (perinnöt) ja nauttivat ilmaisista julkisista palveluista 	<p>Myönteinen kehityskulku</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alueiden positiivinen erikoistuminen ja ennakoiva sopeutuminen - Alueiden erilaisuus ja paikallisuus näkyvät alueiden käytön ohjauksessa ja paikallisdemokratiassa, tehokas alueiden käyttö johtaa taloudellisuuteen -Alueellinen itsetunto vahvistuu 	<p>Negatiivinen kehityskulku</p> <ul style="list-style-type: none"> - Osa alueista kurjistuu, muuttoliike kaupunkiin kiihtyy - Tasa-arvoisuus kärsii, ”kaivoskolonialismi”, alistuminen - Epäterve kilpailu ja epäluulo lisääntyvät
Kuntien talous		Maaseudun elinkeinotoiminta	
<p>Myönteinen kehityskulku</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kuntarakenteen uudistaminen luo elinvoimaa ja suuruuden ekonomiaa: väestöpohja on laajempi ja kehittämistoimintaan on suuremmat resurssit, palvelut tuotetaan kustannustehokkaasti, tuottavuus paranee, kolmassektori aktivoituu, syntyy uusia liiketoimintaedellytyksiä ja toimintatapoja 	<p>Negatiivinen kehityskulku</p> <ul style="list-style-type: none"> - Peruspalveluiden katoaminen käynnistää kurjistumiskierteen: infrastruktuuri rapistuu, maksajat aiheuttavat lähidemokratia-vaaran, elinkeinorakenne rapautuu, liikkuminen vaikeutuu, joukkoliikenne supistuu ja henkilöauton käyttö lisääntyy, rakentamista maaseudulla rajoitetaan 	<p>Myönteinen kehityskulku</p> <ul style="list-style-type: none"> - Monipuolinen elinkeinorakenne perustuu osaamiseen ja olemassa olevan hyödyntämiseen - Strateginen näkökulma elintarviketuotannossa - Strateginen näkökulma kehittämisessä vahvistaa alueellisia erityispiirteitä ja maaseudun kilpailutekijöiden hyödyntämistä - Yhteisön ja verkostojen merkitys 	<p>Negatiivinen kehityskulku</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pitäydään entisessä, jumiudutaan vanhoihin malleihin ja ollaan omissa oloissaan; strateginen näkökulma puuttuu - Ikkärakenne rasittaa; työvoimaa ja osaamista puuttuu - Istutetut ja muualta tuodut utopiat eivät toimi

Liite 4. Mahdollisia tulevaisuuskuvia Pohjois-Karjalan maaseudulla v. 2030.

TOIMIJOIDEN VALINNAT JA KÄYTTÄYTYMINEN (mikrotaso)			
Politiikka, politiikanalat		Infrastruktuuri, teknologia	
Myönteinen kehityskulku -Laadukkaasti valmistettu tahtopolitiikka (ei ajautuminen) ohjaa tarpeellisia asioita (ei niitä, jotka eivät kaipaa ohjausta) ja keskittyy yhteisten asioiden hoitoon (ei politikointiin) -Maatalouspolitiikka kysyntälähtöistä ja rakennekehitystä tukevaa, aluepolitiikka tukee hajautettua ja tasapainoista monikeskisuutta, liikennepolitiikassa satsataan alemman tieverkon ja laajakaistan kehittämiseen, koulutuspolitiikassa lähikoulutustarjontaan	Negatiivinen kehityskulku -Politiikka kävelee yksilön yli ja ristiriitainen sektori-politiikka kukoistaa -Ympäristöpolitiikassa pyritään tiivistettyyn aluerakenteeseen ja rakentamiskielto estävät elinkeinojen kehityksen, maatalouspolitiikassa ympäristötukimalli johtaa tukikalastukseen ja minimiviljelyyn, maaseutupolitiikka ei kykene yhdistämään politiikanaloina, aluepolitiikassa tuetaan keskuksia, liikennepolitiikassa pääväyliä ja koulutuspolitiikassa keskuksia	Myönteinen kehityskulku -Keskittäminen käytäntöön perustuva uusi pienimuotoinen toiminta, edullinen lähenergia, sähköautot ja työn monimuotoistuminen -”Hajautettu Piilaakso” maaseudulla: teknologia monimuotoistaa maaseudun matkailun vetovoiman, palvelut järjestellään uudelleen, uudet vuorovaihtokutuksen muodot -Maaseutu on kestävä asuinpaikka: resurssitehokkuus luo edullista asumista ja liikkumista	Negatiivinen kehityskulku -Maaseudun infrastruktuuria ei kehitetä, sähkökatkot rajoittavat toimintaa ja viestintää; teknologiariippuvaiset ihmiset ovat uusavuttomia, kun ihmisyöden perustaidot ovat hukassa -Maaseutu autioituu, kykenevät lähtevät ja osa jää peräkamariin ja erakoituu; maaseutu muuttuu kesäpaikaksi, jonka luonnonvaroja hyödyntävät ulkopuoliset -Oman kulttuurin arvostus häviää
Yrittäjyys, yritteliäisyys, uudistuminen		Palveluiden saatavuus	
Myönteinen kehityskulku -Yrittäjyys ja yritteliäisyys ovat asenne, arvostus, elämäntapa ja kulttuuri -Maaseutu on kasvualue, jonka potentiaali on käytössä ja josta asuinyhteisö kantaa vastuuta -Tulos: sujuva asuminen, palvelut säilyvät ja kehittyvät, väestö säilyy tai lisääntyy, saavutettavuus on kunnossa, hintataso kohtuullinen, luontoa käytetään kestävästi ja ruuan tuotanto on kuluttajälähtöistä; maaseutu on houkutteleva myös nuorille	Negatiivinen kehityskulku -Yrittäjät pakenevat kaupunkien ja ulkomaille, vain ”elämäntapa-asujat” jäävät maaseudulle -Tulos: maaseutu autioituu, palvelut ja infrastruktuuri rapautuvat, ruoka tuodaan ulkomailta, eriarvoisuus jyllää, luonto säilyy mutta maisema pusikoituu; maaseutu on suhdanneherkkää aluetta	Myönteinen kehityskulku -Maaseudun palvelut ovat laadukkaita, monipuolisia, yksilöllisiä, saatavissa ja saavutettavissa olevia, riittäviä, myös telepalveluja ja liikkuvia palveluja -Peruspalvelut ja yrityspalvelut on turvattu, yksityiset palveluntuottajat ovat vauhdissa ja maaseudun palvelut kukoistavat -Tulos: palveluita ei tarvitse miettiä asuinpaikan valinnassa, sujuva arki onnistuu ja tasa-arvo toteutuu; palveluvienti (ml. matkailu)	Negatiivinen kehityskulku -Maaseudulla ei ole palveluita; ne ovat kaukana, kalliita, vaikeita käyttää ja huonosti toimivia (tietoverkot eivät toimi jne.) vain ”robottipalveluja”; palveluiden järjestämisen ja tuottamisen sekä julkisen ja yksityisen rajat epäselviä -Tulos: maaseudulla ei voi elää ja toimia, syrjäytymisen jyllää; syntyy selviytymisyhteiskunta

AJURI / MUUTOS-TEKIJÄ	Skenaario 1 ”Viimeinen sammuttaa katuvalot”	Skenaario 2 ”Eksklusiivista etätyötä ja pendelöintiä”	Skenaario 3 ”Kesämökkiläiset valtaavat maan”	Skenaario 4 ”Laadukas elämä digitalisoidulla maaseudulla”
Alue- ja maaseutupolitiikka	-Alueellisen kehittämispolitiikan keskiössä ovat valtakunnallisesti merkittävien kaupunkiseutujen sekä pääkaupunkiseudun metropolialueen kehittäminen -Politiikkalinjauksissa korostetaan tehokkuuden parantamista elintaso- ja muita eroja tasoittavan politiikan sijasta. Tiedeteknologia- ja innovaatiopolitiikan instrumentit tukevat suurten keskus-ten elinvoimaisuuden kehittämistä pienempien kaupunkiseutujen sijaan	-Kaupunkiseutujen roolia talouden vetureina ja vahvoina innovaatioympäristöinä vahvistetaan samoin kuin monikeskuisista kaupunkiverkko-kestävän yhdyskuntarakenteen perustana ¹ -Yhdyskuntarakenteen eheyttämisen tavoite asetetaan etusijalla maaseudun elinvoimaisuuden ylläpidon sijasta	-Kaupunkien läheisen maaseudun, ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun vahvuuksia ja olemassa olevan kehittämispotentiaalin hyödyntämistä tuetaan ² -Maaseudun aineellisten ja aineettomien voimavarojen, kuten luonnonvarojen, biodiversiteetin, luonnon- ja kulttuuriympäristöjen ja -maisemien, hiljaisuuden ja tilan kestävä käyttöä alueiden kehittämisessä edistetään ³	- Alueiden tasapainoinen kehittäminen mahdollistaa useiden eri puolilla maata sijaitsevien vahvojen kaupunkiseutujen ja maaseutualueiden elinvoimaisuuden ⁴ -Keskuksia ja maaseutualueita verkottava ja niiden työllä edistävä aluerakenne luo mahdollisuuksia laajoille ja monipuolisille markkina ja yhteistoiminta-alueille ⁵ -Ihmisillä on aito valinnanmahdollisuus siitä, missä he haluavat asua ja työskennellä ja yrityksille siitä, mihin ne haluavat sijoittua ⁶ Teknologiset kehityserot alueiden välillä eivät enää ole määräävä tekijä sijaintipäätösten taustalla
Digitalisaatio ja tietoverkkojen kehitys	- Valokuituyhteyttä ei saada kustannussyistä järjestettyä harvaan asutun maaseudun pienimpiin kyliin vaan nämä yhteisöt jäävät toiminnaltaan epävarmojen 4G tekniikkaan tukeutuvien langattomien mobiiliyhteyksien varaan	-Maakunnan harvalukuiset elinvoimaiset kylät ovat joko valokuituyhteyden tai langattoman 4G verkon piirissä. 5G verkon piiriin ovat päässeet vain maakuntakeskuksen työssäkäyntialueelle sijoittuvat kylät, joissa on taajama-asutusta sekä aktiivista yritystoimintaa	-Maakunnan elinvoimainen palvelukyläverkosto on joko valokuituyhteyden tai langattoman 5G verkon piirissä. 5G verkon toiminta-alue kattaa myös maakunnan tärkeimmät loma-asutuskeskittymät -Palvelujen järjestäminen haja-asutusalueille ei ole enää kustannuskysymys koska robotisaatio ja älykäs automaatio ovat poistaneet merkittävän osan logistiikkaan liittyneistä kustannuksista	-Teknologisen kehityksen tuomat kustannussäästöt ovat mahdollistaneet sen, että kaikki maakunnan asutut kylät ovat joko valokuituyhteyden tai langattoman 5G verkon piirissä -Palvelujen järjestäminen haja-asutusalueille ei ole enää kustannuskysymys koska robotisaatio ja älykäs automaatio ovat poistaneet merkittävän osan logistiikkaan liittyneistä kustannuksista

¹ Suomen Aluekehittämissstrategia 2020² Suomen Aluekehittämissstrategia 2020³ Suomen Aluekehittämissstrategia 2020⁴ Aluekehittämisspätös 2016–2019 Alueiden kilpailukyky ja ihmisten sujuva arki⁵ Uusiutumiskykyinen ja mahdollistava Suomi Aluerakenteen ja liikennejärjestelmän kehityskuva 2050⁶ Suomen Aluekehittämissstrategia 2020

AJURI / MUUTOS-TEKIJÄ	Skenaario 1 "Viimeinen sammuttaa katuvalot"	Skenaario 2 "Eksklusiivista etätyötä ja pendelöintiä"	Skenaario 3 "Kesämökkiläiset valtaavat maan"	Skenaario 4 "Laadukas elämä digitalisoidulla maaseudulla"
Väestökehitys (muuttoliike, ikääntyminen, maahanmuutto), kunnalliset palvelut	- Muuttoliike haja-asutusalueilta maakuntakeskukseen ja muualle Suomeen jatkuu. Opiskelevat nuoret ja nuoret työikäiset jättävät maaseudun eikä kaupunkialueille suuntautuva maahanmuutto riitä paikkaamaan menetyksiä. -Keskittymiskehityksen seurauksena sekä julkisen että yksityisen sektorin palveluiden saatavuus heikkenee maakunnan reuna-alueilla. Maakunnallisesti hankintalain mukaiset tuottajasopimukset ohjautuvat pääsääntöisesti hintakilpailussa pärjääville suuremmille toimijoille -Kuntien kehittämispoliittiset linjaukset suosivat kuntakeskuksiin keskitettyä palvelutuotantoa hajautetun palvelutuotannon sijasta -Kumppanuuden kehittämistä kylätason toimijoiden kanssa ei pidetä tarpeellisenä tai sille ei nähdä olevan edellytyksiä. Kolmannen sektorin rooli terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen liittyvässä palvelutuotannossa on marginaalinen	-Harvaan asuttu maaseutu on menettänyt pääosan nuorista työikäisistään. Maakunnan sisällä väestön kasvu on painottunut maakuntakeskukseen ja sen ympäryskuntiin -Erittymisen voimakkaana muuttoliike on kohdistunut maakuntakeskuksen työssäkäyntialueen piiriin kuuluvalla maaseutualueella. Muuttoliikkeen vaikuttamina ovat olleet maaseudulla asumista ja etätyötä suosivat asenteet sekä teknologisen kehityksen mahdollistama palvelujen digitalisoituminen. Kysyntäpaine on nostanut tonttien ja kiinteistöjen hintatasoa, minkä seurauksena muuttoliike on valikoivaa varakaampaan osaan työikäisestä väestöstä. Muuttajien tyyppiryhmän muodostavat taloudellisesti hyvinvoivat perheet. Muuttajat ovat palvelutarpeiden osalta "omavaraisia" ja hankkivat tarvitsemansa palvelut yksityisiltä toimijoilta maakuntakeskuksesta -Uusmuutosta osattomiksi jääneet kunnat ovat tietoisesti keskittäneet kunnallisen palvelutuotannon kuntakeskuksiin. Kylien infrastruktuurin ja omaehtoisen palvelutuotannon kehittämistä ei tueta aktiivisesti	-Nuorten ja työikäisten poismuuttoa maakunnan maaseutualueilta ei ole kyettävä hillitsemään -Väestöllisesti taantuvien kuntien aseman helpottamiseksi kesämökkiläisille on tehty lainsäädännöllisesti mahdolliseksi ottaa itselleen "verotuksellinen" kaksoiskuntalaisuus ja samalla on lainsäädännöllisesti helpotettu kesämökkien muuttamista asuinkäyttöön. Uudistukset ovat kasvattaneet "osa-aikakuntaisten" lukumäärää merkittävästi maakunnan suosituimmissa mökkikunnissa. Uusmuuton painopisteenä ovat suurjärvien rantavyöhykkeet sekä maakuntakeskuksen läheisen maaseutualueen "elämänvyöhyke". Mahdollisuus on houkutellut erityisesti vastikään eläkkeelle jääneitä aktiivisia ja toimintakykyisiä kesämökkinomistajia. Muuttajat ovat tuoneet mukanaan uutta vireyttä paikallisiin kyläyhteisöihin ja yhteisten asioiden hoito kolmannen sektorin toimintakentän puitteissa on kokenut uuden tulemisen -Kaksoiskuntalaisuus on lisännyt uusmuutosta hyötyneiden maaseutukuntien taloudellista liikkumavaraa, jota on kohdennettu sekä intrastruktuurin että yhteisöllisen palvelutuotannon kehittämiseen kylissä	-Nuorten ikäluokkien ekologisuutta ja vastuullisuutta korostavat asenteet heijastuvat suhtautumiseen maaseudulla asumiseen. Kulutusorientoitunutta elämäntapaa vieroksuvat nuoret hankkivat yhteisomistukseen harvaan asutulla maaseudulla sijaitsevia arvonsa menettäneitä kiinteistöjä. Maaseudulle syntyy uutta pienimuotoista elinkeinotoimintaa luomu- ja lähiruuantuotannon, hyvinvointimatkailemisen sekä biotalouden aloilla -Uusmuuton painopisteenä ovat suurjärvien rantavyöhykkeet sekä maakuntakeskuksen läheisen maaseutualueen "elämänvyöhyke". -Harvaan asutun maaseudun harvalukuinen ikääntynyt väestö asuu turvallisesti älykodeissaan ja omahoitajat sekä lähiomaiset voivat seurata mobiiliverkon välityksellä heidän vointiaan --Paikallisiin hoiva-alan palvelutarpeisiin tuotetut ratkaisut ovat omavaraisia ja yhteisöllisiä. Julkinen, yksityinen ja kolmas sektori toimivat kumppanuudessa elinvoimaisten kylien lähipalvelujen tuotannossa. Näissä kaupunkikeskusten lähivyöhykkeille ja loma-asutokeskittymien vaikutuspiiriin sijoittuvissa väestöltään suurimmissa kylissä on kunnallinen palvelupiste, jonka palveluihin kuuluu mm. virtuaalinen lääkäripäivystys. Haja-asutusalueen kauppa-, posti- sekä kirjastopalvelujen toimintaa tukee itse ohjautuvien jakeluautojen sekä robokopterien säännöllinen liikennöinti

AJURI / MUUTOS-TEKIJÄ	Skenaario 1 "Viimeinen sammuttaa katuvalot"	Skenaario 2 "Eksklusiivista etätyötä ja pendelöintiä"	Skenaario 3 "Kesämökkiläiset valtaavat maan"	Skenaario 4 "Laadukas elämä digitalisoidulla maaseudulla"
Maaseutuelinkeinot, energiantuotanto	-Maakunnassa on syntynyt uutta elinkeinotoimintaa biotalouden viitekehityksessä, mutta sektorin kasvua tukevan ekosysteemin kehittymisen on edelleen kesken -Perinteisen maatalouden kannattavuusongelmat jatkuvat ja tilojen määrä vähenee harvaan asutulla maaseudulla koska tiloille ei löydy jatkajia -Kylissä ei saada rakennettua houkuttelevia toimintaympäristöjä uudelle yritystoiminnalle johtuen puutteellisesta infrastruktuurista ja epäedullisesta väestörakenteesta -Maakunnan metsävarojen omistus on keskittynyt suurten sijoitusyhtiöiden käsiin ja valtaosa maakunnassa tuotetusta puubiomassasta jalostetaan maakunnan ulkopuolella -Negatiivisen väestökehityksen myötä paikallinen ostovoima supistuu harvaan asutulle maaseudulle sijoituvissa kunnissa ja matkailu- sekä muiden pienten palveluyritysten toimintaedellytykset heikkenevät -Maaseudulla kylien energiantuotanto perustuu tilakohtaiseen omavaraisuuteen eikä paikallinen markkinatilanne sekä kylän sisäinen verkostoituminen tarjoa mahdollisuuksia yhteisomistuksen yrityksen välityksellä tapahtuvalle lähienergian tuotannolle	-Maakunnan biotaloussektori on kehittynyt merkittävästi eri puolilla maakuntaa. Kasvua on saatu aikaan erityisesti alan yritysverkoston tiivistyneen yhteistyön ansiosta. Julkinen valta on osallistunut prosessiin ja osaltaan tukenut biotalouden liiketoimintaekosysteemin rakentumista maakuntaan -Maakunta on öljyvapaa ja hiilineutraali. Bio- ja kiertoalouteen liittyvä elinkeinotoiminta on paikallisesti merkittävää kaikilla maakunnan kaupunkiseuduilla -Ekosysteempalveluissa luonto- ja hyvinvointimatkailu on kehittynyt suotuisasti maakunnan kansallisuistoverkoston vaikutuspiirissä. Maaseutumatkailupalvelujen tarjonta on taantunut haja-asutusalueiden epäedullisen väestökehityksen vaikutuksesta. Alan yrityksille ei ole löytynyt jatkajia riittävässä määrin	-Julkinen valta on tukenut merkittävästi biotaloussektorin innovaatioiden ja sektorille suotuisan toimintaympäristön kehittämistä -Maakunta on öljyvapaa ja hiilineutraali. Bio- ja kiertoalouteen liittyvä elinkeinotoiminta on muodostunut seudullisia keskittymiä, jotka ovat verkostoituneet keskenään -Ekosysteempalveluissa maaseutumatkailuun, kansallisuistoverkoston sekä virkistysarvoja painottavaan metsätalouteen sekä kansainväliseen matkailukysyntään tukeutuva hyvinvointimatkailu tarjoaa työtilaisuuksia haja-asutusalueen väestölle eri puolilla maakuntaa -Uudet loma-asuntojen omistajasukupolvet ovat tarjonneet alati laajenevan työkentän erilaisille yksityis- sekä yhteisöomistukselle mökkitalokariyryksille. Kysyntäpohjan laajentuminen on samalla mahdollistanut palvelun tarjoamisen aiempaa kattavammin myös haja-asutusalueiden ikääntyneelle väestölle kylätalkkaritoiminnan muodossa	-Julkinen valta on tukenut merkittävästi biotaloussektorin innovaatioiden ja sektorille suotuisan toimintaympäristön kehittämistä -Maakunta on öljyvapaa ja hiilineutraali. Bio- ja kiertoalouteen liittyvä elinkeinotoiminta muodostaa paikallistalouden selkärangan ja sektorin toimipaikkaverkosto on levittäytynyt koko maakunnan alueelle. Maakunnan puutuoteteollisuus on kokenut uuden tulemisen puurakentamisen kansallisen sekä globaalin kasvun myötä -Maaseudun harvalukuiset maatilat ovat eriytyneet tuotantosuunnan osalta. Osa on keskittynyt tuotantoeläinten kasvattamiseen suuressa mittakaavassa ja biopohjaisen energian tuotantoon sekä paikallisiin tarpeisiin että valtakunnan verkkoon, osa on keskittynyt puutarha-alan tuotteisiin tuottamiseen paikalliselle kaupunkiväestölle ja matkailijoille -Maakunnallisten bioenergian pientuottajien verkosto ja alueellisesti kattava ja merkittävä osa paikallisista energiatuotannon yksiköistä on organisoitunut osuuskunnan puitteissa, joiden liiketoimintamallissa korostuvat voitto tavoittelemattomuus sekä paikallisyhteisön elinvoiman tukeminen

Liite 5. Asiantuntijahaastattelut

Ahokas Jussi, Suomen sosiaali ja terveys SOSTE ry
Eronen Tuomo, Pohjois-Karjalan Kylät ry
Härkin Päivi, Valtimon kehittäjät ry
Juvonen Mika, BioKymppi Oy
Karppinen Veli-Matti, Kainuun Nuotta ry
Kolehmainen Katja, Pohjois-Karjalan Martat ry
Koukku Jason, Nuoris- ja matkailukeskus Hyvärilä Oy
Kuivalainen Reino, Osuuskunta Vuonis
Kurkinen Ritva & Ben Daoud Taina, Pohjois-Karjalan Työttömien Yhdistysten Toimintajärjestö ry
Nautinen Kaija, Aktiiviset työtähakevat ry
Nyberg Riitta, Suomalainen Hyväntekijä osuuskunta
Pihlaja Ritva, Maaseutupolitiikan neuvosto MANE
Rouvinen Juhani, Kiihtelyksen kyläyhdistys ry
Sormunen Saara, Jakokosken kyläyhdistys ry
Tuunanen Juuso, Dreamlife Oy
Väistö Matti, Osuuskunta Viesimo

Mitä on yhteiskunnallinen yrittäjyys? Miten voin perustaa yhteiskunnallisen yrityksen? Miten se eroaa normaalista yrityksestä? Nyt käsillä oleva julkaisu, joka perustuu pohjoiskarjalaisille kylien aktiiveille kohdennettuun kyselyyn sekä asiantuntija- ja kylätoimijahaastatteluihin, pyrkii vastaamaan näihin kysymyksiin. Julkaisu kokoaa yhteen erilaisia näkökulmia ja kokemuksia yhteiskunnallisista yrityksistä Euroopassa ja Suomessa.

Julkaisu haluaa nostaa esiin yhteiskunnallisen yrittäjyyden uutena mahdollisuutena turvata ja kehittää maaseudun palveluja ja elinvoimaisuutta. Uudenlaisen tulokulma maaseudun kehittämiseen on mahdollisuus, jota ei saa jättää käyttämättä. Tarvitaan avarakatseisuutta, rohkeutta, halua tarttua toimeen ja tehdä asioita yhdessä vain siten maaseutu säilyy asuttuna ja kehityskelpoisena jatkossa.

**KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULUN
JULKAISUJA C:43**

ISBN 978-952-275-240-6 [painettu]
ISBN 978-952-275-241-3 [verkkajulkaisu]
ISSN- L 2323-6914